

การศึกษาเปรียบเทียบตัวละครเอก
ในบทละครโน
เรื่อง คิกูจิโด และ มะกุระจิโด กับตัวบทต้นแบบจากเรื่อง ทะอิเฮะอิกิ

นายสุริยา ตันติวงษ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออก
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2558
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

A COMPARATIVE STUDY OF THE PROTAGONISTS OF THE NOH PLAYS
KIKUJIDOU AND *MAKURAJIDOU* WITH THE ORIGINAL TEXT FROM *TAIHEIKI*

MR.SURIYA TANTIWONG

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Japanese
Department of Eastern Languages
Faculty of Arts
Chulalongkorn University
Academic Year 2015
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การศึกษาเปรียบเทียบตัวละครเอกในบทละครในเรื่อง
คิคุจิโด และ มะกุระจิโด กับตัวบทต้นแบบจากเรื่อง
ทะอิเฮะอิเกอิ

โดย

นายสุริยา ตันติวงษ์

สาขาวิชา

ภาษาญี่ปุ่น

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ศาสตราจารย์ ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

อาจารย์ ดร.วินัย จามรสุริยา

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

.....คณบดีคณะอักษรศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร.กิงกาญจน์ เทพกาญจนา)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อรรธยา สุวรรณระดา)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ศาสตราจารย์ ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(อาจารย์ ดร.วินัย จามรสุริยา)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เด็อนเต็ม กฤษดาธานนท์)

.....กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัลยาณี สีสสุวรรณ)

สุริยา ตันตวิงษ์: การศึกษาเปรียบเทียบตัวละครเอกในบทละครโนเรื่อง *คิกุจิโด* และ *มะกุระจิโด* กับตัวบทต้นแบบจากเรื่อง *ทะอิเฮะอิกิ* (A COMPARATIVE STUDY OF THE PROTAGONISTS OF THE NOH PLAYS *KIKUJIDOU* AND *MAKURAJIDOU* WITH THE ORIGINAL TEXT FROM *TAIHEIKI*)
 อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ศ. ดร.สิริมณฑร สุริยวงษ์ไพศาล, อ.ที่ปรึกษา
 วิทยานิพนธ์ร่วม: อาจารย์ ดร.วินัย จามรสุริยา, 97 หน้า

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบตัวละครเอกในบทละครโนเรื่อง *คิกุจิโด* และ *มะกุระจิโด* และ ศึกษาเนื้อหาและแนวคิดในบทละครโนทั้งสองเรื่องกับตัวบทต้นแบบจากเรื่อง *ทะอิเฮะอิกิ*

จากการศึกษาพบว่าบทละครโนทั้งสองเรื่อง ตัวละครเอกพบชะตากรรมเดียวกัน คือ ต้องโทษถูกเนรเทศมาอยู่ในป่า ซึ่งตัวละครเอกแต่ละเรื่องมีทัศนคติต่อชะตากรรมที่แตกต่างกัน โดยสื่อผ่านความรู้สึกของตัวละครเอกที่มีต่อจักรพรรดิ กาลเวลา สถานที่ วรรณคดีที่ปรากฏในบทละครโน เป็นต้น จึงได้พบว่าบทละครโนเรื่อง *คิกุจิโด* ตัวละครเอกแสดงทัศนคติต่อชะตากรรมในทางลบ ในขณะที่เรื่อง *มะกุระจิโด* ตัวละครเอกแสดงทัศนคติต่อชะตากรรมในทางบวก

และเมื่อศึกษาเนื้อหาและแนวคิดของบทละครโนทั้งสองเรื่อง กับตัวบทต้นแบบจากเรื่อง *ทะอิเฮะอิกิ* โดยเปรียบเทียบจากความคล้ายคลึงและความแตกต่างจึงทำให้พบว่าตัวบทต้นแบบจากเรื่อง *ทะอิเฮะอิกิ* ให้การยกย่องจักรพรรดิ ในขณะที่บทละครโนทั้งสองเรื่องชี้ให้เห็นถึงตัวละครเอกที่เป็นผู้ถูกระงับ

ภาควิชา	ภาษาตะวันออก	ลายมือชื่อนิสิต.....
สาขาวิชา	ภาษาญี่ปุ่น.....	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาหลัก.....
ปีการศึกษา2558.....	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

5580193422 : MAJOR JAPANESE

KEYWORDS: PROTAGONIST / NOH PLAY / KIKUJIDOU / MAKURAJIDOU / TAIHEIKI

SURIYA TANTIWONG: A COMPARATIVE STUDY OF THE PROTAGONISTS OF THE NOH PLAYS *KIKUJIDOU* AND *MAKURAJIDOU* WITH THE ORIGINAL TEXT FROM *TAIHEIKI*. ADVISOR : PROF. SIRIMONPORN SURIYAWONGPAISAL,Ph.D., CO-ADVISOR:WINAI JAMORNSURIYA,Ph.D., 97 pp.

This thesis aims at two objectives : to analyse and compare the two main characters in the Noh plays, *Kikujido* and *Makurajido*. It also aims to study the contents and concepts of both Noh plays compared with their original text , *Taiheiki*.

The study found that in both Noh plays the protagonists fell into the same fate. Both are sentenced to live in exile in the deep jungle. But the protagonist of each play has a different attitude towards fate. Through their sentiment toward the emperor, time , place , references of ancient literature, it is found that while *Kikujido's* protagonist shows a negative attitude towards fate, *Makurajido's* protagonist shows a positive attitude towards fate.

In comparing the similarities and differences between the contents and concepts of both Noh plays with those of their original text, *Taiheiki*, it is found that the original text is to praise the Emperor while both Noh plays point at the protagonists as the victims.

Department : Eastern Languages

Student's Signature.....

Field of Study: Japanese

Advisor's Signature.....

Academic Year : 2015

Co-advisor's Signature.....

กิตติกรรมประกาศ

ขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ผู้ถ่ายทอดความรู้ ให้คำปรึกษาชี้แนะแนวทางและคำแนะนำเรื่องการเรียนและเรื่องต่างๆในการดำเนินชีวิต

ขอขอบคุณอาจารย์ ดร.วินัย จามรสุริยา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ผู้ซึ่งได้ให้คำปรึกษาแนะนำต่างๆในการทำวิทยานิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่านผู้ถ่ายทอดความรู้ชี้แนะแนวทางและให้คำปรึกษา

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร.อิกะอิ ทะกะมิตซึ แห่งมหาวิทยาลัยไฮเซ ประเทศญี่ปุ่น ผู้ให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทาง รวมทั้งตรวจสอบแก้ไขภาษาญี่ปุ่นในบทความวิจัย

ขอขอบคุณThe Japan Foundationที่อนุเคราะห์ทุนสนับสนุนไปค้นคว้าเอกสารและเก็บข้อมูลประกอบการทำวิจัยและนำเสนองานวิจัยที่ประเทศญี่ปุ่นเป็นระยะเวลา 2 สัปดาห์

ขอขอบพระคุณเตี้ยและแม่ ภรรยา และญาติพี่น้องของผู้วิจัย รุ่นพี่ และรุ่นน้อง คุณภัลลนันทร์ และทุกคนในหลักสูตร ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา ภาษาญี่ปุ่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเพื่อนๆทุกคนที่ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนคอยเป็นกำลังใจ ให้คำปรึกษาและคำแนะนำแก่ผู้วิจัยตลอดมา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	2
1.3 สมมุติฐานการวิจัย.....	2
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	3
1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น.....	3
1.6 วิธีดำเนินการวิจัย.....	6
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
1.8 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
2 แนะนำตัวบทต้นแบบและบทละครโน.....	8
2.1 ตำนานที่ปรากฏจากตัวบทต้นแบบเรื่อง ทะอิเฮะอิกิ	8
2.1.1 แนะนำนิยายสงครามทะอิเฮะอิกิโดยสังเขป.....	8
2.1.2 ภูมิหลังทั่วไปเกี่ยวกับตำนานจากตัวบทต้นแบบ.....	8
2.1.3 เรื่องย่อตำนานจากตัวบทต้นแบบจากเรื่อง ทะอิเฮะอิกิ	11
2.1.4 แก่นเรื่อง.....	12
2.1.5 โครงเรื่อง.....	12
2.2 บทละครโนเรื่อง คิกุจิโด	13
2.2.1 แนะนำบทละครโนเรื่อง คิกุจิโด	13
2.2.2 เรื่องย่อบทละครโนเรื่อง คิกุจิโด	14

2.2.3	แก่นเรื่อง.....	14
2.2.4	โครงเรื่อง.....	14
2.3	บทละครในเรื่อง มะกุระจิโด	15
2.3.1	แนะนำบทละครในเรื่อง มะกุระจิโด	15
2.3.2	เรื่องย่อบทละครในเรื่อง มะกุระจิโด	16
2.3.3	แก่นเรื่อง.....	16
2.3.4	โครงเรื่อง.....	16
3	บทวิเคราะห์ เปรียบเทียบตัวละครเอกในบทละครในเรื่อง คิกุจิโด และ มะกุระจิโด ..	16
3.1	เปรียบเทียบเหตุการณ์ดำเนินเรื่องระหว่างบทละครทั้งสองเรื่อง.....	17
3.2	วิเคราะห์บทละครในเรื่อง คิกุจิโด	18
3.2.1	ความรู้สึกของตัวละครเอกต่อจักรพรรดิ.....	18
3.2.2	ฉากและสถานที่.....	20
3.2.3	กาลเวลา.....	21
3.2.4	วรรณกรรมที่ปรากฏในบทละคร.....	24
3.2.5	ความไม่เที่ยงแท้ของน้ำค้างที่ดอกเบญจมาศ.....	28
3.2.6	การมีชีวิตที่เป็นอมตะ.....	31
3.2.7	บทสรุป.....	34
3.3	วิเคราะห์บทละครในเรื่อง มะกุระจิโด	
3.3.1	ความรู้สึกของตัวละครเอกต่อจักรพรรดิ.....	34
3.3.2	ฉากและสถานที่.....	35
3.3.3	กาลเวลา.....	37
3.3.4	วรรณกรรมที่ปรากฏในบทละคร.....	38
3.3.5	พระนางเซะอิโอบะ.....	40
3.3.6	บุปผาอายุวัฒนะ	46
3.3.7	บทสรุป.....	48
4.	บทวิเคราะห์เนื้อหาและแนวคิดในบทละครทั้งสองเรื่องกับตัวบทต้นแบบ.....	50
4.1	ตัวบทต้นแบบเรื่อง ทะอิเฮะอิกิ	50
4.1.1	เนื้อหาและแนวคิดในตัวบทต้นแบบที่มีความคล้ายคลึงกับบทละครใน...	50
4.1.1..A	บทบาทจิตที่ปรากฏในเรื่อง ทะอิเฮะอิกิ	50

4.1.1.B	บทสวดที่ปรากฏในเรื่อง ทะอิเฮะอิกิ	53
4.1.1.C	บทบาทของหมอนที่ปรากฏในเรื่อง ทะอิเฮะอิกิ	59
4.1.2	เนื้อหาและแนวคิดในตัวบทต้นแบบที่มีความแตกต่างจากบทละครโน	62
4.1.2.A	บทบาทจักรพรรดิที่ปรากฏในเรื่อง ทะอิเฮะอิกิ	62
4.1.2.B	บทบาทม้าที่ปรากฏในเรื่อง ทะอิเฮะอิกิ	65
4.1.2.C	ฉากสุดท้ายของเรื่อง ทะอิเฮะอิกิ	74
4.2	บทละครโนเรื่อง คิกุจิโด	75
4.2.1	เนื้อหาและแนวคิดในบทละครโนที่มีความคล้ายคลึงกับตัวบทต้นแบบ	76
4.2.1..A	บทบาทจิโดที่ปรากฏในบทละครโนเรื่อง คิกุจิโด	76
4.2.1.B	บทสวดที่ปรากฏในบทละครโนเรื่อง คิกุจิโด	83
4.2.1.C	บทบาทของหมอนที่ปรากฏในบทละครโนเรื่อง คิกุจิโด	84
4.2.2	เนื้อหาและแนวคิดในบทละครโนที่มีความคล้ายคลึงกับตัวบทต้นแบบ	87
4.2.2.A	บทบาทขุนนางที่ปรากฏในบทละครโนเรื่อง คิกุจิโด	87
4.2.2.B	ฉากสุดท้ายของเรื่อง คิกุจิโด	89
4.3	บทละครโนเรื่อง มะกุระจิโด	90
4.3.1	เนื้อหาและแนวคิดในบทละครโนที่มีความคล้ายคลึงกับตัวบทต้นแบบ.	90
4.3.1.A	บทบาทจิโดที่ปรากฏในบทละครโนเรื่อง มะกุระจิโด	90
4.3.1.B	บทสวดที่ปรากฏในบทละครโนเรื่อง มะกุระจิโด	91
4.3.1.C	บทบาทของหมอนที่ปรากฏในบทละครโนเรื่อง มะกุระจิโด	92
4.3.2	เนื้อหาและแนวคิดในบทละครโนที่มีความคล้ายคลึงกับตัวบทต้นแบบ.	92
4.3.2.A	บทบาทขุนนางที่ปรากฏในบทละครโนเรื่อง มะกุระจิโด	92
4.3.2.B	ฉากสุดท้ายของเรื่อง มะกุระจิโด	92
4.4	บทสรุป.....	93
5.	บทสรุป	95
5.1	บทสรุปการเปรียบเทียบบทละครโนทั้งสองเรื่อง.....	96
5.2	บทสรุปเนื้อหาและแนวคิดในบทละครโนทั้งสองเรื่องกับตัวบทต้นแบบ.....	97
	รายการอ้างอิง.....	100
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	102

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงการเปรียบเทียบการดำเนินเรื่องระหว่างบทละครในเรื่อง คิคุจิโด และ มะกุระจิโด	17
2	แสดงปัจจัยที่มีผลที่มีผลต่อชะตากรรมของตัวละครเอกในบทละครใน เรื่อง คิคุจิโด และ มะกุระจิโด	94
3	แสดงการนำเสนอแนวคิดและแก่นเรื่องบทละครในทั้งสองเรื่องกับ ตัวบท ต้นแบบเรื่อง ทะอิเฮะอิกิ	95

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1. จิโดหรือมหาดเล็ก: ตัวละครเอกในเรื่อง คิกุจิโด	7
2. ผลของต้นจูหยู.....	9
3. ม้าที่ใช้เป็นพาหนะของเทพเจ้าเรียกว่าฉิมเมะ.....	67
4. พระโพธิสัตว์หัวม้า.....	67
5. แผ่นป้ายม้าเทพสถิตย์.....	69
6. สะนิวะรูปม้า.....	71
7. เจ้าชายเซอิโตะกุประทับม้าสีดำไปที่ภูเขามุจิ.....	72

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ละครโน (能) เป็นศิลปะการแสดงที่เป็นวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของประเทศญี่ปุ่นที่เกิดขึ้นในสมัยมุโรมาชิ (คศ.1392-1573) โดยโชกุนอะชิคางะ โยะชิมิทซุ (足利義満 : Ashikaga Yoshimitsu) ผู้ปกครองญี่ปุ่นที่ทำให้ละครโนเป็นยุคที่รุ่งเรืองที่สุดได้อุทิศให้สองพ่อลูกตระกูลคันทะคือ คันทะอะมิและเสอะอะมิ (観阿弥と世阿弥 : Ka'nami & Zeami) ให้ร่วมกันพัฒนาปรับปรุงละครพื้นบ้านการแสดงชะรุงะกุ (猿楽 : Sarugaku) ที่ผสมผสานกับการแสดงเต็งงะกุ (田楽 : Dengaku) ให้เป็นละครโนที่ให้ความบันเทิงแฝงปรัชญา โดยใช้หลักความเชื่อของศาสนา ตำนาน ประวัติศาสตร์และวรรณกรรมเข้ามาเป็นองค์ประกอบในการพัฒนาจนเป็นที่แพร่หลายในหมู่ชนชั้นสูง ละครโนเป็นละครที่จัดแสดงเพื่อยกย่องสรรเสริญและอวยพรให้บุคคลสำคัญเช่นจักรพรรดิมีพระชนม์มิ่งยืนนาน ตลอดจนเฉลิมฉลองวีรบุรุษชนชั้นนักรบและโอะโอะเตะะ คิโยมิ (表きよし。『江戸時代の庶民と能楽』能と狂言 7 : 能楽学会、2009) กล่าวว่าในสมัยเอโดะละครโนเป็นศิลปะการแสดงของชนชั้นสูงประชาชนทั่วไปไม่ค่อยมีโอกาสได้ชมในขณะที่ละครคะบุกิ (歌舞伎 : Kabuki) และละครหุ่นโจรุริ (浄瑠璃 : Joururi) เป็นการแสดงที่สร้างความบันเทิงสำหรับชาวเมือง

ฮะรุฮิซะ คะวะมุระ (河村春久 : Haruhisa Kawamura) กล่าวว่าละครโนเป็นละครที่ประพันธ์ขึ้นในสมัยมุโรมาชิ โดย โชกุนอะชิคางะ โยะชิมิทซุ เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในสังคมของชนชั้นนักรบมอบหมายให้สองพ่อลูกตระกูลคันทะคือ คันทะอะมิและเสอะอะมิ ซึ่งใช้ละครพื้นบ้านที่ให้ความบันเทิงและเป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน โดยใช้พื้นฐานของศิลปวัฒนธรรมอันสูงส่งของชนชั้นสูงมาดัดแปลงเนื้อหาเพื่อให้ตรงกับความต้องการและเป็นละครเพื่อผู้คนในสังคมของราชสำนัก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าละครโนเป็นศิลปะการแสดงของชนชั้นนักรบและราชสำนัก ในขณะที่ละครคะบุกิ เป็นการแสดงของชาวเมืองทั่วไป

ละครโนมีการจัดประเภทของการแสดงโดยแบ่งตามตัวละครเอกดังนี้ 1) เทพเจ้า 2) นักรบ 3) ผู้หญิง 4) ผู้มีอารมณ์คุ้มคลั่งและอื่นๆ 5) ปีศาจ การเป็นตัวละครเอกนั้นในความหมายทั่วไปคือการให้ความสำคัญด้วยการให้ตัวละครเอกมาแสดงการขับร้องและรำยาว การจัดแบ่งประเภทการแสดงลักษณะนี้ตัวละครเอกมีหลายประเภทที่เป็นบุคคลชนชั้นสูงและชนชั้นล่าง ซึ่งในจำนวนนี้มีตัวละครเอกที่เป็นผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ เช่นตัวละครเอกที่เป็นผู้ชายและผู้หญิง สังคมจะ

ให้ความสำคัญกับผู้ชายในฐานะเป็นผู้กระทำมากกว่าฝ่ายหญิงที่เป็นผู้ถูกระทำ หรือตัวเอกที่เป็นนายกับบ่าวก็เช่นกันตัวละครเอกที่เป็นนายจะเป็นผู้กระทำมากกว่าบ่าวที่เป็นผู้ถูกระทำเป็นต้น

จากจุดนี้ผู้วิจัยเห็นประเด็นศึกษาว่าผู้ถูกระทำที่เป็นตัวละครเอกเหมือนกันแต่ถูกเพิกเฉยไม่ให้ความสำคัญบางครั้งเป็นบุคคลที่ตกอยู่ในฐานะที่ไม่สามารถขจัดขึ้นใดๆได้เช่นบุคคลชั้นล่าง งานวิจัยที่เกี่ยวกับผู้ที่ถูกกระทำที่เป็นคนที่มีสภาพทางสังคมต่ำหรือถูกละเลยและเอาเปรียบในบทละครโนยังมีผู้วิจัยไม่มาก แต่ผู้วิจัยพบว่ามีกรวิจัยเกี่ยวกับสตรีที่ถูกกระทำโดยเนื้อหาระบุว่าไม่มีบทขับร้องของละครในเรื่องอุเนะเมะผู้แต่งใช้บทละครแสดงความรู้สึกของตัวละครเอกที่ถูกทอดทิ้ง บรรยายความแค้นเคืองจักรพรรดิที่เปลี่ยนพระทัยไปจากนางเป็นต้น แต่ยังไม่มีการวิจัยอื่นที่กล่าวถึงผู้ที่มีสภาพทางสังคมที่เป็นชนชั้นล่างที่ตัวละครเอกเป็นเด็กหรือคนรับใช้ที่ถูกกระทำจากชนชั้นสูง ผู้วิจัยจึงเลือกบทละครในเรื่อง **คิกุจิโด** 『菊慈童 : Kikujidou』 และ **มะกุระจิโด** 『枕慈童 : Makurajidou』 ที่ตัวละครเอกเป็นเด็กรับใช้ที่มีสภาพทางสังคมเป็นชนชั้นล่างมาศึกษาโดยบทละครโนดังกล่าวมีการอ้างอิงจากตัวบทต้นแบบที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทนิยายสงครามเรื่อง **ทะเฮะฮะอิ** 『太平記 : Taiheiki』 ที่เป็นวรรณกรรมโบราณที่เลื่องชื่อแม้ในปัจจุบันจะมีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่พบในบทละครโนเรื่องคิกุจิโดแต่เป็นงานวิจัยในด้านงานศิลปะกับบทละครโนเท่านั้น

1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

- 1) วิเคราะห์และเปรียบเทียบตัวละครเอกในบทละครโนเรื่อง **คิกุจิโด** และ **มะกุระจิโด**
- 2) วิเคราะห์และเปรียบเทียบเนื้อหาและแนวคิดในบทละครโนทั้งสองเรื่องและตัวบทต้นแบบจากเรื่อง **ทะเฮะฮะอิ**

1.3 สมมุติฐานการวิจัย

1) บทละครโนเรื่อง **คิกุจิโด** และ **มะกุระจิโด** นำตัวละครที่ไม่มีบทบาทสำคัญในตัวบทต้นแบบ จากเรื่อง **ทะเฮะฮะอิ** มาเป็นตัวละครเอกโดยดัดแปลงให้มีทัศนคติที่แตกต่างต่อชะตากรรมเดียวกันคือเรื่อง **คิกุจิโด** แสดงทัศนคติเชิงลบที่ตัวละครต้องทนทุกข์ระทมจากการใช้ชีวิตหลังจากการถูกเนรเทศ ส่วนเรื่อง **มะกุระจิโด** แสดงทัศนคติในเชิงบวกที่ตัวละครยอมรับการถูกเนรเทศ

- 2) เนื้อหาและแนวคิดของบทละครโนเรื่อง **คิกุจิโด** และ **มะกุระจิโด** มีความคล้ายคลึง

และแตกต่างจากตัวบทต้นแบบจากเรื่อง **ทะอิเฮะอิกิ** กล่าวคือ **ทะอิเฮะอิกิ** เป็นเรื่องที่ทำให้การยกย่องจักรพรรดิ แต่บทละครทั้งสองเรื่องมุ่งประเด็นทัศนคติของตัวละครเอกในฐานะที่เป็นผู้ถูกกระทำ

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาบทละครในเรื่อง **คิกุจิโด มะกุระจิโด** จากฉบับที่รวบรวมไว้ในหนังสือ โยเกียวกุกะอิกัน ฉบับที่ 2 และ 4 (謡曲大観第二、四卷奥附) ซึ่งตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เมจิโอะอิน (明治書院) เมื่อปี ค.ศ.1930 และ 1931
2. ศึกษาตัวบทต้นแบบจากเรื่อง **ทะอิเฮะอิกิ** ตอนที่ 13 เรื่องการถวยาอาชาสวรรค์จากฉบับที่รวบรวมไว้ในหนังสือ **ทะอิเฮะอิกินิ ฉินโชนิฮอนโกะเต็งญูเซะอิ** 『太平記二、新潮日本古典集成 : Taiheikini Shinchounihonkotenshuusei』 ซึ่งตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ฉินโชเมะ (新潮社) เมื่อปี ค.ศ.1980
3. ศึกษาและวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
4. ศึกษาเอกสารแหล่งที่มาของบทละครทั้งสองเรื่องที่มีการอ้างอิงถึงเพื่อประกอบการวิเคราะห์เนื้อหาในบทละครนั้นๆ

1.5 ข้อยกเว้นเบื้องต้น

1. คำหรือข้อความภาษาญี่ปุ่นที่เป็นชื่อเรื่องบทละคร หรือ ชื่อหนังสือ วรรณคดีจะเขียนด้วยตัวเอนภาษาไทย พิมพ์ด้วยตัวหนา ตามด้วยอักษรภาษาญี่ปุ่น มหัพภาคคู่ คำอ่านที่เขียนด้วยอักษรโรมะจิ โดยทั้งหมดจะอยู่ในเครื่องหมายวงเล็บ 『 』 เดียวกัน เช่น **อิเซโมะโนะงะตะริ** 『伊勢物語 : Isemonogatari』 เป็นต้น หากมีการใช้คำนั้นอีก อาจใช้การเขียนแบบเดิมหรือ เขียนแต่เพียงอักษรไทยเท่านั้น
2. คำภาษาญี่ปุ่นที่เป็นคำสำคัญในงานวิจัยนี้จะใช้อักษรไทยโดยใช้ระบบถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย จากนั้นจะตามด้วยอักษรภาษาญี่ปุ่น มหัพภาคคู่และคำอ่านที่เขียนด้วยอักษรโรมะจิ ทั้งอักษรภาษาญี่ปุ่น และอักษรโรมะจิ จะอยู่ในเครื่องหมายวงเล็บ() เดียวกัน เช่น อุระมิ (恨み : urami) หากมีการใช้คำนั้นอีก อาจใช้การเขียนแบบเดิมหรือ เขียนแต่เพียงอักษรไทยเท่านั้น
3. งานวิจัยนี้ใช้ระบบถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นที่เขียนด้วยตัวอักษรโรมะจิเป็นอักษรไทยซึ่งเป็นผลงานวิจัยในปีพ.ศ.2530 ของอาจารย์สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ได้แก่ ผศ.ดร.กัลยาณี สีส

สุวรรณ, ผศ.สุชาติ สัตยพงศ์, ศ.ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล อาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์ คือ ผศ.ดร.สุดาพร ลักษณะินาวิน และ อาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คือ ผศ.ดุษฎีพร ชำนิโรค ศานต์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ยกเว้นบางคำที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย แล้วเช่น เกียวโต ซามูไร ซึ่งจะไม่ใช้ตามระบบถอดอักษรนี้ ระบบถอดอักษรมีดังต่อไปนี้

สระ

อักษรโรมัน	อักษรไทย(สระเสียงสั้น,สระเสียงยาว)
a,aa	อะ,อา
i,ii	อิ,อี
u,uu	อุ,อู
e,ee	เอะ,เอ
o,oo	โอะ,โอ
-ya,-yaa	เอียะ,เอีย
-yu,-yu u	อิว,อีว
-yo,-yo u	เอียว,เอียว

พยัญชนะ

อักษรโรมัน	อักษรไทย
P เมื่อเกิดต้นคำ เมื่อเกิดที่อื่นๆ	พ ป
b	บ
m	ม
f	ฟ
w	ว
t เมื่อเกิดต้นคำ เมื่อเกิดที่อื่นๆ	ท ต
ts	ทซ์
ch	ช
d	ด

อักษรโรมัน	อักษรไทย
n	น
n (ที่เป็นพยัญชนะก่อกำพางค์หน้าทีคล้ายตัวสะกด) เมื่อเกิดหน้า p,b,m	ม
เมื่อเกิดหน้า k,g,w	ง
เมื่อเกิดที่อื่นๆ	น
n' (ทำหน้าที่เป็นตัวสะกดและตามด้วยสระ)	น
s	ซ
sh	ฌ
z	ซ
j	จ
r	ร
y	ย
k เมื่อเกิดต้นคำ	ค
เมื่อเกิดที่อื่นๆ	ก
G เมื่อเกิดต้นคำ	ก
เมื่อเกิดที่อื่นๆ	ง
H	ฮ

หมายเหตุ ในงานวิจัยฉบับนี้ การถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นที่มีสระเสียงยาว ซึ่งเขียนด้วย
อักษรโรมัน ou จะใช้อักษรไทยสระโอะเช่นเดียวกับอักษรโรมัน oo

ตัวอย่างคำในวิทยานิพนธ์ที่ใช้ระบบถอดอักษรนี้

อักษรโรมัน	อักษรไทย
Zeami	เซอะอะมิ
Shite	ชิเตะ
Waki	วะกิ
Yorimitsu	โยะริมิทึซุ

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีศึกษาค้นคว้าโดยศึกษาจากเอกสารและหนังสือเป็นหลักโดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. เก็บข้อมูลจากหนังสือและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยทั้งจากห้องสมุดและสื่อออนไลน์
2. ศึกษาเนื้อหาในบทละครในเรื่อง **คิกุจิโด, มะกุระจิโด** และตัวบทต้นแบบจากเรื่อง **ทะอิเฮะอิกิ** ตอนที่ 13 เรื่องการถวายอาชาสวรรค์อย่างละเอียดรวมทั้งศึกษาเอกสารที่เป็นแหล่งที่มาเดิมที่บทละครทั้งสองเรื่องอ้างอิงถึง
3. ศึกษาวิเคราะห์บทละครทั้งสองเรื่องในด้านเนื้อหาและการสร้างเรื่องโดยเปรียบเทียบกับตัวบทต้นแบบในเรื่อง **ทะอิเฮะอิกิ**
4. สรุปผลการวิเคราะห์ รายงานผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจทัศนคติผู้ประพันธ์บทละครทั้งสองเรื่องนี้
2. เข้าใจวัฒนธรรมประเพณีและทรรศนะเรื่องพุทธศาสนาของคนญี่ปุ่นในสมัยมุโระมะชิ
3. เป็นแนวทางในการศึกษาบทละครในเรื่องอื่นๆต่อไป

1.8 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยฉบับนี้

ไม่ปรากฏว่าพบเอกสารหรืองานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องโดยตรงกับงานวิจัยฉบับนี้ พบเพียงงานวิจัยเพียง 2 ฉบับที่กล่าวถึงบทละครเรื่อง **คิกุจิโด** ที่อาจจะไม่ตรงหัวข้อวิจัยแต่เป็นการวิจัยในด้านศิลปะที่แฝงด้วยปรัชญาดังนี้

โคะบะยะมิ เค็นจิ (小林健二、能と絵画—菱田春草の<菊慈童>と<砧>) ได้กล่าวว่าภาพลักษณ์ของตัวละครเอก(จิโด)ในบทละครในเรื่อง **คิกุจิโด** ที่ถูกวาดเป็นรูปภาพโดยจิตรกรชื่อว่า ฮิชิเดะ ชุนโซ (菱田春草 : Hishida Shunso) ได้แรงบันดาลใจจากละครในเรื่องคิกุจิโด โดยวาดภาพให้จิโดมีขนาดเล็กยืนอยู่ในป่าลึกที่ไม่มีผู้ใดสังเกตเห็น สวมอาภรณ์สีขาว ยืนท่าเปลือยเปล่าเหยียบใบไม้ที่ร่วงหล่น มือขวาถือดอกเบญจมาศ และที่ศีรษะมีดอกเบญจมาศเสียบประดับอยู่ ลวดลายของอาภรณ์เป็นลายของดอกเบญจมาศ ทำให้ภาพลักษณ์ของมหาดเล็กเหมือนภูต (妖怪) ที่มีภาพลักษณ์แตกต่างจากภาพลักษณ์ของตัวละครเอกของบทละครในที่มีภาพของความเป็นเซียนที่มีอายุยืนไม่แก่เฒ่าชราและมีพลังศักดิ์สิทธิ์

มะกิโมะระโยซุเกะ (榎村洋介 『菱田春草<菊慈童>についての一試論、不変と無常』) กล่าวว่าตัวละครเอก(จิโด)ในภาพวาดของฮิเมิตะ ฉุนโซ ที่ยืนอยู่ในป่าท่ามกลางหุบเขาลึก ในฤดูใบไม้ร่วง บริเวณใกล้ลำธารในป่ามีพุ่มดอกเบญจมาศผลิบานอยู่ ที่มือของจิโดถือดอกเบญจมาศภาพลักษณ์โดยทั่วไปของตัวจิโดเป็นเซียนที่มีอายุยืนไม่แก่เฒ่าชรา แต่ภาพลักษณ์ในภาพวาดนี้ให้ความรู้สึกโดดเดี่ยวที่ตัวจิโดยืนอยู่ท่ามกลางดินแดนลึกลับที่บรรยากาศรอบตัวเป็นฤดูใบไม้ร่วงที่เต็มไปด้วยใบไม้แห้งร่วงหล่นทั่วไป ในขณะที่ใบใหม่เริ่มผลิใบเกิดขึ้น เป็นความรู้สึกที่สื่อถึงความเป็นอนิจจังหรือมูโจ (無常 : mujyou) ในขณะที่ตัวของจิโดยังคงสภาพความเป็นเด็กเป็นความรู้สึกที่สื่อถึงความไม่เปลี่ยนแปลงหรือฟูเฮ็น (不変 : fuhen)

ภาพที่1 มหาเด็กชื่อจิโด: ตัวละครเอกในเรื่องคิกุจิโด

ที่มา: <http://yugyofromhere.blog8.fc2.com/blog-entry-1248.html>

บทที่ 2

แนะนำตัวบทต้นแบบและบทละครโน

2.1 ตำนานที่ปรากฏจากตัวบทต้นแบบเรื่อง *ทะอิเฮะอิกิ* 『太平記 : Taiheiki』

2.1.1 แนะนำนิยายสงครามเรื่อง*ทะอิเฮะอิกิ*โดยสังเขป

ทะอิเฮะอิกิ เป็นนิยายสงครามระหว่างจักรพรรดิโกะดะอิโงะ¹(ฝ่ายใต้) (後醍醐天皇 : Godaigo Tennou) และตระกูลโฮโจ(ฝ่ายเหนือ) (北条 : Houjou) ในสมัยนัมโบะกุโช (南北朝 : Nanbokuchou) ไม่ทราบชื่อผู้ประพันธ์ เขียนขึ้นกลางศตวรรษที่ 14 เนื้อหาเริ่มตั้งแต่จักรพรรดิโกะดะอิโงะขึ้นครองราชย์ การล้มล้างตระกูลโฮโจ การสิ้นสุดรัฐบาลทหารคะมะกุระแล้วก่อตั้งรัฐบาลใหม่ขึ้นที่เกียวโต การแบ่งแยกเป็นฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้ ในที่สุดฝ่ายเหนือภายใต้การนำของ อะชิคากะ โยะชิมิทซุ² (足利義満 : Ashikaga Yoshimitsu) เป็นฝ่ายชนะสามารถรวมฝ่ายใต้เข้าด้วยกันเป็นผลสำเร็จ บทละครโนเรื่อง *คิกุจิโดะ* 『菊慈童 : Kikujidou』 และ *มะกุระจิโดะ* 『枕慈童 : Makurajidou』 เป็นเรื่องที่มีเค้าโครงเรื่องจากตำนานในตัวบทต้นแบบนิยายสงครามเรื่อง *ทะอิเฮะอิกิ* ตอนที่ 13 เรื่อง “การถวายอาชาสวรรค์” (龍馬進奏の事) ที่กล่าวถึง การที่มีผู้ถวายอาชาที่มีลักษณะพิเศษให้จักรพรรดิโกะดะอิโงะพระองค์ได้สนพระทัยอยากทราบความคิดเห็นจากเสนาบดีว่าการครอบครองม้าลักษณะดีเป็นสิ่งมงคลต่อรัชกาลหรือไม่

2.1.2 ภูมิหลังทั่วไปเกี่ยวกับตำนานจากตัวบทต้นแบบ

จากการศึกษาพบว่าตำนานที่ปรากฏจากตัวบทต้นแบบเรื่อง *ทะอิเฮะอิกิ* นั้นมีเรื่องเกี่ยวกับที่มาของน้ำทิพย์ที่เกิดจากดอกเบญจมาศคล้ายกับตำนานเรื่องเล่าตามความเชื่อของชาวจีนโบราณ³ที่ปรากฏใน เทศกาลจงหยาง โดยกล่าวไว้ในวันที่ 9 เดือน 9 ตามปฏิทินจันทรคติของจีนเป็นวันเทศกาลที่เก่าแก่ของจีนคือเทศกาลจงหยาง เมื่อถึงวันนั้นชาวจีนมีประเพณีการขึ้นที่สูง ดอกเก๊กฮวยหรือดอกเบญจมาศ คล้องกิ่งต้นจูหยู⁴ (茱萸 : Zhuyu) และกินขนมฮวาเกา ชาว

¹ จักรพรรดิองค์ที่ 96 ของญี่ปุ่นครองราชย์ช่วง ค.ศ. 1318-1339

² โชกุนคนที่ 3 ของรัฐบาลทหารมุโระมะชิ มีชีวิตอยู่ช่วง ค.ศ. 1358-1408 เป็นผู้รวบรวมฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้เข้าด้วยกันเป็นผลสำเร็จ

³ ถาวร สิกขโกศล. เทศกาลจีนและการเซ่นไหว้. กรุงเทพฯ : มติชน, 2557 หน้า 425

⁴ จูหยู (茱萸) มีชื่อภาษาญี่ปุ่นว่าฉูยู ไม่เกาะเนื้อแข็ง ดอกมีสีเหลืองอ่อน ผลอ่อนมีสีเขียว ผลสุกมีสีแดงเข้มรับประทานเป็นผลไม้ไม่ได้

จีนสมัยโบราณเชื่อกันว่าตามความคิดของพลังหยินและหยาง (陰陽思想 : Inyoushisou) ระบุว่าตัวเลขคู่เป็นเลขพลังหยิน และตัวเลขคี่เป็นเลขของพลังหยาง เมื่อนำตัวเลข 9 สองตัวมาเรียงกันจึงเป็นวันฉงหยางหรือ ไชโยโนะเซกกุ (重陽の節句 : Chouyou no sekku) นอกจากนี้ตัวเลข 9 ในภาษาจีน 九(jiu)มีเสียงพ้องกับคำว่า 久(jiu) ซึ่งมีความหมายว่า"ยืนยาว" ในเทศกาลนี้ตามตำนานของประเทศจีน ในสมัยโบราณมีเรื่องเล่ากันว่า เซียนผู้หนึ่งได้กล่าวกับลูกศิษย์ว่า ในวันที่ 9 เดือน 9 ปีนี้ บ้านของเจ้าจะพบกับภัยพิบัติ เพราะฉะนั้นให้เจ้านำผลของจูหยูใส่ถุงผ้าแล้วผูกไว้ที่แขน และให้ไปอยู่บนที่สูงพร้อมตีมีดเหล็กที่มีดอกเบญจมาศลอยอยู่จะทำให้พ้นภัยร้ายในครั้งนี้ได้ หลังจากที่ปฏิบัติตามที่เซียนกล่าวไว้ได้พบว่าบ้านของลูกศิษย์พ้นภัยพิบัติจริง แต่สัตว์เลื้อยในบ้านทั้งเปิดไก่หมูหมาต้องมารับเคราะห์แทนล้มตายไปทั้งหมด ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาประเพณีการไต่เขา บั๊กกิ่งต้นจูหยูและตีมีดเหล็กดอกเบญจมาศในวันที่ 9 เดือน 9 โดยมีความเชื่อว่าจะทำให้อายุยืนยาวและชีวิตพ้นภัยพิบัติ ประเพณีนี้จึงแพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้

ประเพณีการไต่เขามาจากความกลัวภัยธรรมชาติในเดือน 9 ซึ่งดาวมหาอัคคีหายไปจากท้องฟ้า อากาศเริ่มหนาวเย็น ผู้คนจึงพากันออกจากบ้านเรือนไปขึ้นภูเขาตามสัญชาตญาณที่เคยหนีน้ำท่วมและเห็นว่าป่าเขาเป็นที่โล่งกว้าง มีช่องทางหนีได้ดีกว่าอยู่ในบ้านซึ่งคับแคบและปิดกั้น อื่นคนโบราณเชื่อว่ามีเซียนผู้วิเศษอยู่บนภูเขา การขึ้นภูเขา เป็นการเข้าสู่วิถีของเซียนนำไปสู่ความมีอายุยืนจนถึงบรรลุความเป็นอมตะเช่นเดียวกับเซียนผู้วิเศษเหล่านั้น

ภาพที่ 2 ผลของต้นจูหยู

ที่มา <http://www.xtcera.com>

การปักกิ่งต้นจูหยูซึ่งเป็นสมุนไพรพื้นบ้านของจีน มีกลิ่นฉุน เม็ดมีรสเผ็ดร้อน ใช้ปรุงรสและดับคาวเนื้อสัตว์มาแต่โบราณ กลิ่นฉุนช่วยขับไล่แมลงได้ดี ช่วงเดือน 9 ถึง 10 เป็นช่วงต่อฤดูอากาศแปรปรวน แมลงยังออกหากินเป็นช่วงๆ นอกจากนี้ยังนิยมใช้ต้นจูหยูไล่รบกวนช่วยกระตุ้นเลือดลมให้มีพลังด้านความหนาวเย็น มีภูมิด้านทานโลกดีขึ้น ในหนังสือบันทึกภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมของราชวงศ์จิ้นกล่าวว่า “9 ค่ำเดือน 9 หักกิ่งจูหยูปักศีรษะ จะช่วยขับพลังชั่วร้ายและด้านความหนาวที่เริ่มจะมาถึง” นอกจากนี้ยังนิยมเก็บใบแห้งและเม็ดใส่ถุงเย็บเป็นห่อยาพกดัตว์ เชื่อว่าจะช่วยป้องกันโรคและสิ่งชั่วร้ายที่มากับฤดูกาล

การดื่มสุราดอกเบญจมาศและชมดอกเบญจมาศในเทศกาลชงหยาง มีความเชื่อกันว่า ดอกเบญจมาศเป็นทั้งบุปผชาติและสมุนไพรชนิดสำคัญของจีนในฐานะบุปผชาติ เบญจมาศเป็นดอกไม้พื้นเมืองที่เก่าแก่ของจีน จะบานในเดือน 9 มีชื่อว่าเดือนเบญจมาศ (菊月) จึงถือกันว่าเบญจมาศเป็นดอกไม้ประจำเทศกาลชงหยาง เดือน 9 แดดอ่อนแสง น้ำค้างแข็ง เริ่มตก พืชอื่นๆ ส่วนมากเหี่ยวเฉา แต่เบญจมาศกลับออกดอกงาม คนจีนโบราณจึงเชื่อว่า พันธุ์ไม้ไม่มีคุณสมบัติพิเศษ รวมพลังบริสุทธิ์ของฟ้าดินเป็นพลังชีวิตที่ยืนยาว ถือเป็นสัญลักษณ์แห่งความมีอายุยืน ทำให้เบญจมาศได้รับยกย่องว่าเป็นบุปผาอายุวัฒนะ (長寿花) เชื่อกันว่ากินแล้วช่วยให้อายุยืน คนไทยเรียกเบญจมาศตามภาษาแต่จิวว่า “เก๊กฮวย” เป็นสมุนไพรแก้ร้อนในและบำรุงสายตาที่รู้จักกันดีมานาน

ประเพณีอีกอย่างหนึ่งในเทศกาลชงหยางคือ การกินขนมชงหยางเกา (重阳糕 : Chongyang kao) เนื่องจากคำว่า เกา (糕 : gao) แปลว่าขนม พ้องเสียงกับคำหนึ่งที่แปลว่า สูงหรือสูงส่ง (高 : gao) จึงมีความหมายแฝงว่าได้ดิบได้ดีและได้สูงขึ้นไปเรื่อยๆ ถือเป็นเคล็ดมงคลว่ามีบุญวาสนา อายุ ยศศักดิ์ ทรัพย์สิน และเจริญก้าวหน้าสูงส่งยิ่งขึ้น ชงหยางเกาเป็นขนมชนิดหนึ่งที่ทำด้วยแป้งข้าวเจ้าผสมกับข้าวฟ่างเหนียวผสมกัน ปักธง 5 สีผืนเล็กๆ เรียกว่า ฮวาเกา ในชุมชนเมืองหรือเขตที่ราบไม่ค่อยมีภูเขาและเจดีย์สูงๆ ในเทศกาลชงหยางคนนิยมกินชงหยางเกาแทน ก็เท่ากับ “ได้เดินขึ้นที่สูง” ได้ทำกิจกรรมสำคัญในเทศกาลนี้ทั้งขึ้นที่สูง กินดอกเบญจมาศและปักกิ่งจูหยูครบทุกประการ

เทศกาลชงหยางในปัจจุบันนี้มีความหมายใหม่เพิ่มเข้ามา ในปีค.ศ. 1989 รัฐบาลจีนได้กำหนดให้วันที่ 9 เดือน 9 ของทุกปีเป็นวันผู้สูงอายุ เมื่ออดีตและปัจจุบันได้มาบรรจบกันด้วยความบังเอิญ จึงกลายเป็นเทศกาลของการแสดงความเคารพรักใคร่ และช่วยเหลือผู้สูงอายุ

ฟูจิชิโร ฟูจิชิโระ⁵ (藤城継夫 : Fujishiro Tsugio) ได้กล่าวว่าในความเชื่อของจีนโบราณตัวเลข 3,5,7,9 เป็นตัวเลขคู่ที่ถือว่าเป็นเลขมงคล โดยเฉพาะเลข 9 ไม่ว่าจะนำเลข 9 ไปคูณกับตัวเลขใดและเมื่อนำผลลัพธ์มารวมกันจะมีค่าเท่ากับเลข 9 เสมอ ซึ่งนับได้ว่าเป็นพลังลึกลับของตัวเลขนี้ โดยยกตัว อย่างดังนี้ $9 \times 9 = 81$ และ $8 + 1 = 9$ ความเชื่อของคนจีนโบราณคำว่าเต็งเกา (登高 : denggao) การขึ้นไปที่สูงมีความหมายคือให้ผู้ชายปีนไปบนเขาสูงและดื่มเหล้าดอกเบญจมาศ ผู้หญิงให้นำผลจุกุญใส่ถุงแขวนไว้ที่ตัวจะทำให้พ้นภัย ความเชื่อนี้ได้มีอิทธิพลถึงประเทศญี่ปุ่น ในสมัยเฮอันในวันที่ 9 เดือน 9 ถือเป็นวันเทศกาลชมดอกเบญจมาศโดยในวันนี้จะมีการเลี้ยงฉลองดื่มเหล้าดอกเบญจมาศด้วยถ้วยเหล้า และพิธีนี้จะจัดขึ้นภายในเขตราชสำนัก โดย จักรพรรดิจะให้มีการแต่งบทกลอนและดื่มเหล้าดอกเบญจมาศพร้อมอธิษฐานขอพรให้มีชีวิตที่ยืนยาวและปลอดภัยจากสิ่งชั่วร้าย นอกจากนี้ยังมีธรรมเนียมที่เรียกว่าคิกุโนะ คิเซวะตะ (菊の被締 : kiku no kisewata) ก่อนที่จะถึงวันไซโยโนะเซกุกุหนึ่งวัน ในคืนนั้นเหล่าหญิงสาวในราชสำนักจะนำผ้าฝ้ายไปคลุมที่พุ่มดอกเบญจมาศหนึ่งคืนโดยให้ผ้าสัมผัสกับน้ำค้างบนดอกเบญจมาศ และในวันที่ 9 เดือน 9 จะนำผ้ามาสัมผัสตามร่างกายจะทำให้มีชีวิตที่ยืนยาว พิธีนี้มีปรากฏเป็นประเพณีนิยมในงานวรรณกรรมสมัยเฮอันด้วยได้แก่ *มะกุระโนะโซชิ*⁶ 『枕草子 : Makura no soushi』 และ *มูระซะกิมิกิบุนิกิ*⁷ 『紫式部日記 : Murasakishikibu nikki』 ต่อมาในสมัยเอโดะใช้เป็นวันเลี้ยงฉลองในสังคมนักรบ หลังจากนั้นในสมัยเมจิเทศกาลนี้จึงแพร่หลายและเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปจนถึงปัจจุบัน

2.1.3 เนื้อเรื่องย่อ

จักรพรรดิโกะตะฮิโระได้ครอบครองม้าที่มีลักษณะดี จึงประสงค์ทราบความคิดเห็นของเหล่าเสนาบดี จึงได้เชิญเหล่าเสนาบดีมาสอบถามความคิดเห็น เสนาบดีท่านแรกชื่อโทอินคินกะตะ (洞院公賢 : Touinkinkata) ให้ความคิดเห็นว่าการครอบครองม้าลักษณะดีเป็นสิ่งนำความเป็นมงคลมาสู่รัชกาล เพราะเป็นม้าที่มีลักษณะดีประดุจถูกส่งมาจากสวรรค์ ซึ่งในรัชกาลของอดีตจักรพรรดิกิเคย์มีสัตว์คู่บุญบารมีปรากฏให้เห็นมากมายเช่น หงส์ และ ตั๊กแตน เป็นต้น และ

⁵ 藤城継夫、「今日のお能〈枕慈童〉」. 『歌壇』. 東京：本阿弥書店 1998年、p. 138—140

⁶ มะกุระโนะโซชิ (枕草子) เป็นวรรณกรรมประเภทความเรียง ผู้เขียนคือเซอิโคโนงะงะเป็นนางกำนัลของพระนางเทะอิมิมเหสึของจักรพรรดิชิโรเขียนขึ้นราวค.ศ.1001 เนื้อหาประมาณ 300 บท

⁷ มูระซะกิมิกิบุนิกิ (紫式部) เป็นวรรณกรรมประเภทบันทึก ผู้เขียนคือมูระซะกิมิกิบุ ผู้แต่งเรื่องเกินจิโมะโนะวะตะริเขียนขึ้นราวปีค.ศ. 1010

พร้อมกันนี้ได้ยกเรื่องม้าในสมัยของจักรพรรดิโจวมู่⁸ (周の穆王 : Zhou Mu) มีผู้ถวายม้าลักษณะดีประดุจอาชาสวรรค์แก่จักรพรรดิ พระองค์จึงเดินทางไปทางทิศตะวันตกถึงชมพูทวีป ประเทศอินเดียได้พบกับผู้เป็นศาสตราแห่งศาสนาพุทธ และนำพระสูตรของพุทธศาสนากลับประเทศจีน อยู่มาวันหนึ่งมหาดเล็กชื่อจิโด ผู้ที่รับใช้งานใกล้ชิด ได้กระทำผิดเดินข้ามหมอนของจักรพรรดิ ต้องโทษถูกเนรเทศไปอยู่ในป่าลึก ในระหว่างนั้น4 จิโดทำให้น้ำในลำธารกลายเป็นน้ำทิพย์โดยนำบทสวดที่ได้รับพระราชทานจากจักรพรรดิ ไปเขียนลงบนใบต้นเบญจมาศ น้ำค้างที่ใบไม้ไหลลงไปที่ลำธาร จิโดดื่มน้ำทิพย์นี้กลายเป็นเซียนที่อายุยืนยาวไม่แก่เฒ่าชรา นอกจากนี้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณลำธารแห่งนี้ได้ดื่มน้ำในลำธารจึงทำให้มีอายุยืนยาวด้วยเช่นกัน เวลาผ่านไป 800 ปีในสมัยของจักรพรรดิเว่ยเหวินตี้⁹ (魏の文帝 : Wei wen di) มหาดเล็กได้เปลี่ยนชื่อเป็น โฮโซะ¹⁰ (彭祖 : Houso) ได้ถวายยาอายุวัฒนะแก่จักรพรรดิเว่ยเหวินตี้และเหล่าเบญจมาศที่มีดอกไม้ลอยอยู่ในถ้วยเหล้าทำให้อายุยืนยาวจึงเป็นที่มาของเทศกาลชโยโนะเอ็น¹¹ (重陽の宴 : Chouyou no en) เทศกาลดอกเบญจมาศ เพราะฉะนั้นการได้มาของม้าลักษณะนี้จึงนำมาซึ่งความรุ่งเรืองต่อรัชกาลเช่นกัน

2.1.4 แก่นเรื่อง

เหล่าม้าของจักรพรรดิโจวมู่ได้นำพระสูตรที่ประเสริฐมาให้บ้านเมืองถือได้ว่าเป็นสิ่งมงคลคู่บารมีของรัชกาล

2.1.5 โครงเรื่อง มีการแบ่งการดำเนินเรื่องเป็นช่วงดังต่อไปนี้

- การเปิดเรื่อง จักรพรรดิมีพระประสงค์อยากทราบความคิดเห็นของเหล่าเสนาบดีเกี่ยวกับม้าคู่รัชกาลว่าเป็นสิ่งมงคลต่อแผ่นดินหรือไม่
- การพัฒนาปม เสนาบดีให้ความคิดเห็นแก่จักรพรรดิโดยกล่าวว่าม้าถือได้ว่าเป็น

⁸ จักรพรรดิโจวมู่ (周の穆王) จักรพรรดิองค์ที่5ในสมัยราชวงศ์โจว ครองราชย์ช่วง 956-918 ปีก่อนคริสตกาล

⁹ จักรพรรดิเว่ยเหวินตี้ (魏の文帝) ปฐมจักรพรรดิราชวงศ์เว่ย ในสมัยสามก๊ก ครองราชย์ช่วงปีค.ศ.220-226

¹⁰ โฮโซะ (彭祖) ในตำนานจีนเป็นเซียนที่บำเพ็ญธรรมจนอายุยืนถึงแปดร้อยปี

¹¹ วันเทศกาลดอกเบญจมาศ ตามปฏิทินจันทรคติวันที่ 9เดือน9 ถือว่าวันมงคลนี้เป็นหนึ่งในห้าของเทศกาลเกี่ยวกับฤดูกาลประจำปีที่สำคัญของประเทศญี่ปุ่นที่ได้รับความเชื่อว่าการดื่มเหล้าที่มีดอกเบญจมาศลอยอยู่ในเหล้านั้นจะทำให้มีชีวิตที่ยืนยาว จึงนับได้ว่าเป็นวันที่มีความเป็นมงคล ความเชื่อประเพณีนิยมนี้ได้สืบทอดมาถึงประเทศญี่ปุ่นในสมัยเอโดะ แต่ในปัจจุบันกลับไม่เป็นที่รู้จักของคนญี่ปุ่นทั่วไป

สัตว์มงคลดีต่อรัชกาลโดยยกเรื่องเล่าตำนานจีนว่าจักรพรรดิฉินใช้ม้าเดินทางไปนำพระสูตรจากประเทศอินเดียนำกลับมาปกครองประเทศ และพระสูตรกับดอกเบญจมาศทำให้เกิดน้ำทิพย์

- คลายปม มำนำความมงคลมาให้บ้านเมืองและรัชกาล

2.2 บทละครในเรื่อง *คิกุจิโด*

2.2.1 แนะนำบทละครในเรื่อง *คิกุจิโด* โดยสังเขป

บทละครในเรื่อง *คิกุจิโด* เป็นบทละครประเภทที่ 4¹² ที่มีตัวเอกเป็นมหาดเล็กซึ่งอยู่ในฐานะชนชั้นล่าง ต้องเผชิญความทุกข์ทรมานถูกเนรเทศให้ใช้ชีวิตอยู่ในป่าคนเดียว ในขณะที่อยู่ในป่านั้นได้ดื่มน้ำค้างที่ใบของต้นเบญจมาศทำให้มีชีวิตที่เป็นอมตะ ไม่ทราบชื่อบุคคลผู้ประพันธ์ บทละครโนดังกล่าวได้ประพันธ์จากตัวบทต้นแบบจากเรื่อง *ทะอิเฮะอิกิ*

การแสดงละครโนเรื่องนี้มีในคณะละครทั้งหมด 5 สำนัก ได้แก่ 1) สำนักคันเสะ (觀世流 : Kanze ryuu) 2) สำนักโฮโธ (宝生流 : Houshou ryuu) 3) สำนักคัมปะรุ (金春 : Konparu Ryuu) 4) สำนักคองโง (金剛流 : Kongo ryuu) 5) สำนักคิตะ (喜多流 : Kita ryuu) บทละครโนที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นบทละครที่ใช้แสดงโดยสำนักละครคันเสะ ซึ่งขอชี้แจงรายละเอียดของชื่อบทละครที่มีการแสดงในสำนักอื่นด้วย บทละครโนเรื่อง *คิกุจิโด* เป็นบทละครที่สำนักละครคันเสะนำไปใช้แสดง ส่วนสำนักละครสำนักอื่นๆ ได้แก่ สำนักละครโฮโธ สำนักละครคองโง และสำนักละครคิตะ มีการนำเรื่องนี้ที่มีเนื้อหาเดียวกันไปใช้แสดง แต่ใช้ชื่อละครโนเรื่องนี้ว่า *มะกุระจิโด* บทละครโนเรื่องอื่นๆที่มีเนื้อหาเหมือนกันแต่การใช้ชื่อเรียกแตกต่างกันขึ้นอยู่กับสำนักละครที่จัดนำไปแสดงตัวอย่างเช่น *อะดะมิงะฮะระ* 『達原 : Adashiga hara』 ที่เล่นเฉพาะสำนักละครคันเสะในขณะที่ละครโนสำนักอื่นๆใช้ชื่อเรียกว่า *คุโรซูกะ* 『黒塚 : Kurozuka』 และเรื่อง *ฉุนกัน* 『寛寛 : Shunkan』 ของสำนักละครคันเสะ แต่สำนักละครโนคิตะจะใช้ชื่อว่า *คิกะอิอิจิมะ* 『鬼界島 : Kikaijima』 เป็นต้น

กล่าวกันว่าเรื่องตัวละครชื่อ จิโด ที่ปรากฏในหนังสือบันทึกบทละครโน (熊本作者註文) ซึ่งเป็นบทประพันธ์ที่ไม่ทราบชื่อผู้ประพันธ์นั้นสันนิษฐานว่าเป็นบทละครเรื่อง *คิกุจิโด* สำหรับบทละครโนเรื่อง *มะกุระจิโด* ที่ปรากฏในหนังสือบันทึกบทละครโน (二百十番謡目録 : Nihyakujuuban you moku roku) เป็นบทละครที่ไม่ทราบชื่อผู้ประพันธ์ มีเนื้อเรื่องเหมือนกัน

¹² ละครโนประเภทที่สี่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับอารมณมนุษย์ โดยตัวละครเอกอาจจะเป็นผู้ชาย ผู้หญิง และจะเป็นคนในชนชั้นใดก็ได้

กับการแสดงเด็นงะกุ (田楽 : Den gaku) เรื่อง คิกุซุอิ (菊水:Kikusui) ซึ่งเป็นการแสดงการร้องรำที่มีมาแต่เดิมของญี่ปุ่น ซึ่งสันนิษฐานว่าได้ประพันธ์ขึ้นในสมัยมุโรมะชิ ในอดีตที่ผ่านมาการแสดงละครเรื่องนี้มี 2 องก์ คือองก์แรก และองก์หลัง โดยมีรายละเอียดดังนี้

องก์ที่ 1 กล่าวถึงสาเหตุที่ฉิเตะถูกลงโทษ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เกิดขึ้นในพระราชวัง

องก์ที่ 2 เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหลังจากที่ฉิเตะถูกลงโทษและได้ใช้ชีวิตในป่า ต่อมาในสมัยโตกุกะวะในช่วงตอนกลาง มีการนำละครเรื่องนี้ไปแสดงในโอกาสการอวยพรของงานเทศกาล จึงระงับการแสดงองก์แรกไป และปัจจุบันจัดแสดงเฉพาะองก์หลังเท่านั้น บทละครในเรื่อง **คิกุจิโด** มีตัวละครทั้งหมดดังต่อไปนี้

- ตัวละครเอก หรือ ฉิเตะ: มหาเด็กชื่อ จิโด สมัยจักรพรรดิโจวมุ
- ตัวละครรอง หรือ ะกิ: ขุนนางของจักรพรรดิเว่ยเหวินตี้
- ตัวละครผู้ติดตามตัวละครรอง หรือ ะกิโทซุระ: ผู้ติดตามขุนนาง (2 คน)

2.2.2 เรื่องย่อบทละครในเรื่อง คิกุจิโด

ขุนนางของจักรพรรดิเว่ยเหวินตี้ ได้รับบัญชาให้ตามหาอายุวัฒนะที่หุบเขา ะระทซุเค็น (れつヶ嶽 : Retsuken) ขุนนางเดินทางมาพบกับจิโดผู้ซึ่งในอดีตเคยเป็นมหาเด็กรับใช้จักรพรรดิโจวมุ เมื่อ 700ปีก่อน จิโดถูกเนรเทศให้มาอยู่ในหุบเขาลึกและรู้สึกทุกข์ใจเฝ้าครุ่นคิดถึงความผิดในอดีต ในระหว่างที่อยู่ในป่าจิโดนำหมอนพระราชทานที่จารึกบทสวดจากองค์จักรพรรดิโจวมุ ไปเขียนที่ใบต้นเบญจมาศ และดื่มน้ำค้างที่เกาะอยู่ที่ใบไม้ ทำให้มีชีวิตที่เป็นอมตะ จิโดรู้สึกประหลาดใจที่ทราบความจริงจากขุนนางเกี่ยวกับรัชสมัยที่เปลี่ยนไปและรูปลักษณะของตัวเองที่ยังคงความเป็นเด็กไม่แก่เฒ่าชรา สุดท้ายจิโดยอมรับความจริงที่เกิดขึ้นและมอบอายุวัฒนะถวายแด่จักรพรรดิเว่ยเหวินตี้ หลังจากนั้นจิโดได้กลับเข้ากระท่อมที่พักในป่าไป

2.2.3 แก่นเรื่อง

จิโดเป็นตัวละครเอกต้องทุกข์ทรมานจากการยึดติดเรื่องในอดีตที่คิดว่าเคยเป็นผู้ถวายงานใกล้ชิดของจักรพรรดิ

2.2.4 โครงเรื่อง มีการแบ่งการดำเนินเรื่องเป็นช่วงดังต่อไปนี้

- การเปิดเรื่อง ตัวละครเอกชื่อจิโด ฝ่าพภรรณาความทุกข์ทรมานต่างๆที่เคยเป็นมหาดเล็ก ถวายงานใกล้ชิดจักรพรรดิ ตั้งแต่ที่ต้องโทษโดนเนรเทศมาอยู่ป่าไม่เคยได้รับการติดต่อจากในราชสำนักเลย

- การพัฒนาปม ในระหว่างที่จิโดมีชีวิตอยู่ในป่าได้พบกับขุนนางในสมัยที่ผ่านไปแล้ว 700 ปี และขุนนางบอกกล่าวให้จิโดรู้ว่าเวลาปัจจุบันนั้นได้เปลี่ยนไปแล้วหลายสมัย ด้วยอายุวัฒนะที่ดีมีไปทำให้มหาดเล็กมีอายุยืนไม่แก่แต่มาชราจึงไม่รู้สึกรถึงการเปลี่ยนแปลง สิ่งนี้ทำให้จิโดรู้สึกประหลาดใจมาก

- การคลายปม หลังจากที่จิโดทราบเรื่องราวที่เกิดขึ้นทั้งหมด ทำให้จิโดรู้สึกคลายปม ความทุกข์ต่อจักรพรรดิใจมูและถวายยาอายุวัฒนะแก่ขุนนางเพื่อนำถวายจักรพรรดิเหยยเว้นที่

2.3 บทละครในเรื่อง มะกุระจิโด

2.3.1 แนะนำบทละครในเรื่อง มะกุระจิโด โดยสังเขป

ละครในเรื่อง *มะกุระจิโด* เป็นละครในประเภทที่ 4 ไม่ทราบชื่อผู้ประพันธ์ มีเค้าโครงเรื่อง จากวรรณกรรมนิยายสงคราม เรื่อง *ทะอิเฮะอิกิ* บทละครในเรื่องนี้เป็นเรื่องแสดงถึงอารมณ์ต่างๆ ของมนุษย์จัดการแสดงโดยสำนักละครคันเสะเท่านั้น ที่มีเนื้อหาแตกต่างจากละครในชื่อเดียวกัน คือ *มะกุระจิโด* ซึ่งจัดการแสดงโดยสำนักละครอื่นๆ ได้แก่ สำนักละครโฮโธมิ สำนักละคร คมปะรุ สำนักละครคงโง และสำนักละครคิตะ ตัวละครเอกเป็นมหาดเล็กที่ใช้ชีวิตที่เป็นอมตะในป่าอย่างมีความสุข ถึงแม้ว่าตัวเองจะถูกลงโทษให้ใช้ชีวิตอยู่ในป่าคนเดียว สำหรับการที่บทละครในเรื่อง *มะกุระจิโด* มีความซับซ้อนในการเรียกชื่อนั้นขออธิบายดังสาเหตุต่อไปนี้ ในปีคศ. 1722-1774 เจ้าสำนักละครคันเสะรุ่นที่ 15 ชื่อ คันเสะ โมะโตะอะกิระ (観世元章 : Kanze Motoakira) ได้จัดทำการปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาต่างๆที่เกี่ยวกับเรื่องราวประวัติความเป็นมาในอดีตต้นแบบของผลงานการประพันธ์ ของคันอะมิและเสะอะมิ ในสมุดบันทึกบทละครของสำนักละครคันเสะชื่อว่า *เมะอิวะคะอิเซะอิอุตะอิฮัน* (明和の改正謡本 : Meiwakaiseiutaihon) มีการแก้ไขผลงานต่างๆทั้งหมดอย่างละเอียด แต่ด้วยเนื้อหาที่แก้ไขเป็นเหมือนวรรณคดีโบราณที่เข้าใจยากและไม่น่าสนใจ ประกอบกับนักแสดงละครไม่ประสงค์ที่จะจำเนื้อหาบทละครฉบับแก้ไขใหม่ จึงทำให้หลังจากที่เจ้าสำนักละครท่านผู้นี้ได้เสียชีวิตลง เจ้าสำนักละครรุ่นต่อมาจึงนำเนื้อหาของบทละครเก่ามาจัดแสดงใหม่ แต่ด้วยบทละครที่แก้ไขเนื้อหาชื่อ *มะกุระจิโด* ยังมีการจัดแสดง

ในสำนักละครคนและอยู่ จึงจำเป็นต้องเปลี่ยนชื่อบทละครในเรื่องเก่านี้นี้เป็น **คิคุจิโด** โดยที่เนื้อหาเหมือนกับเรื่อง **มะกุระจิโด** ที่จัดการแสดงโดยสำนักละครคณะอื่น ๆ

บทละครในเรื่อง **มะกุระจิโด** มีตัวละครทั้งหมดดังต่อไปนี้

- ตัวละครเอก หรือ ฌิเตะ: มหาตเล็กชื่อจิโด สมัยจักรพรรดิจินสมัยราชวงศ์โจว
- ตัวละครรอง หรือ ะกิ: ชุณนางของจักรพรรดิจินสมัยราชวงศ์ฮั่น
- ตัวละครผู้ติดตามตัวละครรอง หรือ ะกิที่ชู่ระ: ผู้ติดตามชุณนาง (2 คน)

2.3.2 เรื่องย่อบทละครในเรื่อง **มะกุระจิโด**

ชุณนางของจักรพรรดิจินแห่งราชวงศ์ฮั่น ได้รับพระราชโองการให้ไปสืบหาแหล่งที่มาของยาอายุวัฒนะในหุบเขาในป่าลึก เมื่อเดินทางไปถึงหุบเขาชุณนางได้พบกับมหาตเล็กคนหนึ่งชื่อจิโดเล่าเรื่องของตัวเองว่าเป็นข้ารับใช้จักรพรรดิจินแห่งราชวงศ์โจว ได้ถูกเนรเทศมาอยู่ในป่าเพราะว่าเดินข้ามหมอนจักรพรรดิ ถึงแม้ว่าเวลาจะผ่านไป 800 ปีก็ตาม แต่ที่รูปลักษณะไม่แก่เฒ่าชราและมีพลังกำลังสามารถใช้ชีวิตอยู่ในป่าได้อย่างมีความสุขเป็นเพราะ จิโดได้ดื่มน้ำทิพย์ที่เกิดจากการนำบถสวดที่จารึกในหมอนซึ่งได้รับพระราชทานจากจักรพรรดิแห่งราชวงศ์โจว และนำมาเขียนที่ใบของต้นเบญจมาศ ต่อจากนั้นน้ำใบไม้ไปลอยที่แม่น้ำทำให้ น้ำในแม่น้ำกลายเป็นยาอายุวัฒนะ จิโดกล่าวชื่นชมสรรเสริญหมอนพร้อมถวายยาอายุวัฒนะแก่ชุณนางให้นำถวายจักรพรรดิจินแห่งราชวงศ์ฮั่น

2.3.3 แก่นเรื่อง

การที่จิโดยอมรับกับชะตากรรม และพอใจในสิ่งที่เป็นอยู่จึงทำให้มีชีวิตที่เป็นสุข

2.3.4 โครงเรื่อง บทละครเรื่องนี้ได้แบ่งการดำเนินเรื่องเป็นช่วงๆ ดังนี้

- การเปิดเรื่อง ชุณนางสมัยจักรพรรดิจินสมัยราชวงศ์ฮั่น ได้รับพระราชโองการให้มาหายาอายุวัฒนะที่หุบเขาในป่าลึก ระหว่างทางชุณนางได้ชื่นชมธรรมชาติอันงดงาม พร้อมเดินทางถึงหุบเขานี้ด้วยความปลอดภัย ซึ่งเป็นเพราะบุญบารมีขององค์จักรพรรดิ
- ปมเรื่อง ชุณนางมาพบกับจิโดสมัยจักรพรรดิราชวงศ์โจว ที่ได้รับโทษถูกเนรเทศมาอยู่ในป่า แต่ในทางตรงกันข้าม จิโดใช้ชีวิตที่เป็นอมตะอย่างยอมรับในชะตากรรมด้วยการดื่มยาอายุวัฒนะ ที่นอกจากจะทำให้อายุยืนยาวไม่แก่ชราแล้วร่างกายยังมีพลังกำลังแข็งแรงด้วย
- การคลายปม ชุณนางแปลกใจถึงสาเหตุของรูปลักษณะและความมีพลังกำลังของจิโด ทั้งที่กาลเวลาผ่านไป 800 ปี จิโดเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นทั้งหมด พร้อมร่ำรำ ด้อนรับชุณนาง พร้อมถวายยาอายุวัฒนะแก่จักรพรรดิ

บทที่ 3

บทวิเคราะห์ เปรียบเทียบตัวละครเอกของบทละครใน

เรื่อง *คิคุจิโด* และ *มะกุระจิโด*

ด้วยบทละครทั้งสองเรื่องนี้ได้ประพันธ์โดยมีเค้าโครงเรื่องจากตัวบทต้นแบบจากเรื่อง *ทะอิเฮะอิกิ* เมื่อศึกษาเนื้อหาของบทละครแล้วพบว่า ตัวละครเอกของบทละครทั้งสองเรื่องนี้ เป็นตัวละครที่ไม่มีบทบาทสำคัญในตัวบทต้นแบบ กล่าวคือจิโดเป็นตัวละครรอง แต่เมื่อนำมาดัดแปลงเป็นบทละครแล้ว ผู้ประพันธ์นำตัวละครชื่อ จิโด ให้เป็นตัวละครเอก และยังพบว่าถึงแม้ว่าตัวละครเอกในบทละครทั้งสองเรื่องนี้จะได้รับชะตากรรมเดียวกัน คือถูกเนรเทศมาอยู่ในป่าแต่กลับมีทัศนคติที่แตกต่างกันจึงขอวิเคราะห์ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

3.1 เปรียบเทียบการดำเนินเรื่องระหว่างบทละครทั้งสองเรื่อง

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบการดำเนินเรื่องระหว่างบทละครในเรื่อง *คิคุจิโด* และ *มะกุระจิโด*

เรื่อง <i>คิคุจิโด</i>	เรื่อง <i>มะกุระจิโด</i>
ตอนที่ 1 ขุนนางขึ้นชมจักรพรรดิพร้อมแนะนำตัว	ขุนนางขึ้นชมจักรพรรดิพร้อมแนะนำตัว
ตอนที่ 2 จิโดรำพันถึงความทุกข์ในอดีตต่อจักรพรรดิ	จิโดขึ้นชมธรรมชาติของฤดูใบไม้ร่วงและเล่าเรื่องตัวเองถึงสาเหตุการถูกลงโทษ, ได้ใช้บทสวดที่หมอนทำให้เกิดยาอายุวัฒนะ
ตอนที่ 3 ขุนนางแจ้งว่ารัชสมัยได้เปลี่ยนไปแล้ว	จิโดเชิญชวนเหล่าเทพสตรีผู้รับใช้ของพระนางเซะอิโอบะมาบรรเลงเพลงพร้อมรำย่ำ
ตอนที่ 4 จิโดขอบคุณหมอนและถวายยาอายุวัฒนะแก่จักรพรรดิ	จิโดรินยาอายุวัฒนะใส่ขวดให้ขุนนางนำไปถวายจักรพรรดิ

จากการเปรียบเทียบการดำเนินเรื่องของทั้งสองบทละครแล้วทำให้ทราบถึงความรู้สึกของตัวละครเอกที่มีทัศนคติแตกต่างต่อชะตากรรมที่ถูกกลงโทษตั้งแต่เหตุการณ์ในตอนที่ 2 ที่ตัวละครเอกของเรื่อง *คิคุจิโด* แสดงความรู้สึกทุกข์ทรมานผ่านบทขับร้อง ในขณะที่ตอนที่ 2 ของเรื่อง *มะกุระจิโด* ตัวละครเอกใช้ชีวิตอย่างเป็นสุขในป่า

3.2 การวิเคราะห์บทละครในเรื่อง *คิกุจิโด*

ตัวละครเอกคือ จิโด กระทำผิดต้องโทษถูกเนรเทศให้ไปอยู่ในป่า มีเนื้อเรื่องคล้ายกับบทละครในเรื่อง *มะกุระจิโด* แต่ตัวละครเอกในเรื่องนี้มีการแสดงความรู้สึกต่อชะตากรรมที่เป็นลบ โดยสามารถวิเคราะห์ได้ดังประเด็นต่อไปนี้

- 3.2.1 ความรู้สึกของตัวละครเอกต่อจักรพรรดิ
- 3.2.2 ฉากและสถานที่
- 3.2.3 กาลเวลา
- 3.2.4 วรรณกรรมที่ปรากฏในบทละคร
- 3.2.5 ความไม่เที่ยงแท้ของน้ำค้างที่ดอกเบญจมาศ
- 3.2.6 การมีชีวิตที่เป็นอมตะ
- 3.2.7 บทสรุป

3.2.1 ความรู้สึกของตัวละครเอกต่อจักรพรรดิ

หลังจากที่ตัวละครเอกถูกเนรเทศไปใช้ชีวิตอยู่ในป่า แต่ก็ไม่อาจลืมอดีตที่ตัวเองเคยถวายงานรับใช้ รวมทั้งคำพูดที่จักรพรรดิเคยรับสั่งในอดีตและได้เห็นหมอนที่จักรพรรดิพระราชทานมาอีก ยิ่งทำให้จิโดไม่อาจหยุดคิดถึงความทุกข์ใจและน้อยใจในชะตากรรมดังบทขับร้องต่อไปนี้

シテ： それ邯鄲乃枕の夢。樂しむ事百年。慈
童が枕ハ古の。思ひ寝なれば目も合はず

地： 夢もなし。いつ樂しみを松が根の。い
つ樂しみを松が根乃。嵐の床に假寝して。
枕の夢ハ夜もすがら身を知る袖は乾され
ず。頼みにし。かひこそなけれ獨寝の枕
詞ぞ。恨みなる枕詞ぞ恨みなる

ฉนิเตยะ : การที่ได้นอนด้วยหมอนแห่งเมืองคันทันนั้นจะทำให้
ให้นอนฝันเห็นสิ่งที่มีความสุขแต่ทุกครั้งที่เข้าได้เห็น
หมอนใบนี้กลับทำให้หวนคิดถึงความผิดในอดีต
และนอนไม่หลับ

นักร้องประสานเสียง: เวลานั้นไม่เคยฝันเห็นสิ่งที่น่ารื่นรมย์ทั้งๆที่เฝ้ารอ

ความฝันแบบนั้นอยู่เสมอ ในหุบเขามีแต่ลมพายุที่พัด
 ผ่านมาปะทะที่นอนยิ่งทำให้จิตใจคิดถึงแต่เรื่องการ
 ถูกลงโทษจนทำให้ร้องไห้ น้ำตาเปโรอะเปื้อนแขนเสื้อ
 ตลอดทั้งคืน และยังรู้สึกแค้นเคืองใจที่ต้องเสียเวลามา
 ฝึาคิดถึงคำพูดของ จักรพรรดิที่จะเอ็นดูตลอดไป แต่
 กลับถูกปล่อยให้อยู่ในป่าเขาแต่เพียงผู้เดียว

(คิกุจิโด หน้า 808)

ผู้ประพันธ์ได้ปูพื้นให้ทราบจากบทละครนี้ตอนที่อยู่ในป่าว่าจิโดรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจใน
 ชะตากรรม ทั้งที่เป็นผู้ถวายงานใกล้ชิดแต่ถูกละเลยในความจงรักภักดีของมหาดเล็ก และมีการ
 เปรียบเทียบถึงหมอนที่ได้พระราชทานจากจักรพรรดิกับหมอนแห่งเมืองคันตันว่าเป็นสิ่งเตือนใจที่
 ทำให้เกิดความทุกข์ใจไม่เหมือนหมอนแห่งเมืองคันตันที่นอนแล้วพบแต่ความสุข หมอนคันตันนี้
 มีที่มาจากเรื่องเล่าของจีนว่าชายหนุ่มชื่อโรเซะอิ ได้มีโอกาสนอนหมอนแห่งเมืองคันตันที่เป็น
 หมอนของเทพทำให้ฝันถึงแต่เรื่องความสุข แต่พอตื่นขึ้นมาทุกอย่างก็หายไปหมดทำให้ชายหนุ่ม
 คิดได้ว่าความสุขที่แท้จริงเป็นสิ่งไม่เที่ยงแท้ ซึ่งผู้ประพันธ์บทละครในเรื่อง **คิกุจิโด** นำหมอนแห่ง
 คันตันในช่วงที่ชายหนุ่มนอนแล้วมีความสุขนั้นนำมาอ้างอิงในเรื่อง **คิกุจิโด** นี้เพื่อสื่อให้เห็นว่าตัว
 ละครเอกจิโดนั้นมีความสุขอย่างไรโดยยกความเป็นหมอนแห่งคันตันที่เป็นหมอนแห่งความสุข
 มาเป็นตัวเปรียบเทียบ

นอกจากนี้เนื้อหาของบทขับร้องกล่าวถึง 古の思ひ寝 แปลว่าจิโดคิดถึงเหตุความผิดใน
 อดีตที่ข้ามหมอนของจักรพรรดิจนทำให้ถูกเนรเทศมาอยู่ในป่า ในเวลานั้นจักรพรรดิได้
 พระราชทานหมอนให้แก่จิโดด้วย ซึ่งพอได้เห็นหมอนใบนี้ก็ยิ่งทำให้เกิดทุกข์ใจ ข้อความต่อไป
 กล่าวถึง いづれを松が根の หมายถึงการรอคอยที่ยาวนาน คำว่า 松が根 หมายถึงรากของ
 ต้นสนโดยทั่วไปจะมีความยาว จึงให้ความรู้สึกของช่วงเวลาที่ผ่านมาติดต่อกันเป็นระยะเวลา
 ยาวนาน ซึ่งในขณะที่จิโดอยู่ในป่านี้ไม่เคยฝันเห็นความสุขและเฝ้ารอคอยความฝันที่เป็นสุขมา
 เป็นระยะเวลานานแต่ก็ไม่รู้ว่าจะได้พบกับความสุขเมื่อไร

ข้อความที่ว่า 嵐の床に仮寝 หมายถึงการงีบหลับบนที่นอนแห่งพายุ พายุนี้คือลมพายุที่
 พัดเอาความหนาวเย็นมาปะทะที่นอนอย่างรุนแรงเป็นสภาพที่มาทำลายความสงบทำให้
 มหาดเล็กต้องนอนด้วยความหวาดกลัวเป็นบรรยากาศที่สื่อให้เห็นถึงสภาพอันหดหู่ที่ต้องทนอยู่
 ในสภาพลำบากเช่นนี้ จากการที่จิโดต้องเจอสภาพรอบกายที่หดหู่แบบนี้มีผลทำให้เกิดผล

ตามมาดังนี้คือ 身を知る袖 เป็นวลีที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง อิเซะโมะโนะงะตะริ (伊勢物語 : Isemonogatari) หมายความว่าถึงน้ำตาที่ไหลออกมาจนเประอะแขนเสื้อไปหมด(ดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ 3.2.4) มีเนื้อหาเป็นเรื่องความสัมพันธ์ของหญิงชาย ที่ฝ่ายหญิงรอการมาพบของฝ่ายชายแต่ด้วยสภาพที่ฝนตกอยู่จึงพอจะรู้ว่าฝ่ายชายคงไม่มาพบ จึงรู้สึกเศร้าใจ ฝนที่ตกลงมาเป็นเครื่องบอกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ และในขณะเดียวกัน ฝนก็เหมือนน้ำตาของฝ่ายหญิงที่ไหลออกมามากมายจนทำให้เปื้อนแขนเสื้อ ผู้ประพันธ์บทละครโนได้นำวลีนี้มาสื่อให้ทราบว่ามีจิตอยู่ในสภาพที่เศร้าใจเพราะแขนเสื้อเปียกชุ่มไปด้วยน้ำตา

เมื่อวิเคราะห์อารมณ์ของตัวละครจะพบว่า จิโดมีความรู้สึกที่แสดงถึงความยึดมั่นในความทุกข์ใจโดยสื่อผ่านคำว่า โอะโมะอิเนะ (思ひ寝 : omoine) หมายถึง การคิดถึงคนหรือสิ่งของในขณะที่นอนอยู่ ในที่นี้จิโดคิดถึงความผิดในอดีตและการไม่รักษาคำมั่นของจักรพรรดิที่เคยให้ไว้ จนทำให้มีอากหลับได้ และต่อด้วยคำว่า ฮิตะริเนะ (独り寝 : hitorine) หมายถึงการนอนคนเดียว ซึ่งหมายถึงจิโดเคยถวายงานและนอนร่วมห้องของจักรพรรดิต่อมาถูกเนรเทศมาอยู่ในป่า เป็นการสื่อให้เห็นความรู้สึกโดดเดี่ยวและถูกทอดทิ้ง จนพัฒนาการเป็น อูระมิ (恨み : urami) หมายถึงอารมณ์ที่เคียดแค้น พยาบาท ซึ่งสื่อให้ทราบถึงอารมณ์ของจิโดว่า ในท้ายที่สุดก็ยังเฝ้าครุ่นคิดถึงเรื่องความทุกข์ใจตลอดมา จนกระทั่งเปลี่ยนความรู้สึกต่างๆที่สะสมมาได้ เป็นความโกรธแค้น

จากข้อมูลที่นี่จะเห็นได้ว่า บรรยายกาศอันหนาวเย็นและรุนแรง วลีเปรียบเทียบกับวรรณกรรม และการไม่รักษาสัญญาของจักรพรรดิ คำที่แสดงถึงอารมณ์ของจิโด ทำให้จิโดมีความรู้สึกด้านลบกับจักรพรรดิ

3.2.2. จากและสถานที่

เมื่อขุนนางได้รับพระราชโองการของจักรพรรดิให้มาหาอายุวัฒน์ในป่าแห่งนี้จึงได้เดินทางมาถึงหุบเขาในป่า จึงได้พบมหาดเล็กสมัยจักรพรรดิโจวมุ่อาศัยอยู่ที่กระท่อมในป่าลึกซึ่งถูกบรรยายว่าเป็นสถานที่อันตรายเต็มไปด้วยสัตว์ป่าดุร้ายหลายชนิด ดังบทขับร้องต่อไปนี้

ワキ 「不思議やなこの山中は。虎狼野干の栖なるに。」
 วะกิ ช่างน่าอัศจรรย์ใจยิ่งนัก ในท่ามกลางป่าเขาที่เป็นที่อยู่
 ของสัตว์ป่าดุร้ายเช่นเสือ หมาป่าและสุนัขจิ้งจอกด้วยเช่นนี้

(คิกุจิโด, หน้า 808)

シテ「人倫通はぬ所ならば。其方をこそ化生の者とは申
すべけれ。。。中略。。。」

ฉิเตะ สถานที่นี้ไม่ใช่เป็นที่ที่ผู้คนจะใช้สัญจรไปมา เจ้าต้องเป็น
ปีศาจแน่แท้.....ย่อ.....

(คิกุจิโด, หน้า 809)

จากบทขับร้องนี้ทำให้เข้าใจได้ว่าทั้งตัวขุนนางที่กล่าวถึงสถานที่นี้ว่าเป็นที่อยู่ของสัตว์ป่า
ดุร้ายและจิตโด้ได้กล่าวได้ตอบในบทขับร้องกับขุนนางไปอีกว่าสถานที่นี้ไม่มีผู้คนสัญจรไปมา
เพราะฉะนั้นสถานที่นี้ย่อมเป็นสถานที่ที่อันตรายจริงๆด้วยเป็นที่อยู่ของสัตว์ร้ายและผู้คนไม่
สัญจรผ่าน นอกจากนี้ยังได้ทราบถึงสภาพการเจ็บหลับบนที่นอนแห่งพายุ พายุนี้คือลมพายุที่พัด
เอาความหนาวเย็นมาปะทะที่นอนอย่างรุนแรงเป็นสภาพที่มาทำลายความสงบทำให้จิตโด้ต้อง
นอนด้วยความหวาดกลัวเป็นบรรยากาศที่สื่อให้เห็นถึงสภาพอันหดหู่ที่ต้องทนอยู่ในสภาพ
ลำบาก ข้อความนี้อ้างอิงมาจากข้อ 3.2.4 ยิ่งทำให้เสริมภาพความรู้สึกของบรรยากาศของเรื่องให้
เข้าใจถึงความทุกข์ทรมานใจของจิตโด้ว่าต้องยอมทนอยู่ในสภาพที่น่ากลัวอันตรายและโดดเดี่ยว

3.2.3 กาลเวลา

ตามบทขับร้องในเรื่องกล่าวว่าจิตโด้ถูกเนรเทศมาอยู่ในป่าโดยเวลาได้ผ่านไป 700 ปีแต่จิต
โด้ไม่ได้รับรู้ถึงเวลารอบตัวที่ผันผ่านและเปลี่ยนแปลงตลอดจนไม่ตระหนักถึงความไม่แก่ชราของ
ตนเอง ในทางตรงกันข้ามจิตโด้รู้สึกเฝ้าคิดและยังยึดติดกับความทุกข์ที่ต้องอาศัยอยู่ในป่าอย่าง
โดดเดี่ยวดังบทขับร้องต่อไปนี้

シテ「不思議やわれは其の儘にて。昨日や今
日と思ひしに。。。中略。。。」

ワキ「今魏の文帝前後の間。七百年に及びたり。
非想非非想は知らず人間に於て。今まで
生ける者あらじ。—中略—」

ฉิเตะ ช่างน่าอัศจรรย์ใจยิ่งนัก ที่ทุกอย่างดูเหมือนเดิม
และเหมือนเพิ่งมาอยู่ที่นี่เร็วว่ะ.....ย่อ.....

วะกิ ในเวลานี้เป็นสมัยของจักรพรรดิเว่ยเหวินตี้ซึ่งเวลา
ได้ผ่านไปแล้วถึง 700 ปี. ข้าไม่รู้เวลาบนสวรรค์ แต่
ในโลกของมนุษย์ไม่มีใครอยู่ยืนยาวมาจนถึงวันนี้ได้.....ย่อ.....

(คิกุจิโด, หน้า 809)

จากบทขับร้องนี้จะเห็นได้ว่า ตลอดเวลาที่ถูกเนรเทศมาอยู่ในป่า จิโดไม่รู้ถึงความเปลี่ยนแปลงใดๆในเรื่องของเวลาเลย วลีที่ว่า 昨日や今日と思ひしに แปลว่าคิดว่าเป็นเมื่อวานหรือวันนี้ ให้ความหมายถึง เวลาเพียงผ่านไปไม่นาน จิโดคิดอยู่ตลอดเวลาว่า ตั้งแต่ถูกเนรเทศมาเพิ่งรู้สึก ว่าเวลาผ่านไปไม่ได้ไม่นานจิโดแสดงความประหลาดใจ เมื่อขุนนางแจ้งให้ทราบว่าเวลาได้ผ่านมา แล้วหลายรัชสมัย ก็แสดงให้เห็นว่าจิโดอาศัยอยู่ในป่าจิตใจเฝ้าคิดถึงเรื่องในอดีตดังบทขับร้องในข้อ 3.2.1 จึงทำให้ไม่สนใจความเป็นไปรอบด้าน และยังถูกเพิกเฉยจากจักรพรรดิให้อยู่ในป่าอย่างไม่มีกำหนด ซึ่งแสดงถึงภาพของจิโดที่ถูกทอดทิ้งให้อยู่กับความทุกข์ทรมาน และถ้าจิโดไม่พบกับขุนนางก็คงยังไม่รู้ความจริงของกาลเวลาต่อไป

ในบทสนทนา¹³ ขุนนางได้แสดงความประหลาดใจเรื่องกาลเวลา คำว่า 非想非非想¹³ แปลว่า ตามความเชื่อของศาสนาพุทธคือ ภูมิที่ปราศจากกิเลสเรียกว่า 非想 แต่ถ้าภูมิที่ยังมีกิเลส อารมณ์ทางโลกจะเรียกว่า 非非想 ความหมายรวมทั้งหมดของคำว่า 非想非非想 คือ สวรรค์ชั้นสูงสุดของอรูปภูมิที่ปราศจากกิเลส ซึ่งจากนี้ขุนนางได้เปรียบเรื่องกาลเวลาในบทละครในเรื่องนี้ว่าถ้าเวลาในขณะนี้เป็นเวลาที่เกิดขึ้นในดินแดนสวรรค์นั้นไม่ทราบ แต่ที่นี้เป็นดินแดนมนุษย์เป็นไปไม่ได้ที่จะมีมนุษย์ที่อายุยืนยาว 700 ปี เหมือนจิโดผู้นี้ ผู้วิจัยอนุมานว่าเป็นสิ่งที่ซับซ้อนให้จิโดรู้ถึงกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไปซึ่งทำให้จิโดรู้ถึงความจริงที่ซับซ้อน

วังฉูเวิน¹⁴ (王透文 : Wang Shuwen) ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับเวลาในดินแดนของเซียนไว้ว่ามีความแตกต่างจากเวลาในโลกมนุษย์อย่างมากดังนี้

「天上の一日下界の一年にあたる」という詞が『西遊紀』にもあるように仙人とは不老不死の世界であるから、そこを流れる時間と俗界を流れる時間とは異なるのも当然のことである。

“ เวลาบนสวรรค์หนึ่งวันเท่ากับเวลาบนโลกมนุษย์หนึ่งปี ”

คำกล่าวนี้ เป็นดินแดนที่เป็นอมตะของเซียนที่ปรากฏในเรื่องเซะอียูกิ ปกติแล้วเวลาที่อยู่ในดินแดนแห่งเซียนจะ

¹³ เป็นสวรรค์ชั้นสูงสุดของอรูปภูมิ ตามความเชื่อศาสนาพุทธ มนุษย์จะมีการเวียนว่ายตายเกิดใน 3 โลกคือ 1) กามภูมิ(欲界) โลกของผู้ที่เกี่ยวข้องในกิเลส 2) รูปภูมิ (色界) โลกของผู้ที่บำเพ็ญธรรมจิตใจสงบจากกิเลสจนบรรลุถึงรูปฌาน 3) อรูปภูมิ (無色界) โลกของผู้ที่บำเพ็ญธรรมในชั้นสูงจนบรรลุถึงอรูปฌาน

¹⁴ 王透文、「桃をめぐる蓬萊山. 崑崙山. 桃源郷の比較民俗学的研究」、日本研究第 22 集, (2000 年 10 月 31 日) . p. 100

แตกต่างจากเวลาบนโลกมนุษย์

ข้อความที่กล่าวว่ “เวลาในดินแดนเซียนหนึ่งวันเท่ากับเวลาบนโลกหนึ่งปี” เป็นข้อความที่ปรากฏในวรรณกรรมนิยายของจีนเรื่อง **ไซอิ๋ว** อ่านเสียงญี่ปุ่นว่า **เซะอิชึกิ** 『西遊記 : Saiyuuki』 แต่งขึ้นในศตวรรษที่16เป็นเรื่องพระสงฆ์จีนเดินทางไปชมพูทวีปพร้อมสัตว์ที่มีพลังวิเศษ 3 ตัวคือลิง หมูและปลาเพื่ออัญเชิญพระไตรปิฎกของพุทธศาสนากลับมาประเทศจีน ในระหว่างทางต้องพบกับอุปสรรคเป็นปีศาจร้ายที่มีอิทธิฤทธิ์มากมาย เนื้อเรื่องมีการกล่าวถึงสิ่งเหนือธรรมชาติ สวรรค์และนรก ในส่วนเรื่องสวรรค์มีการกล่าวว่เวลาในสวรรค์นั้นแตกต่างจากเวลาบนโลกมนุษย์ หรืออาจกล่าวได้ว่าช้ากว่าโลกมนุษย์ ซึ่งเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับกาลเวลาในลักษณะนี้มีอิทธิพลกับวรรณกรรมของญี่ปุ่นด้วยเช่นเรื่อง **อุระชิมะทะโร** 『浦島太郎 : Urashima Tarou』 ฉบับนิทานสำหรับเด็ก (童話版 : douwaban) เป็นเรื่องของชายหนุ่มชาวประมงชื่ออุระชิมะทะโร ได้ช่วยชีวิตเต่าตัวหนึ่งที่ริมชายหาด เต่ารู้สำนึกในบุญคุณจึงตอบแทนด้วยการพาชายหนุ่มไปปราสาทมังกรที่เมืองใต้บาดาล และได้พบเจ้าหญิงที่เป็นพระธิดาของเจ้าของปราสาทมังกร ที่นี้เจ้าหญิงให้การต้อนรับชายหนุ่มเป็นอย่างดี เมื่อเวลาผ่านไป 3 ปี ชายหนุ่มคิดอยากกลับบ้าน เจ้าหญิงประทานกล่องให้และกำชับว่าห้ามเปิดกล่องเด็ดขาด แต่เมื่อชายหนุ่มเดินทางกลับมาถึงที่ชายหาดพบว่าสภาพชายหาดเปลี่ยนแปลงไปและไม่มีผู้คนที่เคยรู้จัก เมื่อสอบถามผู้คนบริเวณนั้นจึงทราบว่าเวลาได้ผ่านไป 300 ปีและผู้คนในครอบครัวและเพื่อนบ้านที่รู้จักได้เสียชีวิตไปจนหมดสิ้น จึงนึกถึงกล่องที่เจ้าหญิงประทานมาและนำมาเปิดดู จึงเห็นควนฟุ้งออกมา หลังจากนั้นร่างของชายหนุ่มกลับกลายเป็นร่างของคนชราทันที

จากงานวรรณกรรมดังกล่าวนี้ทำให้อนุมานได้ว่าเวลาที่ชายหนุ่มไปใช้ชีวิตในเมืองบาดาลเป็นเขตของดินแดนเทพซึ่งมีเวลาที่แตกต่างจากเวลาบนโลกมนุษย์ถึงแม้ว่าจะใช้ชีวิตอยู่อย่างมีความสุขแค่ 3ปีแต่เมื่อชายหนุ่มได้กลับมาโลกมนุษย์เวลาได้ผ่านไปอย่างรวดเร็วถึง300ปี ซึ่งสาเหตุของการกลับมาของชายหนุ่มคือคิดถึงครอบครัว แต่ก็ต้องพบกับความผิดหวังที่บุคคลรอบข้างที่เป็นที่รักได้ตายจากไปหมด ความรู้สึกเช่นนี้เปรียบเหมือนชีวิตของมหาดเล็กตั้งแต่เข้ามาอยู่ในเขตป่าและตีมน้ำทิพย์ทำให้เป็นอมตะก็เหมือนกับการเข้ามาสู่ดินแดนของเทพที่กาลเวลาดูเหมือนผ่านไปได้ไม่นานแต่เวลาจริงในโลกภายนอกได้ผ่านไปอย่างรวดเร็วและความเป็นอมตะทำให้รูปลักษณ์ของมหาดเล็กไม่เปลี่ยนแปลงด้วยยิ่งทำให้มหาดเล็กไม่ทราบหรือรับรู้ถึงความเปลี่ยนแปลง ซึ่งถ้ามองในมุมกลับกันการเปลี่ยนแปลงภายนอกเกิดขึ้น กับผู้คนที่เคยเป็นที่เคารพรักเสียชีวิตลงโดยที่มหาดเล็กยังมีความหวังว่าจะได้พบกันอีก เท่ากับว่าต้องรู้สึกเป็นทุกข์ทรมาน

ถ้าได้รู้ความจริงในภายหลัง การอยู่ในสภาพเช่นนี้ของจิโดย่อมเป็นเรื่องเศร้าใจ ซึ่งความเชื่อในเรื่องกาลเวลาของวรรณกรรมเรื่อง **ไซอิ๋ว** และ **อุระมิมะทะโร** นั้นสะท้อนความรู้สึกเศร้าใจที่คล้ายคลึงกับความรู้สึกของจิโดในบทละครในเรื่อง **คิกุจิโด**

3.2.4 วรรณกรรมที่ปรากฏในบทละครโน

ข้อความในบทขับร้องที่ว่า “**身を知る袖**” แสดงความรู้สึกทุกข์ตรมขมขื่นใจในชะตากรรมของตัวเอง ละครเอกผ่านการขับร้องของนักร้องประสานเสียงที่ทำหน้าที่ขับร้องพรรณนาความรู้สึกแทนตัวละครต่างๆ ในบทละครโนดังปรากฏดังนี้

地謡 『。。。略。。。枕の夢もすから**身を知る袖**
は乾されず』

นักร้องประสานเสียง ... (ย่อ)... จิโดรำพันว่าไม่เคยเห็นความฝันที่เป็นสุข
ตรงกันข้ามเมื่อเห็นหมอนกลับทำให้รู้สึกเศร้าใจคิด
ถึงการถูกลงโทษที่ได้รับจนทำให้ที่แขนเสื้อเปียกชุ่ม
ด้วยรอยคราบน้ำตา

(คิกุจิโด , น. 808)

ข้อความนี้อ้างอิงจากบทกลอนวะกะในวรรณกรรมเรื่อง **อิเซะโมะโนะงะตะริบ** ที่ 107 และที่ปรากฏในหนังสือประชุมกวีนิพนธ์ **โคะกิงวะกะมู**¹⁵ 『古今和歌集 : Kokinwakashuu』 หมวดความรักบทกลอนบทที่ 705 มีใจความดังนี้

「かずかずに 思ひ思はず とひがたみ **身を知る雨**は 降りぞまされる。」

ข้ามีความกังวลใจที่มีอาจเอ่อยปากถาม จึงได้แต่กลัดกลุ้มใจว่าท่านมีใจให้ข้าหรือ
ไม่ และสายฝนที่โปรยปรายลงมาประหนึ่งน้ำตาที่หลังไหลเพราะความเจ็บปวด

แหล่งที่มาของบทกลอนบทนี้คือ กลอนบทที่ 107 ในวรรณกรรมเรื่อง **อิเซะโมะโนะงะตะริ** กลอนดังกล่าวนี้เป็นการโต้ตอบจดหมายรักของบุคคลในสังคมชนชั้นสูงของสมัยเฮอันระหว่างชายหนุ่มชื่อว่า ฟุจิวะระ โทะชิยุกิ (藤原敏行 : Fujiwara Toshiyuki) ผู้เป็นน้องชายของภรรยา

¹⁵ หนังสือประชุมกวีนิพนธ์บทกลอนวะกะ (古今和歌集) สมัยยุคต้นเฮอันที่รวบรวมขึ้นภายใต้พระบรมราชโองการของจักรพรรดิอะโอะฮะ (醍醐天皇) ในช่วงปี ค.ศ. 905-920 มีทั้งหมด 20 ม้วน

อะริวะระโนะ นะริฮิระ¹⁶ (在原業平: Ariwara Narihira) กับหญิงสาวที่พำนักอยู่ที่บ้านของนะริฮิระ ในสมัยนั้นเวลาจะสานสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงจะใช้การโต้ตอบทางจดหมายโดยแต่งเป็นบทกลอน ด้วยหญิงสาวผู้นี้ยังเยาว์วัยจึงอ่านหนังสือไม่เข้าใจและไม่มีความรู้ทางด้านบทกลอน หญิงสาวผู้นี้จึงขอให้นะริฮิระเป็นผู้ช่วยโต้ตอบจดหมายถึงชายหนุ่มคนรักของนางแทน โดยเนื้อหาระบุว่าฝ่ายหญิงรู้สึกวิตกกังวลแฝงความรู้สึกน้อยใจในความสัมพันธ์ ใคร่อยากทราบความรู้สึกนี้แต่ไม่สามารถถามโดยตรงกับฝ่ายชายได้ เมื่อฝนตกลงมาทำให้ฝ่ายชายออกมาหาหญิงสาวไม่ได้ ฝ่ายหญิงไม่สามารถไปถามความรู้สึกโดยตรงกับฝ่ายชายได้และสายฝนที่ตกลงมาซึ่งปรากฏในกลอนคือน้ำตาของฝ่ายหญิงที่แสดงถึงความรู้สึกเศร้าใจ

มาริส่า พงษ์ธนยนต์กิจ¹⁷ ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงในสมัยเฮอันไว้ว่า ประเพณีในสมัยเฮอันนั้นบุตรสาวของขุนนางและชนชั้นสูงมักจะถูกเก็บตัวไว้ที่บ้านไม่ให้ชายได้พบเห็น ปกติแล้วผู้ชายจะได้สนทนาหรือคบหากับฝ่ายหญิงได้มักจะมีมานหรือฉากหรือความมืดขวางกั้นมิให้พบเห็นกันได้ถนัด แม้จะพูดจากับพี่ชาย น้องชายหรือบิดาของตนเองก็ต้องปฏิบัติเหมือนกัน ชีวิตรักของหญิงสาวเหล่านั้น จึงต้องฝากไว้กับการที่ฝ่ายชายเข้ามาหาที่บ้านของฝ่ายหญิง การติดต่อในขั้นแรกจะกระทำโดยการส่งจดหมายถึงฝ่ายหญิงซึ่งมักจะออกมาในรูปบทกวีหรือมีบทกวีแทรกปนอยู่ด้วยเสมอ ถ้าฝ่ายหญิงยินดีจะคบหาด้วยก็จะตอบจดหมายกลับไปซึ่งก็มักที่จะเป็นบทกวีแทรกอยู่ด้วยเช่นกัน จดหมายและบทกวีเหล่านี้จะถูกใช้เป็นเหมือนสิ่งแทนตัวผู้เขียนจดหมายแต่ละฉบับจะถูกแต่ละฝ่ายพินิจพิเคราะห์หลายมือและท่วงทำนองการตอบเพื่อประเมินบุคลิกลักษณะนิสัย ความละเอียดละเมียดละไมและเขาวนปัญญาของผู้เขียนเหมือนได้พบและวิเคราะห์เจ้าตัวโดยตรง ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงต่างประเมินและตัดสินบุคลิกลักษณะนิสัยจากลายมือและบทกวีของแต่ละฝ่ายโดยไม่จำเป็นต้องพบหน้ากันมาก่อน เมื่อต่างฝ่ายต่างพอใจในความสัมพันธ์ขั้นต้นนี้ก็อาจพัฒนาไปสู่ความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งถึงตัว

ข้อความที่ว่า 身を知る雨 (เพราะฝนเป็นสิ่งที่ทำให้เข้าใจ) เป็นการแสดงความรู้สึกของฝ่ายหญิงที่ตัดสินฝ่ายชายตามพฤติกรรมที่ไม่มาพบฝ่ายหญิงสาเหตุเพราะฝนตกมากกว่าความรัก โดยปกติเมื่อเกิดฝนตกคนทั่วไปในสมัยนั้น จะไม่เดินทางออกจากที่พักไปข้างนอกเพราะการเดินทางลำบาก หญิงสาวจึงใช้เหตุการณ์ที่ฝนตกมาเป็นเครื่องวัดความรู้สึกของฝ่ายชายซึ่งทำให้เข้าใจได้ว่าฝ่ายชายไม่มีใจให้ตนเองเพราะความลำบากในการเดินทาง ซึ่งก็แสดงว่าฝ่ายชายให้

¹⁶ อะริวะระโนะ นะริฮิระ (在原業平) เป็นกวีเลื่องชื่อชนชั้นราชวงศ์ในสมัยเฮอัน มีชีวิตอยู่ระหว่างค.ศ. 825-880

¹⁷ มาริส่า พงษ์ธนยนต์กิจ, สายใยแห่งวัฒนธรรมญี่ปุ่น จากวรรณกรรมคลาสสิกสมัยเฮอันสู่โลกสมัยใหม่, กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536

ความสนใจในการเดินทางที่ลำบากมากกว่าการที่จะได้มาพบหญิงสาว ฝนที่ตกลงมาเป็นเครื่องบอกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ และในขณะเดียวกัน ฝนก็เหมือนน้ำตาของฝ่ายหญิงที่พร่างพรูออกมา มากมายสาเหตุเพราะฝ่ายชายไม่มาพบ หรืออาจตีความได้ว่าฝนนี้ทำให้ฝ่ายหญิงรู้ว่าฝ่ายชายมีความรู้สึกรักตนแค่ไหน

ตามเนื้อหาของเรื่องเป็นการแสดงความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจของฝ่ายหญิงที่มีต่อชายคนรัก โดยฝ่ายหญิงเฝ้าเพื่อรำพันกังวลว่าฝ่ายชายจะมีใจเป็นอื่น ซึ่งผู้ประพันธ์บทละครในเรื่อง *คิกุจิโด* ได้ยกบทกลอนนี้มาใส่ในบทละครนี้เพื่อเป็นการเน้นให้ทราบถึงความรู้สึกของตัวละครเอกต่อจักรพรรดิในฐานะนายและบ่าวของเรื่องนี้ว่า จิโดมีความน้อยเนื้อต่ำใจว่าในอดีตเคยได้ถวายงาน ใกล้ชิดแต่จักรพรรดิ ต่อมาจิโดได้กระทำผิดต้องโทษถูกเนรเทศมาอยู่ในป่าคนเดียว จักรพรรดิไม่ได้ให้ความสนใจอีกเลย ซึ่งจิโดได้เฝ้ารอการติดต่อของจักรพรรดิเสมอมา แต่ก็ต้องพบกับความรู้สึกไม่สมหวังเหมือนเช่นบทกลอนที่ใช้ข้างอิงนี้

นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่าจากกลอนระกะที่ปรากฏในหนังสือประชุมกวีนิพนธ์ *โคะกิงวะกะณู* หมวดความรักบทที่ 14 ในลำดับที่ 705 ซึ่งได้ค้นคว้ามาจากหนังสือ *มิกิโนะอุตะ, โคะอิโนะอุตะ* 『四季の歌, 恋の歌 : Shiki no Uta, Koi no Uta』 เขียนโดยโอโอะกะ ฉิน¹⁸ (大岡信 : Ouoka Shin) ได้กล่าวว่าเนื้อหาของกลอนในหมวดความรักมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันคือมีลำดับขั้นของการพัฒนาการในเรื่องความรักที่ค่อยๆเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลาโดยเริ่มต้นจากการพบกันจน กระทั่งการจบสิ้นจากความรักจนกลายเป็นความทุกข์ใจที่ต้องลาจากกันไว้ และ ชูสึกิ ฮิโรโกะ¹⁹ (鈴木宏子 : Suzuki Hiroko) กล่าวในงานวิจัยถึงช่วงเวลาของการแสดงความรู้สึกในบทกลอนหมวดความรักว่ามีลำดับขั้นของความสัมพันธ์เกี่ยวกับความรักไว้ดังนี้โดยเริ่มจาก ช่วงที่เกิดความรู้สึกดีต่อกัน (萌芽 : houga) ช่วงแรกรัก (発生 : hassei) ช่วงพัฒนาความสัมพันธ์ (進展 : shinten) ช่วงแห่งความสุขสมหวัง (成就 : jyoujyu) ช่วงแห่งความร้าวฉาน (破綻 : hatan) ช่วงที่ความสัมพันธ์สิ้นสุดลง (終焉 : shuuen) จากข้อมูลดังกล่าวนี้ผู้วิจัยขอสรุปความเข้าใจทั่วไปในการจัดลำดับการเปลี่ยนแปลงความรู้สึกในเรื่องความรักไว้โดยสังเขปดังนี้

- 1) บทกลอนประเภทหมวดความรักมีทั้งหมด 5 บทโดยเริ่มจากบทที่ 11-15 ตามรายละเอียดดังนี้

บทที่ 11	ตอนที่ 1	ลำดับที่	469-551
บทที่ 12	ตอนที่ 2	ลำดับที่	552-615

¹⁸ 大岡信、『四季の歌恋の歌』（東京：筑摩書房 1979 年）、pp. 209

¹⁹ 鈴木宏子、『古今集』恋歌の配列と表現—『古今集』恋歌基本動詞一覧表—、pp. 101

บทที่ 13 ตอนที่ 3 ลำดับที่ 616-676

บทที่ 14 ตอนที่ 4 ลำดับที่ 677-746

บทที่ 15 ตอนที่ 5 ลำดับที่ 747-828

- 2) เนื้อหาของบทกลอนแบ่งช่วงเวลาในเรื่องความรักที่เปลี่ยนแปลงไปตามลำดับไว้ 3 ระดับ ดังนี้

2.1) เนื้อหาของกลอนหมวดความรักในบทที่ 11 และ 12 เป็นกลอนที่กล่าวถึงความรักแรกพบหรือที่เรียกว่า 見ぬ恋, 逢わぬ恋 โดยฝ่ายหญิงของชนชั้นสูงในสมัยเฮอันมีธรรมเนียมว่าจะไม่สามารถให้ฝ่ายชาย ที่เป็นบุคคลภายนอกเห็นใบหน้า แต่ฝ่ายชายจะทราบข่าวสารของฝ่ายหญิงได้จากคำบอกเล่าเท่านั้น ในระยะนี้ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะเริ่มบอกความในใจแต่ยังไม่ลึกซึ้ง เช่น รู้สึกชมชื่นใจที่ต้องนอนคนเดียวและพบคนรักได้เฉพาะในความฝันเท่านั้น

2.2) กลอนหมวดความรักบทที่ 13 และ 14 กล่าวถึงเนื้อหาของความรักที่ได้พบกับคนรักแต่ไม่สามารถพบกันได้ตามใจปรารถนาของตนเอง ซึ่งเป็นการพบกันอย่างไม่เป็นที่เปิดเผย หรืออาจกล่าวได้ว่าทั้งสองฝ่ายยังไม่สามารถเข้าถึงความรู้สึกของกันและกันได้ และเรื่องทั้งหมดดูเหมือนเป็นเพียงข่าวลือ ซึ่งสิ่งนี้ทำให้แต่ละฝ่ายมีความรู้สึกชื่นชมทุกซักระทมใจ หรือแม้แต่ฝ่ายหญิงที่รอคอยการมาพบของฝ่ายชายก็ยังมีความรู้สึกแค้นเคืองและกังวลใจ เนื้อหาในบทกลอนเหล่านี้มักจะเกี่ยวกับความรู้สึกที่ไม่แน่นอนของจิตใจ ที่ถึงแม้จะมีพัฒนาการสานความสัมพันธ์ในเรื่องความรักที่ดีขึ้นแต่ในใจก็ยังแอบแฝงไปด้วยความรู้สึกทุกข์ทรมานจิตใจในความรัก ซึ่งเนื้อหาในลักษณะนี้เป็นลักษณะเด่นของกลอนโคะกิงวะกะฉุหมวดความรัก

2.3) กลอนบทที่ 15 เป็นกลอนบทสุดท้ายของกลอนหมวดความรัก เป็นกลอนที่กล่าวถึงช่วงเวลาแห่งความรักได้จบสิ้นและผ่านพ้นไปแล้ว เป็นการหวนคิดนึกถึงความรักในอดีต โดยไม่สามารถลืมความรู้สึกที่ประทับใจนั้นได้ ในขณะที่เดียวกันยังมีความรู้สึกแค้นเคืองแต่ไม่รุนแรงถ้าในเวลานั้นได้ตัดสินใจเลือกความรักไปน่าจะทำให้ชีวิตมีความสุข ถึงแม้ฝ่ายหญิงจะมีความรู้สึกแค้นเคืองแต่ก็ยังเฝ้าครุ่นคิดถึงความรักในอดีต

จากลักษณะเด่นของบทกลอนในหนังสือประชุมกวีนิพนธ์โคะกิงวะกะฉุ หมวดความรักนี้ บทกลอนวะกะที่ปรากฏในบทละครในเรื่อง *คิกุจิโด* ได้ถูกรวบรวมจัดลำดับกลอนให้มาอยู่ในบทที่ 14 ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของความรักที่ไม่แน่นอนและวิตกกังวลใจในความรู้สึกต่อฝ่ายตรงกันข้าม ซึ่งเป็นการสะท้อนให้ทราบว่าความสัมพันธ์ของมหาดเล็กกับจักรพรรดินั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

การอ้างอิงงานวรรณกรรมเรื่องเล่าที่ปรากฏในบทละครในเรื่อง **คิกุจิโด** จะพบว่า นอกจากเนื้อหา ของกลอนในนิยายเรื่องเล่านี้เป็นเรื่องความน้อยใจในความรัก และ กลอนนี้ยังปรากฏในหนังสือรวมกลอน **โคะกิงวะกะงุ** หมวดความรักที่เป็นช่วงเวลาความรู้สึกที่ไม่แน่นอนของจิตใจ ที่แอบแฝงไปด้วยความรู้สึกทุกข์ทรมานจิตใจในความรัก ด้วยองค์ประกอบเหล่านี้ ทำให้ความรู้สึกโดยรวมของการอ้างอิงนี้เป็นการสื่อถึงภาพลบบของบทละครในเรื่อง **คิกุจิโด**

3.2.5 ความไม่เที่ยงแท้ของน้ำค้างบนดอกเบญจมาศ

หลังจากที่จิโดถูกเนรเทศมาพบกับชะตากรรมที่ต้องมาใช้ชีวิตในป่าโดยที่ไม่ทราบถึงความเป็นอมตะของตนเองจากการได้ดื่มน้ำค้างที่ดอกเบญจมาศ ประกอบกับการยึดติดอยู่ในอารมณ์แค้นเคืองที่ครั้งหนึ่งเคยมีชีวิตที่สุขสบายในราชสำนัก ต่อมาได้ทราบความจริงทั้งหมดจากขุนนางในสมัยหลายร้อยปีต่อมาจึงเริ่มเข้าใจกับสภาพที่เป็นอยู่ของตนเองดังบทขับร้องดังนี้

地『この妙文を菊の葉に。置く滴りや露の身の。
不老不死の薬となつて七百歳を送りぬる。汲
む人も汲まざるも。延ぶるや千歳なるらん。

นักร้องประสานเสียง ข้าเข้าใจแล้วว่าเมื่อนำทสวดนี้ไปเขียนที่ใบ
ของดอกเบญจมาศ ได้ทำให้น้ำค้างที่ดอกเบญจมาศ
กลายเป็นยาอายุวัฒนะ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ข้ามีอายุยืน
700ปี ไม่ว่าผู้ใดได้ดื่มน้ำค้างของดอกเบญจมาศนี้ก็จะ
อายุยืนยาวเป็นพันปี

(คิกุจิโด หน้า 810)

จากบทขับร้องนี้ทำให้จิโดเพิ่งทราบความเป็นไปของที่มาการเกิดยาอายุวัฒนะจากขุนนางว่าการที่ตนเองมีชีวิตในป่าได้นั้นเป็นเพราะการนำทสวดไปเขียนที่ใบของดอกเบญจมาศ และดื่มน้ำ ค้างที่ดอกเบญจมาศทำให้มีชีวิตที่เป็นอมตะ โดยที่ก่อนหน้านี้ขนาดเล็กลงยังมีอารมณ์แค้นเคืองถึงเรื่องในอดีตจึงไม่ใส่ใจกับสิ่งรอบข้าง ซึ่งผู้วิจัยอนุมานว่าผู้ประพันธ์ใช้น้ำค้างบนดอกเบญจมาศที่เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นอมตะเข้ามาทำให้ตัวละครเอกยอมรับในชะตากรรมนี้ที่แฝงด้วยเรื่องความไม่เที่ยงแท้หรืออนิจจังของชีวิตอยู่ ซึ่งจะเห็นได้จากวลี 置く滴りや露の身の นี้ คำว่า“露の身” ในที่นี้นอกจากจะมีความหมายถึงน้ำค้างที่ดอกเบญจมาศเมื่อนำไปดื่มจะทำให้อายุยืนยาวแล้ว ยังมีความหมายถึงชีวิตที่ไม่อาจคาดหวังได้หรือความไม่แน่นอน สะท้อนถึงแนวคิดต่อความไร้แก่นสารหรืออนิจจังของชีวิต กล่าวคือเมื่อน้ำค้างต้องเจอกับแสงแดดก็จะ

เหือดแห้งหายไปเหมือนชีวิตของจิโดที่ในอดีตเคยเป็นคนสนิทถวายงานใกล้ชิดจักรพรรดิ ต่อมาชีวิตต้องพบกับชะตากรรมถูกเนรเทศมาอยู่ในป่า สูญสิ้นตำแหน่งผู้ถวายงานใกล้ชิดจักรพรรดิ ทำให้เข้าใจว่าจิโดควรตระหนักถึงความไม่เที่ยงแท้และควรปลงต่อชะตากรรมไม่ควรยึดติดต่อตำแหน่งและความสัมพันธ์ในอดีต

ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักข้อคิดเกี่ยวกับความไม่เที่ยงแท้หรืออนิจจังในงานวรรณกรรมญี่ปุ่นซึ่งกล่าวไว้ว่าแนวคิดนี้มีต้นกำเนิดจากประเทศอินเดียผ่านประเทศจีน ตั้งแต่ศตวรรษที่ 6 ที่ศาสนาพุทธได้มีการเผยแพร่เข้ามาที่ประเทศญี่ปุ่นและสอนให้มวลมนุษยชาติเข้าใจมุมมองของสรรพสิ่งในโลกว่ามีลักษณะที่เป็นไปเหมือนกันทุกประการคือ “อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา” กล่าวคือ อนิจจัง หมายถึง สรรพสิ่งที่เกิดขึ้น และดับไปเป็นความไม่เที่ยงแท้ ทุกขัง หมายถึง สรรพสิ่งเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม สิ่งใดไม่เที่ยงแท้สิ่งนั้นจะมีลักษณะเป็นทุกข์ด้วย, อนัตตา หมายถึง สรรพสิ่งทุกรูปแบบล้วนไม่มีตัวตน ยึดถือไม่ได้ตามสภาพความเป็นจริง

คำว่าอนิจจังหรือannica เป็นความจริงที่มีอาจหลีกเลี่ยงได้ มนุษย์ทุกคนและสรรพสิ่งที่มีชีวิตต้องพบกับความจริง 4 ประการคือการเกิด แก่ เจ็บและตายได้ ที่เกิดขึ้นและดับสิ้นลงเหมือนสายน้ำที่ไหลไปข้าง หน้าติดต่อกันไปไม่ขาดสาย สายน้ำที่เห็นเมื่อวานกับสายน้ำที่เห็นในวันนี้ก็ไม่ใช่สายน้ำเดียวกัน สรรพสิ่งในโลกนี้ล้วนมีลักษณะเฉพาะที่เป็นของตัวเอง

ตามคำสอนทางพุทธศาสนา แนวความคิดเรื่องอนิจจังคือหนทางนำไปสู่การบรรลุธรรมผู้แจ้งเห็นจริงของมนุษย์ ความไม่เที่ยงแท้เราสามารถ แบ่งเป็น 2 ประเภทคือความไม่เที่ยงแท้ที่ก่อกำเนิดสิ่งใหม่ (生成な無常 : seisei na mujou) และความไม่เที่ยงแท้ที่ทำให้ดับสูญไป (消滅な無常 : Shoumetsu na Mujou) กล่าวคือความไม่เที่ยงแท้ที่ก่อกำเนิดสิ่งใหม่คือเมื่อมาถึงฤดูใบไม้ร่วง ใบไม้ผลัดใบจะมีใบไม้ใหม่ค่อยๆ ออกงามขึ้นมา หรืออาจกล่าวได้ว่าปรากฏการณ์ที่ต้นไม้งอกใบไม้ใหม่เป็นความไม่เที่ยงแท้ที่ก่อกำเนิดสิ่งใหม่ ความไม่เที่ยงแท้ที่ทำให้ดับสูญไปคือในฤดูใบไม้ร่วง มีใบไม้ใบเก่าที่กำลังร่วงหล่น ความไม่เที่ยงแท้ที่ใบไม้ร่วงหล่นนี้เราเรียก ว่าความไม่เที่ยงแท้ที่ทำให้ดับสูญไป

นอกจากนี้ยังพบบทกลอนวะกะในหนังสือประมุขรวมกวีนิพนธ์โคะกิงวะกะฉุในหมวดฤดูใบไม้ร่วง บทที่ 276 ที่นำดอกเบญจมาศมาเปรียบเทียบกับความไม่เที่ยงแท้ของชีวิตตามบทกลอนดังนี้

秋の菊にほふかぎりはかざしてむ花よりさき
と知らぬわが身を

ข้าปรารถนาจะเอาดอกเบญจมาศที่บ้านสะพรังในฤดู

ใบไม้ร่วงมาปักผม แม้ชีวิตของมนุษย์เรานั้นอาจดับสิ้น
 ไปก่อนดอกไม้จะโรยรา

บทกลอนบทนี้ประพันธ์โดย คิโนะ ทัชระยุกิ²⁰ (紀貫之 : Ki no Tsurayuki) ผู้ประพันธ์กล่าวถึงความสัมพันธ์ที่ไม่เที่ยงแท้ของมนุษย์ในสังคมจากข้อความที่ว่า かざしてむ 「かざす」 คือการนำดอกไม้มาประดับที่ศีรษะ มีความเชื่อว่าเป็นการเคลื่อนย้ายพลังอันลึกลับของพืชไปสู่จิตวิญญาณของมนุษย์ และในกลอนบทนี้การนำดอกไม้เบญจมาศมาเสียบที่ผมทำให้สัมผัสถึงน้ำค้างที่ดอกไม้เบญจมาศจะทำให้มีชีวิตที่ยืนยาว และข้อความที่ว่า 花よりさきと知らぬ わが身を แปลว่า ชีวิตของคนเรานั้นยิ่งกว่าการโรยราของดอกไม้ เป็นการชี้แนะให้เห็นถึงความไม่เที่ยงแท้ว่า แม้ออกไม้จะบานในช่วงสั้นๆ แต่ชีวิตคนเราอาจสั้นยิ่งกว่าดอกไม้ ซึ่งเนื้อหาของบทกลอนที่นำมาอ้างอิงนี้เป็นการชี้ให้เห็นว่า ถึงแม้ออกไม้เบญจมาศช่วยทำให้เกิดความเป็นอมตะ แต่ควรให้ตระหนักว่าชีวิตของคนเราไม่เที่ยงแท้มีความเปลี่ยนแปลงเร็วกว่าดอกไม้เบญจมาศ นอกจากนี้ยังมีกลอนทางศาสนาที่กล่าวถึงความไม่เที่ยงแท้ของน้ำค้างไว้ดังนี้

露の身はここかしこにて 消えぬとも
 心は同じ 花うてなぞ
 แม้ชีวิตอันเสียมือนหยาดน้ำค้างบนยอดหญ้า
 ในยามเช้าจะเหือดแห้งไปแต่จิตวิญญาณเรา
 ยังคงอยู่และจะได้พบกันที่ดอกบัวเดียวกัน

เป็นกลอนของ 法然 上人の歌 หมายถึง ชีวิตของคนเราไม่เที่ยงแท้เหมือนกับน้ำค้างบนยอดหญ้าที่เหือดแห้งไปในยามเช้า มนุษย์เราเมื่อต้องจากโลกนี้ไปแล้วก็จะมีโอกาสได้มาพบกันอีกครั้งที่ดอกบัว ในที่นี้ดอกไม้นี้คือดอกบัวที่เป็นสัญลักษณ์ของดินแดนอันบริสุทธิ์ปราศจากกิเลสของพุทธศาสนา คือดินแดนสุขาวดี

ตามความเชื่อที่ว่าน้ำค้างบนดอกไม้เบญจมาศทำให้มีชีวิตที่เป็นอมตะแต่น้ำค้างก็มีความหมายถึงความไม่เที่ยงแท้ เมื่อน้ำค้างโดนแสงแดดก็หายไปตามหลักข้อคิดแห่งความไร้แก่นสาร บทกลอนที่เกี่ยวกับความไม่เที่ยงแท้ก็เป็นข้อคิดที่จิตใจไม่ควรยึดติดกับสถานะเก่าในอดีตเพราะ

²⁰ คิโนะทัชระยุกิ (紀貫之) มีชีวิตในช่วงประมาณ ค.ศ.869-945 เป็นกวีเอกช่วงสมัยเฮอัน ผลงานวรรณกรรมของเขาได้แก่โทะชะนิกิ (土佐日記) ทัชระยุกิฉู (貫之集) และฉินเซ็นวะกะ(新撰和歌) เป็นต้น

ในราชสำนัก แม้จิโดไม่สามารถรับใช้ถวายงานต่อจักรพรรดิ ก็ยังมีมหาดเล็กคนอื่นที่สามารถถวายงานรับใช้จักรพรรดิได้ การยึดติดว่าตัวเองเป็นที่เอ็นดูตลอดไปนั้นย่อมมีแต่ความทุกข์ใจ

3.2.6 การมีชีวิตที่เป็นอมตะ

หลังจากที่ถูกเนรเทศไปอยู่ในป่าลึก จิโดดื่มน้ำทิพย์ที่เกิดจากการนำบทสวดไปเขียนที่ใบของต้นเบญจมาศ และดื่มน้ำค้างที่ใบไม้เหล่านั้นทำให้มีชีวิตที่เป็นอมตะ ตามบทขับร้องดังนี้

地 『この妙文を菊の葉に。置く滴りや露の身。
不老不死の薬となって七百歳を送りぬる。
汲む人も汲まざるも。延ぶるや千歳なる
らん。面白の遊舞やな

นักร้องประสานเสียง เมื่อขำนำบทสวดนี้ไปเขียนที่ใบต้นเบญจมาศ
ทำให้น้ำค้างบนใบไม้กลายเป็นน้ำทิพย์ ด้วย
เหตุนี้จึงมีอายุถึง 700 ปี ไม่ว่าผู้ใดได้ดื่มเรามา
ร่ายรำหาความสำราญกันเถอะ

(คิกุจิโด หน้า 810)

ในบทขับร้องของบทละครในเรื่อง **คิกุจิโด** ผู้ร้องประสานเสียงเป็นผู้ขับร้องแทนจิโด โดยกล่าวถึงความ เป็นอมตะไว้ดังนี้ จิโดไม่ทราบว่าตนเองมีชีวิตที่เป็นอมตะ เพียงแต่เล่าเหตุการณ์ให้ขุนนางฟังว่าตนเองได้นำบทสวดไปเขียนที่ใบของต้นเบญจมาศและทำให้น้ำค้างที่ใบไม้กลายเป็นน้ำทิพย์การกระทำเช่นนี้เป็นสาเหตุให้ตนมีอายุยืนยาว การที่จิโดได้พบขุนนางทำให้ทราบความจริงเกี่ยวกับชีวิตที่เป็นอมตะ ซึ่งการทราบความจริงนี้ทำให้จิโดรู้สึกสำราญใจ ความรู้สึกเช่นนี้ผู้วิจัยอนุมานว่าเป็นความสุขที่แฝงไปด้วยความทุกข์เพราะการที่ต้องอยู่คนเดียว ในขณะที่คนรอบข้างเสียชีวิตไปหมด การมีชีวิตที่ยืนยาวแท้จริงแล้วเป็นความสุขจริงหรือ

ฮะยะมิ โนะโสะมิ²¹ (林望 : Hayashi Nozomi) ได้กล่าวว่า มนุษย์เรามีความคิดขัดแย้งกันสองเรื่องคือเรื่องแรกมีความปรารถนาที่จะมีชีวิตที่เป็นอมตะ ในขณะที่เดียวกันมีอีกความคิดหนึ่งที่ต้องการหลีกเลี่ยงความทุกข์ทรมานจากความไม่เที่ยงแท้ของสรรพสิ่งในโลกที่เต็มไปด้วยกิเลสตัณหาซึ่งเป็นเหตุทำให้เกิดความทุกข์ จึงปรารถนาที่จะไปสู่ดินแดนอันบริสุทธิ์ ซึ่งความทุกข์จากอายุที่ยืนยาวสามารถพบได้ในตำนานเรื่องเล่าและบทละครเรื่องนี้

²¹ 林望、『菊慈童』と罪「東京、桧書店 2007-07」観世 74 (7)、p. 41-45

ฮับเปียะกุบิกุนิ 『八百比丘尼 : Happyakubikuni』 เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับหญิงสาว อายุประมาณ 15-16 ปีที่มีชื่อว่าบิกุนิ แต่ที่จริงแล้วหญิงผู้นี้เป็นหญิงชราที่มีอายุถึง 800 ปีแต่เหตุใด จึงทำให้หญิงชราผู้นี้จึงมีอายุยืนยาวเช่นนี้ สาเหตุเพราะในสมัยยังอยู่ในวัยสาว หญิงชราผู้นี้ได้กิน เนื้อของนางเงือกจึงถูกกลืนโทษให้มีอายุตายได้ หลังจากที่ออกเรือนไปมีครอบครัวไม่ว่าจะมี ครอบครัวกี่ครั้งผู้เป็นสามีก็มีเหตุให้ต้องเสียชีวิตไปก่อนทุกครั้ง สิ่งนี้เป็นเหตุให้นางตัดสินใจออก บวชเป็นแม่ชีแสวงบุญเดินทางไปทั่วแผ่นดิน ในท้ายที่สุดแม่ชีผู้นี้ได้ละสังขารที่ถ้ำแห่งหนึ่งในวัด คุอิน (空印寺 : Kuinji) ที่เมืองโอบะมะมะ (小浜市 : Obamashi) ในจังหวัดฟุกุอิ (福井 県 : Fukuiken)

ในบทละครในเรื่อง **โตะตะบะโนะโคมะชิ** 『卒塔婆小町 : Sotoba no Komachi』 เป็นเรื่องที่ถูกกล่าวถึงหญิงสาวที่ในอดีตมีความงดงามชื่อ โอะโนโนะโคมะชิ (小野 小町 : Ono no komachi) ที่ต้องกลายเป็นหญิงชราที่น่าสงสารที่เป็นทุกข์ใจเมื่อถึงวัยชรา เหตุ เพราะความทุกข์ทรมานที่ยังมีชีวิตอยู่ เป็นบทละครโนมีเนื้อเรื่องคือ ในขณะที่พระเดินทางไป นอกเมืองเกียวโต ได้พบกับหญิงชราขอทานที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นหญิงงามชื่อ โอะโนะ โนะ โคะมะชิ นั่งพักอยู่บนเจดีย์ที่มีสภาพชำรุด พระได้ตำหนินางและขอให้นางออกจากบริเวณนี้เพราะแม่เป็น เจดีย์ก็เสมือนเป็นพระพุทธรูป แต่นางทำให้เหล่าพระต้องล้มเลิกความตั้งใจด้วยการฟังแนวคิด ทางพระธรรมอันประเสริฐของนาง ทำให้เหล่าพระรู้สึกละอายกับคำพูดของนาง ต่อจากนั้น พระ ได้ทราบว่าอดีตนางเคยเป็นหญิงงามเลื่องชื่อเป็นที่หมายปองของหมู่ชายหนุ่มมีนามว่า โอะโนะ โนะ โคะมะชิ ในขณะนั้นวิญญานของหนึ่งในชายที่หมายปองชื่อ ฟุกะกุสะ โนะ โฉโมโฉ (深草 少将 : Fuka kusa Shosho) ได้ปรากฏกายขึ้น พร้อมคร่ำครวญว่าไม่สามารถมาพบนางได้ ครบหนึ่งร้อยคืนได้จึงทำให้พระได้สวดมนต์ให้วิญญานสงบอารมณ์พร้อมนำทางให้พบกับความ สงบแห่งพระธรรม

หรือบทละครในเรื่อง **คุโระสุกะ** 『黒塚 : Kurozuka』 หรือมีอีกชื่อหนึ่งว่า **อะดะมิงะสะ ะ** 『安達原 : Adashi gahara』 ที่กล่าวถึงปีศาจหญิง ที่ใช้ชีวิตอยู่ในโลกมนุษย์ อย่างทุกข์ ทรมานและเจ็บปวด เป็นบทละครโนมีเนื้อหาเกี่ยวกับปีศาจหญิงที่มีชีวิตอย่างทุกข์ทรมานและ ต้องพบกับความเจ็บปวดจากมนุษย์ โดยมีเนื้อเรื่องดังนี้ พระกูดงคัสองรูปได้ขอพักที่บ้านพักของ หญิงชราที่คุโระสุกะ ในเขตอะดะมิงะสะระหญิงเจ้าของที่พักนั่งปั่นด้ายพร้อมกับรำพันถึงความ ไม่เที่ยงแท้ของมนุษย์เราคือความแก่เฒ่าชรา และควรสละชีวิตที่มีแต่กิเลส ต่อจากนั้นนางออก จากบ้านเพื่อไปหาพินและกำชับกับพระว่า ห้ามเข้าไปในห้องนอนของนางอย่างเด็ดขาด แต่พระ รับใช้มีความอยากรู้อยากเห็น ได้เข้าไปในห้องพักของหญิงเจ้าของบ้านและได้พบกับซากศพ

มากมายก่องสูงเป็นภูเขา จึงได้รู้ว่าที่พักแห่งนี้เป็นที่พักของปีศาจจึงคิดหนี หญิงเจ้าของบ้านปรากฏภายในร่างของปีศาจที่เต็มไปด้วยอารมณ์โกรธแค้นเหตุเพราะพระไม่รักษาสัญญาและจึงคิดจับไล่ล่าเหล่าพระ แต่ในที่สุดเจ้าปีศาจหญิงตนนี้ต้องพ่ายแพ้ต่อบทสวดแห่งพระธรรมของพระ

จากบทละครโนดังกล่าวนี้ผู้วิจัยอนุมานได้ว่าการที่มีชีวิตที่เป็นอมตะไม่ได้เป็นที่ใฝ่ฝันของมนุษย์ทุกคนชั้นเสมอไป อาจจะเป็นเรื่องจริงที่ว่ามนุษย์โดยทั่วไปโดยเฉพาะชาวจีนในสังคมชนชั้นผู้ปกครองเช่น จักรพรรดิขุนนางและนักรบ มีความใฝ่ฝันที่จะมีชีวิตที่ยืนยาวและมีชีวิตที่เป็นอมตะ ฉินซีฮ่องเต้เป็นฮ่องเต้พระ องค์แรกของจีน ที่ส่งกองทัพเรือพร้อมเด็กชายหญิงนับร้อยคนไปแสวงหาอายุวัฒนะทางทะเลทิศตะวันตก และอิทธิพลความเชื่อเกี่ยวกับน้ำทิพย์ (薬水伝説 : yakusui densetsu) นี้ก็มีให้เห็นในบทละครโนหลายเรื่อง ได้แก่เรื่อง **คิกุจิโด** และ **โยโร** 『養老 : Yourou』 จักรพรรดิส่งขุนนางมาสืบเสาะหาอายุวัฒนะ **คันตัน** 『邯鄲 : Kantan』 และ **ซันโง** 『三笑 : Sanshou』 กล่าวถึงเหล่าที่ทำให้อายุยืนยาว

สำหรับบทละครโนเรื่อง **คิกุจิโด** การที่มีชีวิตเป็นอมตะของจิโดนั้นผู้วิจัยคิดว่าไม่ใช่สิ่งที่น่ายินดี เพราะการมีชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยวในป่าในขณะที่ผู้คนรอบข้างโดยเฉพาะอย่างยิ่งจักรพรรดิผู้เป็นที่เคารพได้สิ้นพระชนม์ไป เมื่อจิโดรู้ความจริงเกี่ยวกับความเป็นอมตะในลักษณะนี้ยิ่งทำให้เป็นทุกข์ทรมานจากการที่มีชีวิตยืนยาวมากขึ้น นอกจากนี้ชะยะฉะมิ โนะโสะมิ ได้กล่าวถึงวรรณกรรมญี่ปุ่นสามเรื่องซึ่งตัวละครเอกทุกตัวล้วนเป็นทุกข์และเจ็บปวดจากการมีชีวิตที่ยืนยาวทั้งสิ้น โดยเรื่อง **ฮับเปียะกุบิกุนิ** ตัวละครเอกเป็นหญิงสาวที่มีชีวิตยืนยาวเพราะได้กินเนื่อนางเงือก ทำให้ต้องทนทุกข์กับบุคคลผู้เป็นที่รักตายจากไป เรื่อง **โตะโตะบะโนะโคะมะชิ** ตัวละครเอกเป็นหญิงชราที่ในอดีตเคยเป็นที่หมายปองของบรรดาชายหนุ่ม ต้องทนทุกข์ทรมานกับชีวิตที่เจ็บปวดกับอดีตที่ชายคนรักไม่ลืมนิยามที่เคยให้ไว้ เรื่อง **อะดะมิงะฮะระ** เป็นเรื่องปีศาจหญิงที่ใช้ชีวิตอยู่โดดเดี่ยวในโลกมนุษย์แต่ต้องพบกับมนุษย์ที่ไม่มีสัจจะหลอกกลวงนางทำให้เกิดบันดาลโทษไม่สามารถควบคุมอารมณ์ปีศาจได้ ด้วยบทวิเคราะห์ดังกล่าวผู้วิจัยคิดว่าการที่มีชีวิตที่เป็นอมตะไม่ใช่สิ่งที่ทุกคนถวิลหาเสมอไป

3.2.7 บทสรุป

จากบทสรุปที่มหาดเล็กรำพันด้วยความทุกข์ใจ และยึดติดความหลังในอดีตจนทำให้ไม่รู้ถึงความเปลี่ยนแปลงของกาลเวลารอบด้าน พร้อมด้วยสภาพของป่าที่เต็มไปด้วยสัตว์ป่าดุ

ร้าย วรรณกรรมที่นำมาใช้อ้างอิงมีเนื้อหาเกี่ยวกับความรักที่ไม่สมหวัง และแนวคิดหลักความไม่เที่ยงแท้ของชีวิตจึงทำให้สรุปได้ว่าตัวละครเอกของบทละครในเรื่อง **คิกุจิโด** มีทัศนคติเป็นลบต่อชะตากรรม

3.3 การวิเคราะห์บทละครในเรื่อง **มะกุระจิโด**

บทละครในเรื่อง **มะกุระจิโด** มีเค้าโครงเรื่องจากตัวบทต้นแบบจากเรื่อง **ทะอิเฮะอิกิ** เช่นเดียว กับบทละครในเรื่อง **คิกุจิโด** ที่ตัวละครเอกคือจิโดกระทำความผิดถูกพิจารณาโทษให้ถูกเนรเทศมาอยู่ในป่า แต่ในทางตรงกันข้ามจิโดแสดงความรู้สึกลึกและมีทัศนคติต่อชะตากรรมที่เป็นบวกแตกต่างจากบทละครในเรื่อง **คิกุจิโด** โดยสามารถวิเคราะห์ได้ตามประเด็นดังต่อไปนี้

- 3.3.1 ความรู้สึกของตัวละครเอกต่อจักรพรรดิ
- 3.3.2 ฉากและสถานที่
- 3.3.3 กาลเวลา
- 3.3.4 วรรณกรรมที่ปรากฏในบทละคร
- 3.3.5 พระนางเซอิโอบะ
- 3.3.6 บุปผาอายุวัฒนะ
- 3.3.7 บทสรุป

3.3.1 ความรู้สึกของตัวละครเอกต่อจักรพรรดิ

ตัวละคร จิโดไม่มีความรู้สึกที่เศร้าหรือทุกข์ใจเลยที่ถูกลงโทษเพราะการขำหมอนของจักรพรรดิและถูกให้มาอยู่ในป่าลึกคนเดียว แต่ตรงกันข้ามกลับแสดงความรู้สึกที่ยอมรับสภาพการใช้ชีวิตในป่าและยกย่องสรรเสริญจักรพรรดิดังบทขับร้องต่อไปนี้

シテ：われ古あやまって。御枕を越えしによりここに移さる。然れどもわが君猶浅からぬ御恵み御枕に妙文を記しまして賜はりぬ。さればわれこの水を以って。菊の葉にかの妙文を写し。『流れに浮かむれば即ち薬の水となつて。寿命を延ぶるのみならず。神通を得て楽しみのみで暮らせるなら。「まづまづこれなる御枕。拜み給へや人人よ。

ฉนิเตะ ในอดีตข้าได้กระทำความผิดด้วยการเดินขำหมอนของจักรพรรดิ จึงถูกเนรเทศมาอยู่ในป่าแห่งนี้และ ด้วยความ

เมตตาของจักรพรรดิจึงได้พระราชทานหมอนที่จารึกบท
สวดให้ข้า สำหรับน้ำในลำธารแห่งนี้เป็นน้ำที่เกิดจากการ
นำบทสวดไปเขียนที่ใบของต้นเบญจมาศและนำไปไม่นี้
ไปลอยในแม่น้ำจนกลายเป็นยาอายุวัฒนะที่ไม่ใช่เฉพาะ
ทำให้อายุยืนเท่านั้น แต่ทำให้ร่างกาย มีพลังกำลังแข็ง
แรง ข้าจึงใช้ชีวิตอย่างมีความสุขในป่าแห่งนี้ได้เพราะฉะนั้น
จึงให้ความเคารพหมอนใบนี้กันเถอะ

(มะกุระจิโด หน้า 2818)

จากบทขับร้องเป็นบทสนทนาระหว่างจิโดกับขุนนางนี้ทำให้ทราบถึงความรู้สึกของจิโดที่
ยกย่องเถิดทูนจักรพรรดิและไม่ได้น้อยใจต่อชะตากรรมของตัวเอง ด้วยการยอมรับความผิดที่
ตนเองได้กระทำไป จะเห็นได้ว่าจิโดเป็นผู้เล่าสาเหตุที่ทำให้พบกับการลงโทษจากวลีที่ว่า 御枕を
越えし หมายถึงในวันหนึ่งที่จักรพรรดิไม่ทรงประทับที่ห้องบรรทม ตนเองเผลอไม่ได้ตั้งใจเดินข้าม
หมอนของจักรพรรดิจึงเป็นสาเหตุให้พบกับบทลงโทษ ซึ่งแตกต่างจากตัวละครเอกในเรื่อง **คิกุจิ
โด** ที่ไม่ได้กล่าวถึงสาเหตุของการถูกลงโทษแสดงถึงการไม่ยอมรับในชะตากรรมที่เกิดขึ้น
นอกจากนี้ยังจิโดยังกล่าวขอขอบคุณหมอนที่จักรพรรดิพระราชทานมาพร้อมบทสวดทำให้ใช้ชีวิตใน
ป่าอย่างมีความสุข บทสวดในที่นี้มีเนื้อหาเหมือนบทสวดที่ปรากฏในบทละครในเรื่อง **คิกุจิโด**

3.3.2 จากและสถานที่

สถานที่ปรากฏในเรื่องคือป่าลึกในฤดูใบไม้ร่วง ตามบทขับร้องของเรื่องได้กล่าวถึงสภาพ
บรรยากาศ ในป่าไว้อย่างสวยงามไม่มีบทพรรณนาที่กล่าวถึงความน่ากลัวหรืออันตรายแต่อย่างใด
มหาดเล็กกล่าวชื่นชมธรรมชาติในป่าอย่างสวยงามดังบทขับร้องต่อไปนี้

シテ「山いりとして霜侵せる紅樹。水えい回
として露潤す黄菊。あら面白の折からやな。

ฉิเตะ เทือกเขาทอดแนวยาวติดต่อกัน ใบไม้เปลี่ยน

เป็นสีแดงท่ามกลางหมอกเมฆ น้ำไหลผ่านเทือก

เขาที่ถูกย้อมให้เป็นสีแดงในฤดูใบไม้ร่วง ในบริเวณ

เวณริมแม่น้ำมีพุ่มดอกเบญจมาศสีเหลืองออก

ดอกสวยงามสดชื่นช่างเป็นฤดูที่น่าประทับใจจริง ๆ

(มะกุระจิโด หน้า 2817)

ในฉากนี้เป็นการบรรยายสภาพบรรยากาศของฤดูใบไม้ร่วงที่สวยงามซึ่งเป็นที่อาศัยอยู่ของจิโด โดยคำว่าอิริ (イリ) แปลว่าติดต่อกัน ในที่นี้หมายถึงเทือกเขาที่ทอดเป็นแนวยาวติดต่อกันไป คำว่าอะชิมะวะฉิ (エイ廻シ) แปลว่าไหลวนไปมา หมายถึงน้ำที่ไหลผ่านหุบเขาลงไปที่แม่น้ำ ทั้งหมดมีความหมายว่า สถานที่แห่งนี้มีแม่น้ำไหลผ่านเทือกเขายาวที่ใบไม้เปลี่ยนเป็นสีแดงในฤดูใบไม้ร่วง และที่บริเวณริมแม่น้ำยังมีดอกเบญจมาศสีเหลืองบานสวยงามสดใส การใช้สีเหลืองเป็นสีที่ชาวจีนชื่นชอบว่าเป็นสีมงคลโดยจะใช้เป็นสีฉลองพระองค์ของจักรพรรดิ สีเหลืองช่วยเพิ่มบรรยากาศสดใสให้ฤดูใบไม้ร่วง มีสีสันหลากหลายมากขึ้นทัศนียภาพ อันสวยงามเช่นนี้ทำให้ จิโดอาศัยอยู่ที่นี่อย่างมีความสุข

นอกจากนี้ในเรื่อง**มะกุระจิโด**ยังกล่าวถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งของยาอายุวัฒนะซึ่งเป็นสถานที่เดียวกับจิโดถูกเนรเทศคือบริเวณเขตนันโยแห่งหุบเขาระทซุเค็น (南陽のレツ県の山) ซึ่งชื่อแคว้นนี้ปรากฏเฉพาะในเรื่อง**มะกุระจิโด**แต่ไม่มีปรากฏในบทละครในเรื่อง **คิกุจิโด**ดังบทขับร้องต่อไปนี้

ワキ : …中略…さてこのほど南陽のレツ県の
山より. 葉の水流れ出づ. その水上を見
て参れとの宣旨を蒙

วะกิ ...ย่อ... มีน้ำทิพย์ไหลออกมาจากหุบเขาในเขตนัน
โยแคว้นระทซุเค็น ข้าได้รับคำบัญชาให้ไปดูแหล่ง
น้ำทิพย์

(มะกุระจิโด หน้า 2816)

จากบทขับร้องนี้ทำให้ทราบว่าจักรพรรดิมีพระราชโองการให้ขุนนางไปหาอายุวัฒนะโดยระบุชื่อสถานที่เฉพาะลงไปว่าเขตนันโย ซึ่งเมื่อศึกษาโดยละเอียดจึงทราบว่าแคว้นนันโย เป็นเมืองเก่าแก่ของประเทศจีนที่เป็นแหล่งของน้ำทิพย์ที่เกิดจากดอกเบญจมาศที่ถือกันว่าเป็นสัญลักษณ์ของชีวิตที่ยืนยาว และบทกลอนอ้างอิงจากหนังสือรวมกลอน**คันกินฉุ** 『閑吟集 187 : Kankinshu』 ได้กล่าวถึงเหล่าดอกเบญจมาศในเขตนันโยไว้ดังนี้

南陽県の菊の酒飲めば命も生く薬七百歳を保
ちても 齢はもとの如く也 齢はもとの如く也
“ เหล้าดอกเบญจมาศที่แคว้นนันโย ถ้าได้ดื่มเหล่า

นี่จะเป็นยาที่ช่วยให้ร่างกายแข็งแรงไม่ว่าเวลาจะ
ผ่านไป 700 ปี อายุไม่เปลี่ยนแปลงและยังคงสภาพ
เดิมอยู่

เหล่าดอกเบญจมาศ หมายถึงเหล่าที่ผลิตจากน้ำที่ไหลอยู่ที่แม่น้ำในจังหวัดน่านโยแค้วน
คะนันประเทศจีนที่มีความเชื่อว่าการดื่มน้ำที่นี่จะทำให้มีชีวิตยืนยาว การที่ผู้ประพันธ์นำชื่อของ
สถานที่ที่มีความหมายที่เกี่ยวกับชีวิตที่ยืนยาว และมีบทขับร้องที่ชื่นชมธรรมชาติ ช่วยทำให้
บรรยากาศของฉากและสถานที่ในเรื่องนี้เหมาะๆกับเนื้อเรื่องที่เป็นการอวยพรยกย่องจักรพรรดิ
มากขึ้น

3.3.3 กาลเวลา

กาลเวลาในบทละครเรื่องนี้เปลี่ยนแปลงไปถึง 800 ปีแต่ไม่ได้ทำให้จิตใจเป็นกังวลใจแต่
อย่างไร เพราะตัวเองรู้และเข้าใจสภาพที่ไม่แก่เฒ่าชราไปตามอายุและ ยังมีพลังกำลังที่แข็งแรง
เพราะการดื่มน้ำอายุวัฒนะดังบทขับร้องต่อไปนี้

シテ 「われは周の代に慈童といつし者なり。さて
又御身は何のため。この深山には分けいり
給ふぞ

ワキ これは漢の皇帝の臣下なるが。薬の水上尋
ねよとの。宣旨を蒙来たりたり。まづまづ
かの周の代は。八百年の昔なるに。しかも
妙なる童子の姿。こはそも、如何なる事や
らん。

シテ 「。。。中略。。。流れに浮むれば即ち薬の
水となって。寿命を延ぶるのみならず。神通を
得て楽しみの中に暮らせるなり。

ฉิเตะ ข้าชื่อจิโตสมัยราชวงศ์โจว แล้วท่านละเหตุใดจึง
เข้ามาถึงในป่าลึกนี้ได้

วะกิ ข้าเป็นขุนนางของจักรพรรดิสมัยราชวงศ์ฮั่น ได้
รับพระราชโองการให้มาหาแหล่งน้ำทิพย์ แต่สมัย
ราชวงศ์โจวเวลาได้ผ่านไปถึงแปดร้อยปีแล้ว เหตุ
ใดเจ้าถึงไม่แก่เฒ่าชราและยังรูปลักษณะเป็นเด็ก

ฉิเตะย่อ.... น้ำที่ไหลอยู่ที่ลำธารเป็นยาอายุวัฒนะที่
ไม่ใช่เฉพาะทำให้อายุยืนยาวเท่านั้นแต่ยังทำให้มี

พลังกำลังวิเศษเหมือนเทพทำให้ข้าใช้ชีวิตอย่างมี

ความสุข

(มะกุระจิโด หน้า 2616)

จากบทขบขันเรื่องนี้ทำให้เสริมความรู้สึกรักของตัวละครเอกที่มีต่อกาลเวลาที่จิโดอยู่ในป่าด้วยการยอมรับในชะตากรรม โดยปราศจากความทุกข์ใดๆ ชุนนางอดแปลกใจไม่ได้เมื่อกล่าวถึงกาลเวลาที่ผ่านไปหลายสมัยของจิโดจากวลีที่ว่า 八百年の昔 หมายถึง แม้เวลาจะผ่านไปถึง800ปีแต่จิโดยังมีรูปลักษณะที่เป็นเด็กไม่แก่เฒ่าชรา จิโดไม่รู้สึกตกใจและยังเล่าสาเหตุของความผิดที่ทำให้ต้องมาอยู่ในป่าอีกด้วย นอกจากนี้อายุของจิโดในบทละครในเรื่องมะกุระจิโด ระบุอายุ800 ปีนั้นตามความเชื่อในตัวเลขของชาวญี่ปุ่นถือว่าเลข 8 หรือภาษาญี่ปุ่นคือ ฮะชิ (八 : Hachi) เป็นตัวเลขมงคลที่ได้รับอิทธิพลจากลัทธิขงจื้อ และความเชื่อในกายเซ็น โดยเชื่อว่าเป็นตัวเลขแห่งความสมดุลและความสมบูรณ์ ถ้านำตัวเลข 8 มาตะแคงข้างจะกลายเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นสิ่งนิรันดร์ไม่รู้จบ

จากการที่ตีมน้ำทิพย์ นอกจากทำให้อายุยืนยาวแล้วยังทำให้มีพลังวิเศษจากคำว่า 神痛 หมายถึงการมีพลังอำนาจวิเศษเหนือมนุษย์สามารถใช้พลังนี้ตามใจปรารถนา ตามความเชื่อของศาสนาพุทธมีพลังวิเศษ 5 อย่างคือ 1) ตาทิพย์ 2) หูทิพย์ 3) อ่านใจของมนุษย์ได้ 4) รู้เรื่องในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต 5) ปราบกฏกายโดยการข้ามทะเลภูเขาตามใจปรารถนา ในประเด็นนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าเรื่องกาลเวลา และตัวเลขเป็นเหตุผลสนับสนุนอีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้ภาพรวมเนื้อหาของเรื่องไม่มีภาพหรืออารมณ์ความรู้สึกเศร้าสะเทือนใจของตัวละครเอกเลย

3.3.4 วรรณกรรมที่ปรากฏในบทละคร

บทละครเรื่องมะกุระจิโด เปิดเรื่องให้ตัวละครรอง กล่าวถึงสาเหตุที่ต้องเดินทางมาในหุบเขาลึกในป่า และกล่าวชื่นชมสรรเสริญจักรพรรดิว่าพระองค์ทรงปกครองบ้านเมืองอย่างมีคุณธรรมดังต่อไปนี้

キトワキヅレ 『山より山の奥までも。山より山の奥までも。道ある時代なりけり』

วะกิ วะกิทุระระ การเดินทางมาถึงในหุบเขาลึกได้ทุก

หนทุกแห่งเป็นเพราะความมีคุณธรรมใน

การปกครองบ้านเมืองขององค์จักรพรรดิ

(มะกุระจิโด หน้า 2816)

ผู้ประพันธ์ได้นำบทกวีดังต่อไปนี้ที่ปรากฏในหนังสือประชุมกวีนิพนธ์**ฉิมโคะกิงวะกะฉุ**²²

『新古今和歌集 : Shinkoginwakashuu』 หมวดเบ็ดเตล็ดมาใช้อ้างอิงเพื่อสรรเสริญจักรพรรดิ ซึ่งบทกลอนบทนี้จักรพรรดิโกะโตบะ²³ (後鳥羽天皇 : Gotoba Tennou) พระราชชนิพนธ์ขึ้น มีเนื้อหาดังนี้

奥山のおどろが下も路み分けて道ある世ぞと人に知らせん
ต้องการให้ทุกคนรู้ว่า ในหุบเขาลึกได้ค้นไม้ที่เต็มไปด้วยต้นหญ้าขึ้นรก
แต่อย่างไรก็ตามย่อมมีทางที่ให้เดินต่อไปได้

「新古今和歌集」雑中。一六三五、後鳥羽天皇

บทกวีดังกล่าวเป็นการยกย่องจักรพรรดิให้มีภาพลักษณ์ที่ดีมากยิ่งขึ้น กล่าวคือคำว่า おどろ หมายถึง พุ่มต้นหญ้าที่เต็มไปด้วยหนาม ถึงแม้ว่าในหุบเขาจะเต็มไปด้วยพุ่มต้นหญ้าที่มีหนาม แต่ข้าก้ไม่กลัวจะฝ่าฟันไปข้างหน้าเพราะต้องการให้ประชาราษฎร์รู้ว่า เรามีหนทางเดินที่มีคุณธรรม อาจกล่าวได้ว่าคนในภพนี้ หนทางที่ถูกต้องได้ถูกขุดฝังไปหมดแล้ว เส้นทางได้ถูกซ่อนเอาไว้ด้วยพุ่มต้นหญ้าที่ขึ้นปกคลุมอยู่ เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะยากลำบากเพียงใด เราต้องมีความกล้าหาญฝ่าฟันค้นหาหนทางข้างหน้าที่ต้องต่อไป ถ้าหาไม่พบเส้นทางเดิม ก็ต้องมีจิตใจมุ่งมั่นบุกเบิกค้นหาเส้นทางใหม่ เพราะว่าจักรพรรดิเป็นผู้นำของประเทศ ต้องให้ทุกคนรับรู้ว่หนทางที่ถูกต้องเป็นอย่างไร พยายามค้นหาบุกเบิกเส้นทางอื่น จะเห็นได้ว่าบทกลอนนี้ แสดงภาพการยกย่องความเป็นผู้นำของจักรพรรดิ ที่กล้าหาญฝ่าฟันอุปสรรคความยากลำบากเพื่อความสงบสุขร่วมเย็นแก่ประชาราษฎร์

นอกจากนี้ยังมีบทขับร้องที่ยกย่องบุญบารมีของจักรพรรดิอีกตามรายละเอียดดังนี้

ワキ: 心なき。山賤までも尊みて。山賤までも尊みて。
迎へ靡くや草恙さへなくして速かに。分けつつ
行けば程もなく。尋ぬる山に着きにけり尋ぬる
山に着きにけり

วะกิ แม้แต่คนตัดฟืนที่ไม่ใช่อารยบุคคลก็ยังให้การต้อนรับ

²² หนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ตามพระบรมราชโองการของจักรพรรดิโกะโตบะ ในปีค.ศ. 1201 ให้กลุ่มกวี5คนได้แก่ ฟุจิวะระ โนะ ซะคะอิเอะ, มินะโมะโตะ โนะ มิชิโตะโมะ, ฟุจิวะระ โนะ อิเอะตะกะ, ฟุจิวะระ โนะ อะริอิเอะและ ฟุจิวะระ โนะ มะซะทสุ เนะ ทำการเลือกและรวบรวมบทกลอนญี่ปุ่นประมาณ 2000 บทซึ่งใช้เวลา4 ปีจึงสำเร็จเป็นหนังสือรวมกลอนใน ค.ศ.1205

²³ จักรพรรดิองค์ที่ 82 ของญี่ปุ่น ครองราชย์เมื่อ ค.ศ. 1183-1198

ข้าในฐานะของจักรพรรดิราวประหนึ่งเหล่าต้นหญ้าที่
โน้มลงมา ทำให้การเดินทางมาถึงที่นี่ด้วยความปลอดภัย
ภัยนี้ก็ใกล้ถึงจุดหมายปลายทางในหุบเขาแล้ว

(มะกุระจิโด หน้า 2816-2817)

บทขบร้องนี้เป็นการเสริมข้อความอวยชัยรัชกาลที่แสดงให้เห็นถึงความสงบร่มเย็นของบ้านเมืองที่ไม่ว่าขุนนางจะไปที่ไหนจะมีชาวบ้านมาให้การต้อนรับและความเคารพประดุจองค์จักรพรรดิเสด็จมาด้วยพระองค์เอง มีการใช้วลีที่ว่า 迎へ靡くや草 หมายถึงเหล่าต้นหญ้าโน้มตัวลงให้การต้อนรับซึ่งเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่าแม้แต่ต้นหญ้าก็ยังมาทำกริยาโน้มตัวต้อนรับ

3.3.5 พระนางเซอิโอบะ (西王母 : Seioubo)

ในบทละครในเรื่องมะกุระจิโด ตัวละครเอกจิโด ประสบชะตากรรมถูกเนรเทศมาอยู่ในป่าแต่มีความรู้สึกต่อการถูกเนรเทศในทางบวกกล่าวคือจิโดยอมรับในชะตากรรมโดยพยายามปรับตัวให้เข้ากับความเป็นอยู่ในป่า ทำให้ใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ผู้วิจัยพบว่ามีหลายสิ่งที่เป็นปัจจัยทำให้เนื้อหาของบทละครในเรื่องนี้ไม่มีภาพแห่งความขมขื่นทรมาน หนึ่งในปัจจัยนี้คือการกล่าวถึงภาพลักษณ์ของเซอิโอบะ เจ้าแห่งเซียนสตรีที่มีชีวิตที่เป็นอมตะ

ในบทขบร้องได้กล่าวถึงเซอิโอบะไว้ว่าจิโดได้กล่าวเชิญเหล่าเทพสตรีของพระนางมาช่วยสร้างบรรยากาศการต้อนรับเหล่าขุนนางอย่างรื่นเริงดังนี้

シテ 『いでいで舞樂を奏しつつ。このまれ人を慰
めんと
地上歌 『西に向ひてうち招けば。西に向ひてうち招
けば。崑崙山²⁴に住居なす。王母にがしづ
く仙女の数々楽器を手ん手に携へて。雲に
乗じて忽ち来り。聞きも馴れざる仙樂を奏
せば。慈童は立ち出でて。舞をかなづる姿
も。たをやかに面白や

ฉนิเตะ ถ้าเช่นนั้น พวกเรามารำรำต้อนรับเหล่าขุนนางกันเถอะ
มหาดเล็กหันหน้าไปทางทิศตะวันตกและกวักมือเรียกเหล่า

²⁴ ภูเขาคุนหลุนหรือภาษาญี่ปุ่นว่าคิอนร็อน(崑崙山) ตามความเชื่อของจีนโบราณภูเขานี้เป็นที่อยู่ของเซียนสตรีพระนางเซอิโอบะ หรือคนไทยรู้จักกันในชื่อ พระนางซีหวางหมู่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของประเทศจีนและเป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำฮวงโหหรือโคงงะ(黄河)เป็นแม่น้ำที่มีความยาวเป็นที่สองของประเทศจีน

เทพสตรีซึ่งเป็นนางรับใช้เซะอิโอบะ(เจ้าแห่งเซียนสตรี)ที่พำ
นักอยู่ที่ภูเขาคุนหลุน เหล่าเทพสตรีได้มาถึงพร้อมนำเครื่อง
ดนตรีแต่ละชิ้นนั่งบนเมฆมา ได้บรรเลงเพลงอันไพเราะที่ไม่
เคยได้ยินที่ไหนมาก่อน ในขณะที่เดียวกันจิโดได้ยื่นขึ้นพร้อม
รำรำอย่างงดงาม

(มะกุระจิโด , หน้า. 2819)

ตามเนื้อเรื่องเมื่อมหาดเล็กได้ตอบคำถามต่างๆที่ทำให้ขุนนางได้คลายความสงสัยว่า
การที่จิโดมีความเป็นอมตะนั้นมีสาเหตุจากการที่นำบทสวดที่ได้รับพระราชทานจากจักรพรรดิไป
เขียนที่ใบดอกเบญจมาศและน้ำค้างของดอกไม้ไหลลงไปที่ลำธาร ทำให้น้ำในลำธารแห่งนี้
กลายเป็นน้ำทิพย์ เมื่อจิโดดื่มน้ำทิพย์นี้จึงทำให้อายุยืนยาว และเมื่อจิโดได้ทราบสาเหตุการมา
ของขุนนางจึงได้ถวายน้ำทิพย์นี้แก่ขุนนางให้นำไปถวายแด่จักรพรรดิ ในช่วงสุดท้ายของบทละคร
ได้กล่าวว่าจิโดได้จัดการเลี้ยงฉลองต้อนรับในการที่ได้พบกับเหล่าขุนนาง พร้อมกล่าวเชิญเหล่า
เทพสตรีเข้ารับใช้ของพระนางเซะอิโอบะมาให้ความสำราญด้วยการบรรเลงเพลง การที่
ผู้ประพันธ์ได้กล่าวถึงนางเข้ารับใช้ของพระนางเซะอิโอบะในบทขับร้องนี้ทางผู้วิจัยค้นคว้าข้อมูล
ที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแห่งเทพสตรีผู้นี้แล้ว พบว่าพระนางมีชื่อเรียกภาษาจีนว่า ซีหวังหมู่ (西王母
อ่านเสียงญี่ปุ่นว่า เซะอิโอบะ)เป็นเจ้าแห่งเซียนสตรีราชินีแห่งสวรรค์ ที่มีอายุวัฒนะพำนักที่
ภูเขาค็อนร็อน จากภาพลักษณ์นี้ของพระนางจึงทำให้บทละครในเรื่องนี้สื่อให้เห็นถึงความเป็น
มงคล นอกจากนี้เรื่องของพระนางยังปรากฏในส่วนอื่นๆซึ่งผู้วิจัยขอนำสรุปรายละเอียดดังนี้

1) พระนางเซะอิโอบะในตำนานของประวัติศาสตร์จีน

ณ.ดินแดนแห่งเซียนมีภูเขาชื่อไฮระอิ (蓬菜 : Hourai) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก และภูเขา
ชื่อคุนหลุน ภาษาญี่ปุ่นออกเสียงว่า ค็อนร็อน (崑崙 : Konron) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตก มีความ
เชื่อตั้งแต่สมัยโบราณว่า ภูเขาทั้งสองแห่งนี้เป็นสถานที่ที่มีอายุวัฒนะ และผู้ที่พำนักอยู่ที่ภูเขา
คุนหลุนแห่งนี้มีพระนามว่าพระนางเซะ อิโอบะ ตามความเชื่อในลัทธิเต๋าพระนางเป็นพระมเหสี
ของเจ๊กเซียนฮ่องเต้(แต่จิ๋ว) หรือ อวี๋ซ่างหวงตี้ (จีนกลาง)เจ้าแห่งเซียน²⁵ (宝皇大帝) ซึ่งเป็นผู้
มีชีวิตที่เป็นอมตะ บางความเชื่อได้กล่าวว่า ในอดีตพระนางเป็นเซียนที่คุ้มครองหมู่มวลมนุษย์ ให้
ปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บและควบคุมการลงโทษ(西王母は 疫病や刑罰を管理するのを職

²⁵ เจ๊กเซียนฮ่องเต้หรือ อวี๋ซ่างหวงตี้ (王皇大帝) เป็นเทพผู้เป็นใหญ่สูงสุด ปกครองอาณาจักรสวรรค์ชั้นฟ้า(พระราช
วังสวรรค์)ดูแลทั้งสามโลก(สวรรค์ โลกมนุษย์ บาดาลพื้นสมุทร), สิบทิศ, สี่กำเนิดและหกมรรคา

務とする神である) ต่อมาในสมัยราชวงศ์โจวถึงราชวงศ์ฮั่น มีการเปลี่ยนแปลงความเชื่อให้พระนางเป็นเซียนที่มีชีวิตที่เป็นอมตะเพราะมีอายุวัฒนะและผลลูกท้อ ในความเชื่อของจีนโบราณเชื่อกันว่า ผลลูกท้อมีพลังวิเศษ ใช้เป็นไม้เท้านำทางของเซียน หรือ ใช้แทนเงินแลกเปลี่ยนสินค้า เป็นต้น ลูกท้อที่ภูเขาคุนหลุนเป็นลูกท้อที่มีความเป็นอมตะ ขนาดเล็กมากเท่ากับขนาดของลูกปิ่นซึ่งจะออกเป็นผลในเวลา 3,000 ปีเพียง 1 ครั้งเท่านั้น นอกจากนี้ชื่อของพระนางได้ปรากฏในตำนานเรื่องเล่าของจีนมากมายหลายเรื่องอาทิเช่น พระนางได้ปรากฏกายนำผลลูกท้อจากสวรรค์ไปถวายแก่จักรพรรดิบูเตอิ แห่งราชวงศ์ฮั่น (漢の武帝 : Han no Butei) หรือ ในนิยายเรื่องไซอิ๋ว หรือภาษาญี่ปุ่นว่า เซะอียูกิ 『西遊記 : Sei yuki』 ตัวละครเอกชื่อ ซึงหงอคง หรือภาษาญี่ปุ่นว่า ซอน โงะ คุ (孫悟空 : Songo kuu) เป็นลิงผู้ติดตามพระถังซัมจั๋ง หรือภาษาญี่ปุ่นว่า โทซันโส (唐三蔵 : Tousanzou) ได้แอบไปขโมยผลลูกท้อในสวนของพระนางเซะอิโอบะ แม้แต่ในภาพวาดก็จะปรากฏรูปของพระนางกับผลลูกท้อ โดยเหล่านางก้านกำลังถวายเป็นผลลูกท้อให้พระนาง ด้วยความเชื่อว่าเป็นผลไม้ของเซียนมีพลังวิเศษสามารถขับไล่พวกปีศาจได้

โอบุบุ²⁶ (王秀文 : Oushubun) ได้กล่าวถึงพระนางเซะอิโอบะในงานวิจัยว่า พระนางมีอายุวัฒนะถ้าผู้ใดได้ดื่มแล้วจะทำให้มีชีวิตที่เป็นอมตะ ในสมัยราชวงศ์เซี่ย²⁷ (夏の時代 : Xia no jidai) ได้กล่าวถึงเรื่องชายหนุ่มนักยิงธนูชื่อเกะอิ (ゲイ : Gei) มาขออายุวัฒนะจากพระนาง เรื่องนี้ปรากฏในหนังสือ**เอะนันจิ**²⁸ (淮南子 : Enanji) ตอนที่ 6 เรื่องรันเมอิคุน (覽冥訓 : Runmeikun) โดยระบุข้อความว่า

「ゲイ請不死之薬於西王母、恒娥窃以奔月」
 เกะอิไปขอยาอายุวัฒนะจากพระนางเซะอิโอบะแต่ภรรยาชื่อโคงะ
 (恒娥) ได้ขโมยยานี้และหนีไปที่ดวงจันทร์

จากข้อความนี้กล่าวได้ว่า พระนางเซะอิโอบะได้พระราชทานยาอายุวัฒนะให้แก่ชายหนุ่มพร้อมรับสั่งว่ายานี้ถ้าดื่มสองคนกับภรรยาจะมีชีวิตที่เป็นอมตะ และถ้าดื่มคนเดียวจะสามารถขึ้น

²⁶ 王秀文『桃をめぐる蓬來山、崑崙山、桃源郷の比較民俗学研究』日本研究 第22集(2000年10月31日). pp.69-109.

²⁷ ราชวงศ์เซี่ย (夏) เป็นราชวงศ์แรกของจีน ปกครองประเทศจีนในช่วง 2100-1600 ปีก่อนคริสตกาล

²⁸ หนังสือรวบรวมแนวคิดของนักปราชญ์สมัยราชวงศ์ฮั่น จักรพรรดิบูเตอิ (武帝) เช่น ความเชื่อลัทธิเต๋า แนวคิดของซังจื๊อ เป็นต้น

ไปบนสวรรค์เพื่อขอพรเป็นเซียน ชายหนุ่มดีใจนำยาอายุวัฒนะกลับมาที่พักและฝากยานี้ไว้กับภรรยาชื่อโคะ (巨蛾 : Koga) เพื่อรอวันฤกษ์ดีที่จะได้ดื่มยาอายุวัฒนะนี้พร้อมกัน ต่อมาโคะได้แอบดื่มยานี้คนเดียว จึงได้กลายเป็นเซียนสตรีพำนักอยู่ในดวงจันทร์ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาว่าผู้ที่พำนักที่ดวงจันทร์จะมีชีวิตที่เป็นอมตะ จะเห็นได้ว่าความเชื่อในความเป็นอมตะของพระนางนั้นมีปรากฏในวรรณกรรมหลายชิ้นทั้งของจีนและญี่ปุ่น โดยเรื่องที่ได้รับนิยามมากที่สุดของจีน²⁹ คือเรื่อง จันทรเทวีฉางเอ๋อร์มีเนื้อเรื่องดังนี้

ในอดีตกาลราชาโฮ่วอี่มีชายาที่งดงามและจิตใจประเสริฐชื่อฉางเอ๋อร์ (ชื่ออ่านเสียงภาษาญี่ปุ่นว่า โคะ) ครั้งหนึ่งมีพระอาทิตย์ขึ้นพร้อมกันถึง 10 ดวง ความร้อนแผดเผาจนพืช สัตว์ และผู้คนล้มตายเป็นอันมาก พระองค์จึงขึ้นไปที่ภูเขาคุนหลุน ใช้ธนูยิงพระอาทิตย์ดับไป 9 ดวง ผู้คนต่างแสดงความยินดี หลังจากนั้นก็มีชายหนุ่มชื่อเฟิงเหมิง มาขอเรียนวิชายิงธนู ต่อมาราชชาโฮ่วอี่ได้ยาอายุวัฒนะมาจากพระนางซีหวางหมู่ (ชื่ออ่านเสียงภาษาญี่ปุ่นว่า เซะอิโอบะ) จึงให้ชายาเก็บไว้ เฟิงเหมิงทราบเรื่องนี้จึงฉวยโอกาสตอนที่ราชาโฮ่วอี่ไม่อยู่เข้าไปขโมยยาอายุวัฒนะจากชายา ด้วยความคับขันเธอจึงดื่มยานี้ แล้วร่างกายของนางได้เบาลอยขึ้นไปที่ดวงจันทร์กลายเป็นเทพสตรีอยู่ในดวงจันทร์ จากเหตุการณ์นี้ทำให้ราชาโฮ่วอี่เศร้าโศกมากจึงจัดเครื่องสักการะบูชาพระจันทร์รำลึกถึงนางผู้เป็นสุดที่รัก ต่อมาจึงกลายเป็นประเพณีไหว้พระจันทร์สืบมา

2) ภาพลักษณ์พระนางเซะอิโอบะที่ปรากฏในกลอนวะกะ

กลอนวะกะในหนังสือรวมกลอน **ฉุอิวะกะฉุ**³⁰ (拾遺和歌集 : Shuuiwakashu)

ในหมวดแสดงความยินดีบทที่ 288 มีรายละเอียดดังนี้

三千年になるてふ桃の今年より 花咲く春にあひにけるかな
 ใฝ่คอยให้ถึงช่วงดอกไม้บานของต้นฤดูใบไม้ผลิในปีนี้ เหมือนผลลูกท้อ
 ที่ออกผล 3,000 ปีต่อครั้ง

กลอนบทนี้ประพันธ์โดย โอะชิโกชิ มิทซึเนะ³¹ (凡河内躬恒 : Oshikouchi Mitsune) บรรยายความรู้สึกของการที่ได้เฝ้ารอและถวิลหาที่จะได้สัมผัสกับความสวยงามของ

²⁹ ถาวร ลิกโขทสกล .เทศกาลจีนและการเซ็นไหว้.กรุงเทพฯ :มติชน ,2557 หน้า 404

³⁰ หนังสือรวมบทกลอนญี่ปุ่นที่สันนิษฐานว่าผู้รวบรวมคือจักรพรรดิเคสึน(花山法皇)หรือไม่ก็อาจจะเป็นฟูจิวะระ โนะ คินโต (藤原公任) มีทั้งหมด 20 เล่มจำนวนบทกลอนประมาณ 1,300 กว่าบท รวบรวมเสร็จในช่วงระหว่าง ค.ศ.1005-1007

ดอกไม้บานในช่วงต้นฤดูใบไม้ผลิที่บรรยากาศเช่นนี้ไม่ได้พบบ่อยนักในแต่ละปี วลีที่ว่า 三千年になるてふ桃 เป็นการอ้างอิงจากเรื่องเล่าในตำนานที่กล่าวถึงลูกท้อของพระนางเซอิโอบะในสวนแห่งสวรรค์ที่ได้กินแล้วจะทำให้มีชีวิตที่เป็นอมตะและออกผล 3,000 ปีต่อ 1 ครั้งเท่านั้น ผู้ประพันธ์ใช้ตำนานนี้เปรียบเทียบความรู้สึกยินดีในเชิงสัญลักษณ์ของฤดูใบไม้ผลิว่าผลลูกท้อเป็นต้นไม้มงคลที่ออกดอกบานและมีผลในช่วงนี้ ซึ่งเน้นความปรารถนาอันแรงกล้าของผู้ประพันธ์ที่ใฝ่รอคอยฤดูใบไม้ผลิด้วยความเบิกบานใจถึงแม้ว่าระยะเวลาจะนานเหมือนผลลูกท้อในสวนสวรรค์ของพระนางเซอิโอบะ นอกจากนี้ยังได้ทราบที่พระนางเซอิโอบะในกลอนนี้เป็นเซียนสตรีที่เป็นเจ้าของสวนลูกท้อในสวรรค์

3) ภาพลักษณ์ที่ปรากฏในละครในเรื่องเซอิโอบะ

เนื้อเรื่องย่อ จักรพรรดิได้รับทราบจากหญิงสาวผู้หนึ่งว่า จะมีผู้นำผลลูกท้อที่ออกผล 3,000 ปีต่อครั้งมาถวาย พระองค์ทรงดีพระทัยว่าผลลูกท้อนี้ต้องมาจากสวนในสวรรค์ของพระนางเซอิโอบะ หญิงสาวผู้นี้ได้เปิดเผยตัวตนและกล่าวว่าตนเองคือพระนางเซอิโอบะ จากนั้นหญิงสาวได้หายตัวไป ต่อมาพระองค์ได้จัดงานเลี้ยงเฉลิมฉลองขึ้น ในเวลานั้นพระนางเซอิโอบะ ได้ปรากฏกายท่ามกลางเหล่านางกำนัล พร้อมกับได้นำผลลูกท้อมาถวายองค์จักรพรรดิเพื่อมาถวายชัยรัชกาลให้รุ่งเรือง หลังจากนั้นพระนางได้รำยำและกลับขึ้นสวรรค์ไป

บทละครในเรื่องนี้เป็นละครประเภทที่ 1 ที่ตัวละครเอกเป็นเทพเจ้า เนื้อหาจะเป็นการอวยชัยให้รัชกาลเจริญรุ่งเรือง สำหรับละครในเรื่องเซอิโอบะ มีพระนางเซอิโอบะเป็นตัวละครเอก โดยเนื้อเรื่องกล่าวถึงพระนางว่าเป็นเทพหรือเซียนลงมาจากสวรรค์เพื่อมาอวยพรจักรพรรดิพร้อมถวายผลลูกท้อพิเศษ บทละครเรื่องนี้โดยมากจะแสดงในช่วงเทศกาลหรือโอกาสที่เป็นมงคล ซึ่งภาพของพระนางโดยทั่วไปชาวญี่ปุ่นจะรู้จักพระนางว่าเป็นเซียนผู้มีความเป็นอมตะและเป็นเจ้าของสวนลูกท้อพิเศษดังบทขับร้องในบทละครเรื่องนี้

シテ：「いかに奏聞申すべき事の候。

ワキ：「奏聞とはいかなる者ぞ。

シテ：「これは三千年に花咲き實なる桃花なるが。今この御代に至り花咲く事。ただこの君の御威徳なれば。仰ぎて捧げ参らせ候。

ワキ：「そも三千年に花咲くとは。いかさまこ

31 โอฉิโกกุชิ มิทซึเนะ (凡河内躬恒) มีชีวิตอยู่ช่วงประมาณ ค.ศ.859-925 เป็นกวีเอกช่วงต้นสมัยเฮอัน

れは聞き及びし。その西王母の園の桃か。
 ฉิเตะ ขอกราบบังคตทูลถวายของ
 วะกิ เจ้าจะถวายสิ่งใดแก่ข้า
 ฉิเตะ สิ่งของที่นำมาถวายนั้นเป็นผลลูกท้อที่ออกผล3,000
 ปีต่อครั้งนำมาเพื่ออวยพรรัชกาล
 วะกะ ผลลูกท้อที่ออกผล3,000ปีต่อครั้ง ข้าเคยได้ยินว่า
 นี้เป็นผลลูกท้อจากสวนของพระนางเซะอิโอบะ
 (เซะอิโอบะ หน้า 1571)

บทขับร้องนี้กล่าวถึงพระนางเซะอิโอบะในร่างแปลงเป็นหญิงสาวได้เข้ามาทูลแจ้งการถวายผลลูกท้อให้จักรพรรดิทรงทราบ เมื่อหญิงสาวที่เป็นตัวละครเอก(ฉิเตะ)ได้กล่าวเสร็จตัวละครรอง(วะกิ)คือจักรพรรดิได้ทราบโดยทันทีว่าลูกท้อที่หญิงสาวกล่าวถึงนั้นเป็นผลลูกท้อวิเศษจากสวนของพระนางเซะอิโอบะที่มีลักษณะพิเศษ ทั้งที่หญิงสาวยังไม่ได้บอกรายละเอียดอื่นๆเลย ทำให้ทราบว่าภาพของพระนางที่เป็นเขียนนั้นเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปและจักรพรรดิก็ทรงทราบในเรื่องนี้เช่นกัน

4) ภาพลักษณ์ของพระนางเซะอิโอบะในงานวิจัย

ฉิเงะโนะบุ อะยุมิ³²(重信 あゆみ : Shigenobu Ayumi) ได้กล่าวถึงพระนางเซะอิโอบะในงานวิจัยว่าได้เปรียบเทียบภาพของพระนางเซะอิโอบะกับ พระนางหนี่วา ภาษาญี่ปุ่นว่า โจกะ (女媧 : Joka) และ ฟุคิ ภาษาญี่ปุ่นว่า ฟุกิจิ³³ (伏羲 : Fukigi) ในประวัติศาสตร์จีนตามที่ปรากฏในหนังสือนิจูโงะฉิ³⁴(二十五史 : Nijuugoshi) โดยกล่าวว่าภาพลักษณ์ของพระนางเซะอิโอบะมีหลายรูปแบบอาทิเช่น เป็นจักรพรรดินีที่พำนักในเขตทิศตะวันตก เป็นเขียนที่มีความเป็นอมตะ และเป็นชื่อของประเทศ เป็นต้น นอกจากนี้เหตุผล2ประการที่ให้ความสำคัญกับภาพลักษณ์ของพระนางเซะอิโอบะคือ ประการแรกเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นอมตะ ในสมัย

³² 重信あゆみ 『正史における西王母と女媧 -女神たちの盛衰-』 人間社会学研究集録 1(2005). 171-197

³³ หนี่วา (女媧) เป็นเขียนสตรีแห่งดวงจันทร์ (เทพจันทร์) ที่สร้างสรรพชีวิตมนุษย์ชาติด้วยบ่วงเชือกและดิน รูปร่างลำตัวเป็นงู ศรีษะเป็นมนุษย์ สามีของพระนางคือ ฟุคิ (伏羲) เป็นเขียนแห่งพระอาทิตย์ (เทพสุริยัน) รูปร่างเหมือนพระนางหนี่วา

³⁴ หนังสือประวัติศาสตร์จีนในช่วงราชวงศ์ของจักรพรรดิหวังตี้ถึงการล่มสลายของราชวงศ์หมิงในปีค.ศ. 1644

ของปฐมจักรพรรดิฉิน หรือ ฉินโคเตออิ³⁵ (始皇帝 : Shikoutei) พระองค์มีความสนพระทัยในเรื่องชีวิตที่เป็นอมตะอย่างมาก จึงให้พระนางมีบทบาทสำคัญด้วยเพราะพระนางเป็นผู้มีชีวิตที่เป็นอมตะ ซึ่งแตกต่างจากเซียนท่านอื่นๆ ประการที่สองคือสมัยราชวงศ์ฮั่นในรัชกาลของจักรพรรดิอะอิเตออิ³⁶ (哀帝 : Aitei) ประชาชนให้ความนับถือพระนางในฐานะเป็นเซียนที่ปกป้องคุ้มครองประชาชนให้รอดพ้นจากความตายซึ่ง ความเชื่อนี้ได้แพร่กระจายไปทั่วแผ่นดิน ประกอบกับความเชื่อในลัทธิเต๋าที่ยอมรับนับถือในความเป็นอมตะของพระนางที่เป็นเจ้าแห่งเซียนสตรี

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบภาพของพระนางเซออิโอบะกับพระนางโจกะ บนภาพแกะสลักหินในสุสานที่มณฑลซานโตโผ³⁷ (三東省 : santoushou) จะเห็นได้ว่าตำแหน่งการวางภาพนั้น พระนางโจกะจะอยู่ในตำแหน่งที่ต่ำกว่าพระนางเซออิโอบะที่เป็นเช่นนี้เพราะพระนางโจกะไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นเซียนจากสวรรค์

จากการที่ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับพระนางเซออิโอบะพบว่าข้อมูลต่างๆที่นำมาอ้างทั้งหมดนี้ ได้กล่าวถึงพระนางว่าเป็นเจ้าแห่งเซียนสตรีที่มีชีวิตที่เป็นอมตะและเป็นที่นับถือของคนจีนมาตั้งแต่สมัยโบราณ ตลอดจนมีภาพลักษณะที่แสดงถึงสิ่งที่เป็นมงคล ซึ่งความเชื่อนี้ได้ส่งอิทธิพลถึงความเชื่อของประเทศญี่ปุ่นซึ่งปรากฏในงานวรรณกรรมต่างๆเช่น ละครโนเรื่อง **มะกุระจิโด** และ **เซออิโอบะ** กลอนญี่ปุ่นและกลอนแบบจีน เป็นต้น

3.3.6 บุปผาอายุวัฒนะ

ในขณะที่มหาดเล็กใช้ชีวิตอยู่ในป่า ได้ทราบความเป็นไปของการมีชีวิตที่เป็นอมตะว่า ดอกเบญจมาศทำให้น้ำนมกลายเป็นยาอายุวัฒนะ เมื่อได้พบกับขุนนางสมัย 800 ปีผ่านไปจึงได้บอกกล่าวเรื่องราวทั้งหมดแก่ขุนนางด้วยความรู้สึกที่ไม่มีความแค้นเคือง ดังบทขับร้องนี้

地： もとより薬の水なれば。もとより薬の水なれば。
その身も変わらず八百歳を。既に経たりや猶こ
とぶきは。限りあらじな、この御薬を。奉らん
と。玉の瓶取り出でて。薬の水を。みづから
汲み入れ、勅使にこれを捧げつつ。所はレツ

³⁵ ปฐมจักรพรรดิฉินแห่งราชวงศ์ฉิน (秦) ครองราชย์ปี 259-210 ก่อนคริสตกาล ในรัชสมัยของพระองค์มีการปฏิรูปการเมืองและเศรษฐกิจเพื่อจัดระเบียบประเทศนี้มากมาย เช่น การสร้างกำแพงเมืองจีน สุสานหลวง เป็นต้น และมีความสนพระทัยเสาะแสวงหายาอายุวัฒนะตลอดรัชสมัยของพระองค์

³⁶ จักรพรรดิฉินในสมัยราชวงศ์ฮั่นองค์ที่ 12 ครองราชย์ช่วงค.ศ. 517-543

³⁷ มณฑลซานโต (山東省) เป็นเมืองที่มีภูเขายู่ทางภาคตะวันออกและมีประชากรมากเป็นที่สองของประเทศจีน

県の山路の菊の水。汲めや掬べや飲むとも儘
 きじ。汲めや掬べや飲むとも儘させぬ。齡を
 延ぶる。めでたさよ

นักร้องประสานเสียง น้ำนี้เป็นยาอายุวัฒนะที่ขจัดความแก่เฒ่าชราแม้
 เวลาจะผ่านไป800ปีแล้วก็ตาม นอกจากนี้ยังทำให้มีชีวิต
 ยืนยาวชั่ววันรันดรจึงสมควรถวายแด่องค์จักรพรรดิต่อจาก
 นั้นได้รินยาอายุวัฒนะนี้ใส่ขวดมอบให้ขุนนางไป น้ำจาก
 ดอกเบญจมาศที่หุบเขาเรทซุเค็นเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์เชียว
 ดื่มได้ไม่ต้องเกรงใจ ไม่ว่าจะดื่มเท่าไรก็ไม่วันหมดและ
 ยังช่วยทำให้มีชีวิตยืนยาว

(มะกุระจิโด หน้า 2819-2820)

จากบทขับร้องในบทละครในเรื่องนี้ได้กล่าวถึงความศักดิ์สิทธิ์ของดอกเบญจมาศไว้
 หลายคำเช่น 寿 หมายถึงความถึงอายุยืนยาว 身を変わず หมายถึงรูปลักษณ์ไม่เปลี่ยนแปลง
 ในที่นี้คือแม้เวลาผ่านไปเท่าไรรูปลักษณ์ไม่แก่เฒ่าชรา 汲めや掬べや飲むとも儘させぬ
 หมายถึงความถึง การดื่มที่ไม่มีวันจบสิ้น กล่าวคือน้ำในลำธารแห่งนี้จะนำไปดื่มไม่รู้กี่ครั้งก็ไม่วัน
 หมดสิ้น 齡を延ぶる หมายถึงความถึงอายุยืนยาว คำหรือวลีเหล่านี้มีความหมายเกี่ยวกับการมี
 อายุที่ยืนยาวและความไม่แก่เฒ่าชรา โดยจะดื่มเท่าไรก็ไม่หมด ผู้ประพันธ์มุ่งประเด็นการใช้ดอก
 เบญจมาศเป็นสัญลักษณ์ของความยั่งยืน นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่า จิโดยอมรับชะตากรรมที่ต้อง
 มาใช้ชีวิตในป่า และได้เข้าใจถึงความเป็นอมตะจากดอกเบญจมาศว่าเป็นสิ่งมงคลนำมาซึ่งการ
 ใช้ชีวิตในป่าอย่างมีความสุข

นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบว่าบทกลอนระกะที่ปรากฏในหนังสือประชุมรวมกวีนิพนธ์ **โคะกิง
 วะกะณู** ในหมวดฤดูใบไม้ร่วงบทที่ 270 มีการให้นิยามของดอกเบญจมาศที่แสดงถึงความ
 ยั่งยืนไว้ดังนี้

露ながらをりてかざさむ菊の花老いせぬ秋のひさしかれべく

การที่ได้สัมผัสกับน้ำค้างที่ดอกเบญจมาศที่นำมาเสียบที่ผม ทำให้ความแก่
 เฒ่าชราของฤดูใบไม้ร่วงไม่มาเยือนชั่ววันรันดร

บทกลอนนี้ประพันธ์โดย คิโนะโทะโมะโนะริ³⁸ (紀友則 : Ki no Tomonori) มีเนื้อหาเกี่ยวกับความปรารถนาที่จะมีชีวิตที่ยืนยาวไม่แก่เฒ่าชรา โดยมีความเชื่อจากตำนานเรื่องเล่าของจีนโบราณว่าพลังอำนาจวิเศษของน้ำค้างที่ดอกเบญจมาศทำให้มีชีวิตที่เป็นอมตะไม่แก่เฒ่าชรา ในบทกลอนนี้ได้กล่าวถึง คิกุโนะทซึยู (菊の露 : kiku no tsuyu) หมายถึงน้ำค้างที่ดอกเบญจมาศได้ไหลไปที่แม่น้ำในเขตนั้นโยของประเทศจีน ทำให้ผู้คนที่อาศัยในบริเวณดังกล่าวมีอายุยืนยาวจากการที่ได้ดื่มน้ำในแม่น้ำแห่งนี้

นอกจากนี้ในกลอนนวะกะที่ปรากฏในหนังสือรวมกลอน *วะกันโระเอะอิชึ*³⁹ 『和漢朗詠集 : Wakanroeshuu』 ในหมวดฤดูใบไม้ร่วงบทที่ 264 มีการให้นิยามของดอกเบญจมาศที่แสดงถึงความยั่งยืนไว้เช่นกันดังนี้

谷水花を洗ふ 下流を汲んで上寿を得たる者三十余家
การดื่มน้ำที่ไหลผ่านดอกไม้ไปใแม่น้ำในหุบเขาทำให้ชาวบ้าน
ในกว่าสามสิบหลังคาเรือนมีอายุยืน

บทกลอนนี้ประพันธ์โดย คิโนะฮะเซะโอะ⁴⁰ (紀長谷雄 : Ki no Haseo) มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อที่ดอกเบญจมาศมีพลังวิเศษ 谷水 คือน้ำในหุบเขาหมายถึงน้ำจากตำนานของจีนที่กล่าวว่าน้ำในแม่น้ำที่แคว้นระทซุเค็นอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศจีนได้ไหลผ่านดอกเบญจมาศ เมื่อชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณนั้นกว่าสามสิบหลังคาเรือนได้ดื่มกิน ทำให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บและมีอายุยืน300ปี

จะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์นำภาพลักษณ์ของดอกเบญจมาศมาใช้ในบทละครเพื่อเป็นการเสริมความเป็นมงคลและความยั่งยืนซึ่งทำให้จิตใจใช้ชีวิตอย่างเป็นสุขปราศจากอันตราย

3.3.7 บทสรุป

จากการศึกษาบทละครเรื่อง *มะกุระจิโด* ผู้วิจัยพบว่าผู้ประพันธ์มีความประสงค์สร้างภาพตัวละครเอก ให้ยอมรับในชะตากรรมของตัวเองและไม่มีความรู้สึกเป็นทุกข์ที่ถูกลงโทษมา

³⁸ มีชีวิตอยู่ช่วงประมาณ ค.ศ.845-907 เป็นกวีเอกช่วงต้นสมัยเฮอัน ที่จักรพรรดิอะโงะ (醍醐天皇) ทรงโปรดให้เป็นหนึ่งในกวีเอกที่รวบรวมบทกลอนนวะกะจัดทำเป็นหนังสือประชุมรวมกวีนิพนธ์โคะกิงวะกะฉู (古今和歌集) ขึ้นเป็นเล่มแรก

³⁹ หนังสือรวมกลอนนวะกะและคันฉิที่ถูกเรียบเรียงขึ้นโดย ฟุจิวะระ โนะ คินโด (藤原公任) ในช่วงปีค.ศ.1018

⁴⁰ คิโนะฮะเซะโอะ (紀長谷雄) มีชีวิตอยู่ช่วงประมาณ ค.ศ.845-912 เป็นกวีเอกช่วงต้นสมัยเฮอัน

อยู่ในป่า ในทางตรงกันข้ามกลับใช้ชีวิตเหมือนป่าเป็นที่อาศัยของตนเอง เมื่อมีโอกาสได้พบกับขุนนางก็เชื่อเชิญให้การต้อนรับพร้อมเชิญเหล่านางเข้ารับใช้พระนางเซะอิโอบะที่เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นอมตะ มาร่วมบรรเลงเพลงสร้างความสนุกสนานรวมทั้งผู้ประพันธ์ได้นำบทกวีสรรเสริญจักรพรรดิ และบทบรรยายการชื่นชมธรรมชาติมาช่วยสร้างบรรยากาศให้บทละครเรื่องนี้มีเนื้อหาสื่อถึงทัศนคติต่อชะตากรรมในเชิงบวกของตัวละครเอก

บทที่ 4

วิเคราะห์เนื้อหาและแนวคิด เปรียบเทียบบทละครในเรื่อง *คิคุจิโด* และ *มะกุระจิโด* กับตัวบทต้นแบบจากเรื่อง *ทะอิเฮะอิกิ*

จากการศึกษาข้อมูลบทละครโนและเนื้อหาของตัวบทต้นแบบ พบว่าตัวละครจิโดไม่ได้เป็น ตัวละครสำคัญในเรื่องตัวบทต้นแบบ จึงนำไปสู่การวิเคราะห์ที่สื่อให้เห็นแนวคิด, ความเชื่อที่คล้ายคลึงและแตกต่างดังประเด็นต่อไปนี้

4.1 ตัวบทต้นแบบเรื่อง *ทะอิเฮะอิกิ*

4.1.1 เนื้อหาและแนวคิดในตัวบทต้นแบบที่มีความคล้ายคลึงกับบทละครโน

4.1.1.A บทบาทจิโดที่ปรากฏในเรื่อง *ทะอิเฮะอิกิ*

4.1.1.B บทสวดที่ปรากฏในเรื่อง *ทะอิเฮะอิกิ*

4.1.1.C บทบาทของหมอนที่ปรากฏในเรื่อง *ทะอิเฮะอิกิ*

4.1.2 เนื้อหาและแนวคิดในตัวบทต้นแบบที่มีความแตกต่างจากบทละครโน

4.1.2.A บทบาทจักรพรรดิที่ปรากฏในเรื่อง *ทะอิเฮะอิกิ*

4.1.2.B บทบาทม้าที่ปรากฏในเรื่อง *ทะอิเฮะอิกิ*

4.1.2.C ฉากสุดท้ายของเรื่อง *ทะอิเฮะอิกิ*

4.1.1 เนื้อหาและแนวคิดในตัวบทต้นแบบที่มีความคล้ายคลึงกับบทละครโน

4.1.1.A บทบาทของจิโดที่ปรากฏในเรื่อง *ทะอิเฮะอิกิ*

ตัวละครมหาดเล็กชื่อ จิโด (慈童) ในบทละครโนเป็นตัวละครเอก แต่ในตัวบทต้นแบบที่ปรากฏในนิยายสงคราม *ทะอิเฮะอิกิ* นั้น เป็นตัวละครสำรองที่ไม่ได้มีบทบาทสำคัญ คำว่าจิโดในภาษาญี่ปุ่นมีตัวอักษรคันจิหลายตัวซึ่งมีความหมายแตกต่างกันดังนี้ 1) จิโด (児童) หมายถึงเด็กที่มีอายุตั้งแต่ 6-12 ปี 2) จิโด (侍童) หมายถึงเด็กรับใช้ชายที่คอยรับใช้ชนชั้นสูง 3) จิโด (慈童) หมายถึงปางหนึ่งของพระโพธิสัตว์ที่เป็นเด็กเปี่ยมไปด้วยความเมตตา พระองค์ทรงมงกุฏและสวมอาภรณ์สวรรค์ หรือเป็นชื่อที่ถูกแต่งตั้งให้เรียกเด็กรับใช้ชายเพื่อให้เข้ากับเนื้อเรื่องใน *ทะอิเฮะอิกิ* ว่า 「帝に慈しまれた童」 แปลว่าเด็กผู้เป็นที่เอ็นดูของจักรพรรดิ ผู้วิจัยอนุมานว่าจิโดที่กล่าวถึงในตัวบทต้นแบบและบทละครโน จิโดเป็นเด็กชายรับใช้คนสนิทของจักรพรรดิ แต่ที่เขียนโดยใช้อักษรว่า 慈童 นั้นเป็นการแต่งตั้งเพื่อให้เหมาะสมกับหน้าที่ถวายงานรับใช้จักรพรรดิ

จิโดที่ปรากฏในต้นแบบคือเด็กชายที่คอยดูแลรับใช้งานทั่วไปให้จักรพรรดิในราชสำนักโดยมีการกล่าวถึงจิโดตามเนื้อเรื่องดังนี้

この時慈童といひける童子を、穆王寵愛
したまふによつて、常に帝のかたはらに侍
りけり。ある時かの慈童、君の空位を過ぎ
けるが、誤つて帝の御枕の上をぞ越えける。

อยู่มาวันหนึ่ง เด็กชายชื่อจิโดเป็นเด็กรับใช้คนสนิท
ของจักรพรรดิที่คอยรับใช้อยู่ข้างกาย วันหนึ่งในระ
หว่างที่จักรพรรดิไม่ได้ประทับที่ห้อง จิโดได้เผลอ
เดินข้ามหมอนของจักรพรรดิ

(ทะอิเฮะอิกิ หน้า 257-258)

จากข้อความดังกล่าวทำให้ทราบว่ามีมหาดเล็กชื่อจิโด เป็นตัวละครตัวหนึ่งที่เป็นสาเหตุให้
มีการเปิดประเด็นของเรื่องในตำนาน กล่าวคือเมื่อจิโดเป็นมหาดเล็กผู้ดูแลถวายงานใกล้ชิดทั่วไป
แก่จักรพรรดิเดินข้ามหมอนจึงถูกพิจารณาลงโทษ ปกติต้องถูกโทษประหารชีวิตแต่ด้วยการ
กระทำที่ไม่ตั้งใจจึงถูกเนรเทศไปอยู่ป่าแทน จากการศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวกับจิโดจึงขอสรุป
ภาพลักษณ์ของมหาดเล็กจากต้นแบบเรื่อง *ทะอิเฮะอิกิ* ไว้ดังนี้

1) ความจงรักภักดีของจิโด

หลังจากที่จิโดถูกเนรเทศมาอยู่ในป่า จิโดมีความกังวลว่าจะล้มบพสวดที่จักรพรรดิได้
พระราชทานมาและถูกกำชับให้สวดบพสวดทุกวัน จึงได้นำบพสวดดังกล่าวไปเขียนที่ใบของต้น
เบญจมาศที่ขึ้นใกล้บริเวณลำธารในป่า เมื่อมีน้ำค้างตกลงจากใบไม้ไหลลงไปใกล้ธารทำให้น้ำ
ในลำธารกลายเป็นยาอายุวัฒนะดังข้อความนี้

穆王なほ慈童を哀しみおぼしめしければ、
かの八句の内を分かれたて、普門品にある二句
のげを、ひそかに慈童に授けさせたまひて、
. 中略. . 慈童つひにレツ県に流され、深山幽
谷の低に捨てられけり。ここに慈童、君の恩命
にまかせて、毎朝に一返この文を唄へける。

ด้วยจักรพรรดิรู้สึกสงสารมหาดเล็ก จึงได้พระราช

ทานพระสูตรสองคาถาจากทั้งหมดแปดคาถา มอบให้จิ
 โดยอย่างเป็นทางการลับ...ย่อ....จิโดถูกเนรเทศไปอยู่ที่ระ
 ทัชเค้นในที่หุบเขาลึก ที่ป่าแห่งนี้ มหาเล็กได้รักษาคำ
 มั่นที่จะปฏิบัติตามพระบัญชาของจักรพรรดิ ด้วยการ
 ท่องบทสวดนี้ทุกเช้า

(ทะอิเฮะอิกิ หน้า 258)

เนื้อความดังกล่าวนี้ทำให้ทราบ่าจิโดซาบซึ่งถึงพระเมตตาของจักรพรรดิที่ได้พระราชทาน
 บทสวด2คาถาจากทั้งหมด8คาถาให้ตนนำมาใช้ชีวิตในป่าประกอบกับความเป็นบ่าวของ
 มหาเล็กที่มีความจงรักภักดีถือคำสั่งของจักรพรรดิอย่างเคร่งครัดและหาวิธีที่ไม่ให้ลืมการท่อง
 บทสวด จนกระทั่งจิโดได้เรียนรู้ถึงความเป็นอมตะโดยบังเอิญ กล่าวคือเขียนบทสวดที่ไปไม่ดอก
 เบญจมาศ น้ำค้างที่ดอกไม้ไหลไปที่ลำธารทำให้น้ำในลำธารกลายเป็นน้ำทิพย์ที่ผู้ใดได้ดื่มน้ำนี้
 แล้วจะมีชีวิตที่ยืนยาว

2) ความเชื่อในพิธีกรรม

นอกจากนี้จิโดมีความตั้งใจมุ่งมั่นในการสวดพระสูตรทุกเช้าแล้วยังเคร่งครัดการทำ
 พิธีกรรมเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์รอบทิศดังข้อความต่อไปนี้

毎朝に十方を一礼して、此の文を唱ふべし
 ทุกเช้าให้ทำความเคารพรอบทิศพร้อมกับท่องบทสวดนี้

(ทะอิเฮะอิกิ หน้า 285)

นอกจากพระสูตรที่ต้องสวดแล้วข้อความดังกล่าวนี้ เป็นคำพระบัญชาของจักรพรรดิใจมูที่
 รับสั่งและกำชับให้มหาเล็กทำความเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์รอบด้านทั้งสิบทิศทุกเช้าด้วย การเคารพ
 สิ่งศักดิ์สิทธิ์สิบทิศนี้หมายถึงการเคารพสิ่งที่อยู่รอบตัวเราทุกทิศทุกด้านเรียกว่าจิโปเซะกะอิ
 (十方世界) ซึ่งประกอบไปด้วยทิศต่างๆดังนี้คือ ฉิเซะอิ (四正 : shisei) หมายถึงทิศ
 ตะวันออก ทิศตะวันตก ทิศใต้ และทิศเหนือ ฉิโก (四隅 : shigou) หมายถึงทิศตะวันออกเฉียง
 ใต้ ทิศตะวันตกเฉียงใต้ ทิศตะวันตกเฉียงเหนือและทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เท็นชิ (天地 :
 tenchi) หมายถึงฟ้าและดิน การกราบไหว้แบบนี้ทำให้เชื่อว่าจะมีความปลอดภัยจากสิ่ง
 อันตรายเพราะว่าได้ทำความเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์รอบด้านทั้งสิบทิศ หลังจากนั้นได้มหาเล็กได้พบ
 กับสิ่งเหนือความคาดหมายดังบทขบรับรองต่อไปนี้

その水皆天の靈藥と成る。。略。。しかのみならず天人花を奉げて来たり、鬼神手を束ねて奉仕しけるあひだ、あへて虎狼. 悪獣の恐れ無くして、かへつて換骨. 羽化の仙人となる。

น้ำแห่งนี้กลายเป็นน้ำแห่งสวรรค์...ย่อ.....ไม่เพียงเท่านั้นมีเทพจากสวรรค์นำดอกไม้มาอวยชัยและเหล่ามารมาคารวะ เสือและหมาป่าเป็นสัตว์ป่าดุร้ายไม่มาเข้าใกล้ มหาดเล็กกลายเป็นเทพด้วยการมีปีกที่เปลี่ยนจากกระดูก

(ทะอิเฮะอิกิ หน้า 259)

ถึงแม้ว่าจะต้องอยู่ในป่าคนเดียวแต่หลังจากที่จิตได้เต็มน้ำทิพย์นี้ได้เกิดสิ่งมหัศจรรย์มากมายเช่นเหล่าเทพมาอวยชัยแสดงความยินดีเหล่าปีศาจมารมาคารวะในที่นี้คือลงมาเพื่อปกป้องคุ้มครอง สัตว์ป่าดุร้ายไม่กล้าเข้าใกล้ ร่างที่เป็นมนุษย์ได้กลายเป็นเทพ โดยกระดูกของมหาดเล็กได้เปลี่ยนเป็นปีก แสดงรูปลักษณะให้เห็นความถึงความเปลี่ยนแปลงจากร่างมนุษย์กลายเป็นเทพ การที่เกิดสิ่งที่ดีๆกับจิตได้เป็นเพราะความซื่อสัตย์ที่มหาดเล็กยึดมั่นปฏิบัติตามพระบัญชาของจักรพรรดิ ด้วยข้อมูลนี้ผู้วิจัยอนุมานว่าภาพของจิตเป็นเด็กรับใช้ที่เชื่อฟังซื่อสัตย์และจงรักภักดี

4.1.1.B -บทสวดที่ปรากฏในเรื่องทะอิเฮะอิกิ

พระสูตรที่ปรากฏในตัวบทต้นแบบเรื่องทะอิเฮะอิกิเป็นบทสวดแห่งสังฆกรรมปฐกฐิกสูตร⁴¹ (法華經) มีรายละเอียดที่ศาสนาแห่งพุทธศาสนาถวายแด่จักรพรรดิใจมุ่งมั่นเพื่อความต่อไป

時に釈尊、靈鷲山にして、法華を説きたまふ。
穆王馬より下りて、会座に臨んで、すなはち
仏を礼したてまつて、。。中略。『善いかな、

⁴¹ สังฆกรรมปฐกฐิกสูตร (法華經) เป็นพระสูตรว่าด้วยบวชชาวแห่งธรรมอันล้ำเลิศ ที่สำคัญในพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนิกชนมหายานโดยเฉพาะชาวจีนและประเทศในเอเชียตะวันออก

今この会場に來たりれ。われ治國の法あり。
 なんぢ受持せんや否や』穆王いはく、『願は
 く信受奉行して理民安國の功德を施さん』。
 その時、仏漢語を以て、四要品もなかの八
 句のげを、穆王に授けたまふ。

ที่เรารู้จักพระศาสดาแห่งพุทธศาสนาได้เทศนาสัท
 ธรรมปฐกฐิกสูตร จักรพรรดิโจวมุ่งลงมาตรงไปที่
 สถานที่แสดงธรรมและได้ทำความเคารพพระพุทธรูป...ย่อ...
 พระศาสดาถามว่า เป็นโอกาสดีที่พระองค์ได้เสด็จมา
 เยือนที่แห่งนี้ พระองค์ทรงทราบและประสงค์ที่จะศึกษา
 เกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลที่ใช้ในการปกครองประเทศนี้
 หรือไม่ จักรพรรดิตอบไปว่า ข้าประสงค์ที่จะศึกษาหลัก
 ธรรมเหล่านี้เพื่อจะนำไปใช้ปกครองบ้านเมืองให้ประชา
 ราชภู่ได้รับความร่มเย็นอย่างมีคุณธรรมพระศาสดาจึง
 ประทานพระสูตร 4 บท 8 คาถาให้จักรพรรดิโจว
 (ทะอิเฮะอิกิ หน้า 257)

พระสูตร 4 บท 8 คาถา นี้เป็นคำสอนใน สัทธรรมปฐกฐิกสูตร(法華經、妙法蓮華
 經) จากทั้งหมด 28 บทซึ่งจักรพรรดิโจวได้รับการถวายจากองค์ศาสดาแห่งศาสนาพุทธใน
 ขณะเดินทางไปชมพุทวิป พระศาสดาได้เลือกถวายพระสูตรที่สำคัญสำหรับใช้เป็นหลักในการ
 ปกครองประเทศโดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ความหมายของชื่อพระสูตร

บทสวดดังกล่าวนี้เป็นบทสวดในสัทธรรมปฐกฐิกสูตร(法華經、妙法蓮華經)เป็น
 พระสูตรสำคัญทางพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาในหมู่ผู้ที่นับถือของชาว
 พุทธในเอเชียตะวันออกมานานหลายศตวรรษ สัทธรรมปฐกฐิกสูตรมี 28 บท แบ่งเป็น 2 ภาคคือ
 ครั้งแรกจากบทที่ 1 ถึงบทที่ 14 เรียกว่า ภาคทฤษฎีธรรม(ภาคคำสอนที่เป็นเพียงทฤษฎีหรือเพียง
 หลักการ) ครั้งหลังจากบทที่ 15 ถึงบทที่ 28 เรียกว่า ภาคสารัตถธรรม(ภาคคำสอนที่เป็นความจริง
 แท้หรือแก่นแท้)

สุรพล เพชรศรี ผู้รวบรวมและเรียบเรียงหนังสือชื่อ “สาระสำคัญแห่งสัทธรรมปฐกฐิก
 สูตร” ได้กล่าวว่า พระสูตรนี้เป็นพระสูตรที่ว่าด้วยเรื่องบัวขาวแห่งธรรมอันล้ำเลิศ กล่าวคือ เมียวโฮ

(妙法 : Myouhou) หมายถึง พระสัทธรรม(ความรู้อย่างแจ้งในพื้นฐาน), เริงเงะ (蓮華 : Renge) หมายถึง ดอกบัวขาวหรือ ปุณฺทริกแสดงการเกิดขึ้นพร้อมกันของเหตุและผล อันเกิดจากดอกบัวเกิดขึ้นจากหนองบึงที่เต็มไปด้วยโคลนตม ซึ่งเป็นสัญลักษณ์การปรากฏแห่งพุทธภาวะจากภายในชีวิตของปุณฺชน ดอกบัวเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์และความสมบูรณ์เพราะเจริญจากโคลนตม แต่ไม่เปื้อนด้วยโคลนตมนั้น เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าเสด็จขึ้นในโลกนี้แต่ทรงดำรงพระชนม์ชีพอยู่นอโลกนี้ (โลกุตตระ) และเพราะเมล็ดบัวนั้นจะแก่เต็มที่ได้ที่ต่อเมื่อดอกบัวบานแล้ว เช่นเดียวกับสังฆธรรมที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนจะให้ผลดีคือการตรัสรู้ทันทีอธิบายง่าย ๆ ว่า คำสอนของพระพุทธเจ้าก็เหมือนกับปุณฺทริกหรือดอกบัว พระสูตรนี้มีชื่อเช่นนี้ก็เพราะทรงไว้ซึ่งอรรถาธิบายแห่งคำสอนนั้น, เคียว (經 : Kyou) หมายถึง พระสูตรอันเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นสังฆธรรมชั่ววันรันดร์หรือความจริงที่ไม่เปลี่ยนแปลงตลอดกาล ซึ่งรวมความทั้งหมดหมายถึง สัทธรรมปุณฺทริกสูตรเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าที่สามารถนำประชาชนแห่งสมัยปัจฉิมธรรมไปสู่การรู้อย่างแจ้งเห็นจริง

2) ที่มาของบทสวด

ในตำนานที่ปรากฏในนิยายสงคราม **ทะอิเฮะอิกิ** ได้กล่าวถึงที่มาของบทสวดว่า จักรพรรดิโจมุเดินทางไปประเทศอินเดียพบกับพระศาสดาแห่งพุทธศาสนา พระศาสดาได้ถวายพระสูตรที่สำคัญให้จักรพรรดินำกลับมาปกครองประเทศ จากการศึกษาผู้วิจัยได้พบว่า มิอิอิริ มิทิตะเกะ⁴² (塩入 幹丈 : Shioiri Mikitake) ได้เขียนบทความชื่อ ตอนที่ 12 เกี่ยวกับสัทธรรมปุณฺทริกสูตร (第 12 回 法華經のお話) ไว้ดังนี้

特に印度からはるか遠く離れた東の地より訪れた穆王に、特に注目されたと伝えられます。法華經は印度よりはるか遠く東にこそ、大いに縁ある故でしょう。東方の転輪聖王こそが、やがて法華經に重要な意味を持つ…。故にお釈迦様は、法華經の經文より特に真の転輪聖王の証となるべき句を撰び穆王のみに授けました。それこそが、「十方佛土中・唯一乘法」(方便品第二)

⁴² 塩入 幹丈 「福岡県妙立寺住職。現宗研研究員」 『第十二回 法華經の話』 จาก <http://www.yorokobi-reidanshikai.jp/rensai/sioiri/012.html> (สืบค้นวันที่ 3 มิถุนายน 2558)

「観一切法・空如実相」 (安樂行品第十四)
 「佛語実不虚・如医善方便」 (如来寿量品第十六)
 「慈眼視衆生・福聚海無量」 (観世音菩薩普門品第二十五) の八句、四海領掌の偈 (またの名を帝王の偈) です。釈迦様より直々の口伝を授けられた穆王は教えを深く胸に刻み、帰国した後、何人にも秘して明かさなかつたといひます。そう、ある一つの事件が王宮に起きるまでは...

การที่จักรพรรดิโจวหมู่เดินทางมาจากดินแดนไกลของฝั่งทิศตะวันตกออกจนถึงอินเดียย่อมเป็นที่ประจักษ์ว่าพระองค์มีความผูกพันกับแผ่นดินนี้มาแต่ในอดีต การเป็นจักรพรรดิผู้ประเสริฐจากดินแดนทางทิศตะวันออกสมควรได้ครอบครองพระสูตรที่สำคัญนี้ พระศาสดาแห่งพุทธศาสนาได้ถวายพระสูตรเพื่อให้พระองค์ใช้เป็นหลักในการเป็นองค์จักรพรรดิที่ประเสริฐ ดังต่อไปนี้

- 1) สัทธรรมปุณฑริกสูตรบทที่ 2 ว่าด้วยกุศโลบาย
- 2) สัทธรรมปุณฑริกสูตรบทที่ 14 ว่าด้วยการปฏิบัติที่สงบสุข
- 3) สัทธรรมปุณฑริกสูตรบทที่ 16 ว่าด้วยความยาวแห่งอายุของพระตถาคต
- 4) สัทธรรมปุณฑริกสูตรบทที่ 25 ว่าด้วยพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร

พระสูตรทั้ง 8 วรรคใน 4 บทนี้รวมเรียกว่า คาถาสำหรัจักรพรรดิ 四海領掌の偈 (またの名を帝王の偈) และศาสดาแห่งพุทธศาสนาได้ถวายพระสูตรนี้ด้วยวาจาโดยตรงแด่จักรพรรดิโจวหมู่จนจำขึ้นใจ หลังจากที่ได้เดินทางกลับถึงประเทศจีนได้เก็บเรื่องพระสูตรนี้ไว้เป็นความลับ ต่อมาได้เกิดเหตุการณ์หนึ่งขึ้นในเขตพระราชวัง

จากบทความนี้ทำให้ทราบว่าเมื่อศาสดาของพุทธศาสนาทราบว่จักรพรรดิเป็นผู้ปกครองประเทศจีนและด้วยพระองค์เป็นผู้มีบุญญาบารมี มีความผูกพันต่อแผ่นดิน พระศาสดาจึงได้ถวายคำสอนที่เรียกว่าสัทธรรมปุณฑริกสูตรแก่จักรพรรดิเพื่อใช้เป็นหลักในการปกครองประชา

ชน และได้เลือกถวายพระสูตรที่สำคัญสำหรับการเป็นจักรพรรดิผู้ประเสริฐโดยเลือกพระสูตร 4 บท 8 คาถาจากพระสูตรทั้งหมด 28 บทเรียกว่าคาถาสำหรับจักรพรรดิ 四海領掌の偈 (またの名を帝王の偈) โดยเลือกบทที่มีความสำคัญและเป็นประโยชน์เพื่อใช้ในการปกครองประเทศ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) สัทธรรมปฎนทริกสูตรบทที่ 2 ว่าด้วยกุศโลบาย ภาษาสันสกฤตใช้ชื่อว่าอุบายโกศล ปวิรรต หมายถึงการใช้อุบายหรือวิธีที่ดีอันชาญฉลาดในการสอนนำปวงชนหรือสรรพสัตว์ไปสู่ การตรัสรู้ที่สมบูรณ์

2) สัทธรรมปฎนทริกสูตรบทที่ 14 ว่าด้วยการปฏิบัติที่สงบสุข ภาษาสันสกฤตใช้ชื่อว่า สุขวิหารปวิรรต หมายถึง การอยู่อย่างเป็นสุข โดยยึดหลักปฏิบัติ 4 ประการคือ ก) การกระทำ ฝึกจิตให้หนึ่ง ข) การพูดในสิ่งที่ทำให้เกิดความสงบสุข ค) การคิดในสิ่งที่ทำให้เกิดความสงบสุข ง) การอธิษฐานที่สงบสุข

3) สัทธรรมปฎนทริกสูตรบทที่ 16 ว่าด้วยความยาวแห่งอายุของพระตถาคต ภาษา สันสกฤตใช้ชื่อว่า ตถาคตอายุษประมาณปวิรรต บทนี้กล่าวถึงการประมาณอายุของพระตถาคต พระพุทธเจ้าเปิดเผยความยาวแห่งอายุอันเป็นความลับและอำนาจลึกลับของพระองค์ เพราะการเปิดเผยนั้นมีเจตนาเพื่อการตรัสรู้ของคนทุกคน

4) สัทธรรมปฎนทริกสูตรบทที่ 25 ว่าด้วยพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ภาษาสันสกฤต ใช้ชื่อว่าสมันตมุขปวิรรตนามาวโลกิเตศวรวิกุรวณนิรเทศ บทนี้กล่าวถึงอานุภาพและจริยวัตรของ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร

แต่ที่ปรากฏในนิยายสงครามเรื่อง **ทะเลหิเสะอิกิ** และบทละครในเรื่อง **คิกุจิโด มะกุระจิ โด** ผู้ประพันธ์ได้นำพระสูตรเฉพาะบทที่ 25 มาอ้างอิงเพื่อความสอดคล้องในเนื้อหา การจะให้เกิด ความเข้าใจในเนื้อหาที่ผู้วิจัยจะศึกษาต่อไป จึงขอให้ข้อมูลของเนื้อหาพระสูตรบทที่ 25⁴³ ดังนี้ พระสูตรบทนี้กล่าวถึงอานุภาพและจริยวัตรของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร พระองค์ได้รับความ เคารพนับถืออย่างสูงทั้งในประเทศอินเดีย จีน และญี่ปุ่น การใช้ชื่อ อวโลกิเตศวร มาจากคำว่า อว โลกิต กับ อิศวร คำว่าอิศวร แปลว่า ผู้เป็นใหญ่ และชื่อของอวโลกิเตศวร แปลว่า ผู้รับรู้เสียงร้อง ของโลก พระอวโลกิเตศวรในเมืองจีนรู้จักกันในชื่อ กวน ซี อิม หรือ กวนอิม ในประเทศญี่ปุ่น เรียกว่า คัน เซ ออน หรือคันนอน แม่เดิมพระองค์ท่านจะเป็นบุรุษเพศ ต่อมาเรื่องราวการเป็นอิตถี เพศเกิดขึ้นในประเทศจีนในราวพุทธศตวรรษที่ 13 คำว่าเจ้าแม่กวนอิมจึงติดปากคนทั่วไป เนื่องจากท่านเอาใจใส่ต่อความทุกข์ของสรรพสัตว์ จึงมีภาพหลายหน้ามองไปในทิศทางต่างๆ

43

สุรพล เพชรคร. สารสำคัญแห่งสัทธรรมปฎนทริกสูตร. กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์ธรรมสาร, 2543.

หรือมีมือจำนวนมากอันเป็นเครื่องหมายแห่งอำนาจความเมตตากรุณาที่ท่านใช้ปลดเปลื้องทุกข์ให้แก่สรรพสัตว์ พระสูตรบทนี้เป็นการแสดงถึงความเมตตากรุณาของพระสังฆธรรม ซึ่งเราเพียรพยายามที่จะพัฒนาให้เจริญขึ้นในตัวของเราเอง พระนิมิเร็นดะอิโหมนินได้ กล่าวว่าพระโพธิสัตว์ไม่ได้เป็นผู้ช่วยชีวิตที่อยู่เหนือโลก แต่เป็นตัวแทนสังฆธรรมที่มีประจำอยู่ในชีวิตพวกเราทุกคน

การกล่าวถึงที่มาของบทสวดว่า จักรพรรดิโจวมูเดินทางไปประเทศอินเดียได้พบกับ ศาสตราแห่งศาสนาพุทธและได้รับพระสูตร 4 บท 8 คาถาอันประเสริฐ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าข้อมูลที่ค้นคว้ามานี้ให้ความสำคัญการยกย่องภาพลักษณ์ของจักรพรรดิ ทำให้ทราบที่มาของพระสูตร และด้วยพระปรีชาสามารถของพระองค์ในฐานะผู้ปกครองประเทศมีความผูกพันและบุญญาธิการต่อพุทธศาสนาทำให้มาพบกับพระสูตร และยังเป็นผู้นำที่กล้าหาญมองการณ์ไกล ได้นำหลักคำสอนของศาสนาพุทธมาเผยแพร่และใช้เป็นหลักการปกครองประเทศอย่างมีคุณธรรม นอกจากนี้ยัง ให้ความสำคัญกับสถาบันจักรพรรดิกล่าวคือ 四海領掌 の偈 (またの名を帝王の偈) คือพระสูตร 4บท8 คาถา เป็นคาถาสำหรับใช้ในพิธีการขึ้นครองราชย์เป็นจักรพรรดิ

มะทึซุโอะกะ ฌิมเปะอิ⁴⁴ (松岡心平 : Matsuoka Shinpei) กล่าวถึงประเด็นของบทสวดที่ใช้ในพระราชพิธีราชาภิเษกเสด็จขึ้นครองราชย์ไว้ดังนี้

この秘密の呪文は、中世の日本において、実際に天皇に授けられていた呪文であった。中世には、天皇が即位する際、二つの儀式が行われた。一つは、古代以来の大嘗会、もう一つは、中国風の踐祚、即位儀である。そして後者の儀式にあつて、新天皇が高御蔵に登壇した時、真言宗や天台宗の僧侶が新天皇に印明や呪文を授ける。という秘密が中世には行なわれたのである。このとき、天台宗の僧侶が新天皇に授けたためが、先の普門品の一句を含む法華經の八つの要文であった。

บทสวดที่ศักดิ์สิทธิ์นี้ ในญี่ปุ่นสมัยยุคกลาง ได้มีการถวายบทสวดนี้แก่จักรพรรดิ ในพระราชพิธีขึ้นครองราชย์ของจักรพรรดิจะมีพระราชพิธี 2 อย่างคือ 1. พิธีดะอิโจเอะ⁴⁵ (大嘗会 : Daijoue) 2. พิธีเซ็นโซะ (踐祚 : Senso) แบบจีนและ โตะกุอิจิง⁴⁶ (即位儀 : Sokuigi) ใน

⁴⁴ 松岡心平 「銘水「レツ県山」の秘密」『能—中世からの響き』(東京:角川書店、1998年)、p. 175

⁴⁵ ดะอิโจเอะ (大嘗会) เป็นพิธีที่หลังจากจักรพรรดิเสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว จักรพรรดิจะนำพืชผลที่เก็บเกี่ยวได้ในครั้งแรกของปีมาถวายเทพเจ้า ซึ่งจะกระทำเพียงครั้งเดียวตลอดรัชกาล โดยถ้าจัดพิธีขึ้นครองราชย์ก่อนเดือนกรกฎาคมจะประกอบพิธีในปีนั้น แต่ถ้าจัดพิธีดังกล่าวหลังเดือนสิงหาคม จะประกอบพิธีในปีถัดไป

⁴⁶ เซ็นโซะ (踐祚) เป็นพิธีการส่งมอบสถานะการเป็นจักรพรรดิให้จักรพรรดิองค์ต่อไป พันที่ที่จักรพรรดิองค์ก่อนสิ้นพระชนม์ลง จะกระทำก่อนการขึ้นครองราชย์ และโตะกุอิจิง (即位儀) เป็นพิธีราชาภิเษกการขึ้นครองราชย์ของจักรพรรดิจะจัดพิธีนี้หลังจากจากพิธีเซ็นโซะ

สมัยต่อมาเวลาจักรพรรดิพระองค์ใหม่เสด็จขึ้นพระราชอาสน์ที่ประทับในพิธีขึ้นครองราชย์ เหล่าพระในนิกายฉินจงอน และเท็นดะอิจะถวายเป็นสิ่งต่างๆ ให้จักรพรรดิได้แก่บทสวดและวิธีการสวดพร้อมการทำมือเป็นสัญลักษณ์ขณะปฏิบัติธรรม⁴⁷ (印明 : inmyou) ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จัดขึ้นในสมัยญี่ปุ่นยุคกลาง อาจกล่าวได้ว่าบทสวดที่พระในนิกายเท็นดะอิจะถวายจักรพรรดิพระองค์ใหม่คือบทสวดที่เป็น 1 คาถาใน 8 คาถาของพระสูตรสังฆกรรมปุณทริกสูตร

จากข้อความนี้ผู้วิจัยสันนิษฐานได้ว่า บทสวดที่กล่าวนี้คือฟุมอนบอน (普門品 : fumonbon) เป็นบทสวดที่จักรพรรดิใจมู้นำมาจากชมพูทวีปและได้พระราชทานให้จิโดไปครั้งที่ถูกเนรเทศ บทสวดนี้นอกจากจะทำให้เกิดน้ำทิพย์แล้ว ยังใช้เป็นพระสูตรที่ศักดิ์สิทธิ์ในพระราชพิธีราชาภิเษกเสด็จขึ้นครองราชย์ของจักรพรรดิอีกด้วยนับได้ว่าบทสวดนี้มีความสำคัญเป็นสิ่งที่แสดงถึงพระราชอำนาจของจักรพรรดิในฐานะผู้ปกครองประเทศ

4.1.1.C บทบาทของหมอนในตัวบทต้นแบบเรื่องทะเลอิเซะอิกิ

หมอนที่ปรากฏในตัวบทต้นแบบจากนิยายสงคราม *ทะเลอิเซะอิกิ* เป็นสาเหตุทำให้จิโดถูกเนรเทศให้ไปอยู่ในป่าลึก กล่าวคือในระหว่างที่จักรพรรดิไม่ได้ประทับอยู่ในห้องบรรทม จิโดได้เดินข้ามหมอนของจักรพรรดิ เหล่าเสนาบดีพิจารณาให้ประหารชีวิตแต่ด้วยที่จิโดกระทำไปโดยที่มิได้ตั้งใจจึงถูกพิจารณาให้เนรเทศไปอยู่ในป่าลึกแทน ดังเนื้อหาต่อไปนี้

或る時かの慈童、君の空位を過ぎけるが、誤つて帝の御枕の上をぞ越えける。群臣義していはく、『その例を考ふるに、罪科浅きにあらず。しかりといへども事誤りより出でたれば、死罪一等を宥めて、遠流に処せらるべし』とぞ奏しける。群議止む事を得ずして、慈童をてつ県といふ深山へぞ流されける。

อยู่มาวันหนึ่งในขณะที่จักรพรรดิไม่ทรงประทับอยู่ จิโดกระทำผิดเดินข้ามหมอนของจักรพรรดิที่ผ่านมา ผู้กระทำความผิดเช่นนี้ต้องโทษประหารชีวิตเท่านั้น แต่ในกรณีนี้ แม้เป็นความผิดที่หนักแต่ จิโดกระทำโดยไม่ได้ตั้งใจจึงได้รับการลดโทษให้เปลี่ยน เป็น

⁴⁷ อินเมียว (印明) คือการสวดมนต์พร้อมทำมือเป็นสัญลักษณ์เพื่อแสดงถึงสังกรรมของนิกายฉินจงอน(การที่ผู้ปฏิบัติรวมกายใจให้เป็นหนึ่งเดียวกับพระพุทธองค์)

การเนรเทศให้ไปอยู่ในป่าลึกแทน ซึ่งจิตไม่สามารถ
 รอดขึ้นได้ด้วยเป็นผลสรุปจากที่ประชุมของ
 เหล่าเสนาบดี

(ทะอิเอะอิกิ หน้า 259)

จากข้อความดังกล่าวทำให้ทราบว่าหมอนของจักรพรรดิแสดงถึงพระราชอำนาจที่
 แม้แต่สิ่งของเครื่องใช้ส่วนพระองค์ที่เป็นของจักรพรรดิก็ต้องให้ความเคารพผู้ใดจะละเมิดไม่ได้
 กล่าวคือในวันที่จักรพรรดิไม่อยู่ที่ห้องประทับ จิตเผลอเดินข้ามหมอนของจักรพรรดิซึ่งอยู่ใน
 สถานะทางสังคมที่สูงสุดของประเทศ เป็นตำแหน่งอันสูงสุดของมนุษย์ พระองค์เป็นผู้ที่สืบเชื้อ
 สายจากเทพแห่งพระอาทิตย์ ทำให้จิตผู้ซึ่งอยู่ในสถานะทางสังคมที่ต่ำกว่าเป็นเพียงผู้รับใช้งาน
 ทั่วไปในพระราชวัง เมื่อกระทำความผิดคือการข้ามหมอนถือว่าเป็นการขาดความเคารพต่อพระ
 ราชอำนาจอย่างสูง จึงถูกพิจารณาลงโทษ นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่าความเชื่อในสมัยญี่ปุ่นโบราณ
 ยังให้ความสำคัญกับหมอน โดยมีความเชื่อว่าหมอนเป็นสถานที่พำนักของจิตวิญญาณของผู้เป็น
 เจ้าของหมอน

โอะงะวะ โคโย (小川光陽 : Ogawa Kouyou) ได้เขียนหนังสือชื่อ **เนะโตะโกะโระ**
โตะ มิงงุ โนะ บุงกะมิ 『寝所と寝具の文化史 : Nedokoro to shingu no bunkashi』 เป็น
 หนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของห้องนอนและเครื่องนอนได้กล่าวถึงรากศัพท์ของคำ
 ว่าหมอนว่ามีที่มาจากคำว่า ทะมะฉิอิ โนะ คุระ (魂の倉 : tama shii no kura) แปลว่า
 สถานที่พำนักของวิญญาณ และ นำคำศัพท์ทั้งสองคำว่า たま และ くら มารวมกันจึงกลายเป็น
 คำว่า มะกุระ (枕 : makura) หมายถึง หมอน ซึ่งเป็นคำที่ใช้ในภาษาญี่ปุ่นปัจจุบัน หมอนเป็น
 อุปกรณ์การนอนอย่างหนึ่งที่ใช้วางอยู่ระหว่างศีรษะและ คอเพื่อให้นอนได้หลับสบาย ซึ่งในสมัย
 โบราณไม่ได้มีเอาไว้เพื่อการนอนแต่เพียงอย่างเดียว แต่มีการกล่าวกันว่าเมื่อเกิดความฝันขึ้นวิญ
 ญาณของผู้นอนจะออกจากร่างและไปพักพำนักที่หมอนอย่างสุขใจ

บทความแนะนำศาลเจ้านิชิโนะ⁴⁸ (西野神社) ได้กล่าวถึงหมอนไว้สองความเชื่อดังนี้

- 1) หมอนเป็นสถานที่สถิตย์ของจิตวิญญาณ

รากศัพท์ของคำว่าหมอน มาจากคำว่า มะกุระ 「真座」 เป็นสถานที่เทพลงมาสถิตย์
 บนโลกมนุษย์ 「神様 (真) が座る場」 หรือทะมะกุระ タマクラ(魂倉、魂座) เป็นที่อยู่ของจิต

⁴⁸ 西野神社(枕) จาก<http://nishinojinja.or.jp/nishino/enmusubi.html> (สืบค้นวันที่ 26 สิงหาคม 2558)

วิญญาณ หมอนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดอันลึกซึ้งกับจิตวิญญาณ เพื่อจะให้จิตวิญญาณดังกล่าว อยู่ในหมอนจึงได้เอาผ้ามาม้วนรอบๆ หมอน การกระทำเช่นนี้จะทำให้นอนหลับฝันดี

เวลาที่มนุษย์เราอนหลับวิญญาณจะลอยออกจากร่างได้ง่าย จึงมีความเชื่อว่าการนอนหลับด้วยการใช้หมอนจะทำให้เวลาจิตวิญญาณที่ล่องลอยออกจากร่างมนุษย์สามารถเข้าไป พำนักอยู่ในหมอนได้ พอมนุษย์เราตื่นขึ้นมาจิตวิญญาณจะกลับเข้าร่างได้ทันที การที่วิญญาณ ล่องลอยออกจากร่างคนเราอาจ จะได้พบกับวิญญาณชั่วร้ายและล่องลอยไปสู่โลกแห่งความตาย ในที่สุดจะทำให้มนุษย์ผู้นั้นเสียชีวิตลง ดังนั้นเพื่อไม่ให้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าว ในขณะที่เข้านอน เราจึงต้องให้ความใส่ใจในการใช้หมอนอย่างมาก ในสมัยโบราณมีความเชื่อว่าหมอนเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจแข็งแกร่ง เป็นที่สถิตยของจิตวิญญาณและชีวิตหลังความตายก็ยังใช้เป็นที่พักของจิตวิญญาณด้วยเช่นกัน

2) หมอนสามารถทำนายความฝันและลางบอกเหตุ

มนุษย์ใช้หมอนเพื่อการหลับนอน ในขณะเดียวกันหมอนมีความสำคัญกับความฝันอย่างลึกซึ้งที่มียะตะโนะโบะรุ (宮田登 : Miyata Noboru) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านขนบธรรมเนียมและความเชื่อของชาวบ้านที่สืบทอดกันมา จากผลงานประพันธ์เรื่อง *โยกะอิโนะมินโสะกุสะกุ* 『妖怪の民俗学 : yokai no minzokugaku』 ได้กล่าวถึงหมอนว่า หมอนมีเวทย์มนต์มีพลังอำนาจวิเศษที่ทำให้เห็นความฝันที่นำไปสู่โลกอันลึกลับ ในอดีตมีความเชื่อว่าการใช้หมอนจะทำให้เทพมาปรากฏตัวขึ้นหรือเรียกกันว่าหมอนแห่งเทพเจ้า ซึ่งเป็นสื่อจากพระประสงค์ของเทพเจ้า การได้ชื่อว่หมอนแห่งเทพเจ้านั้นไม่ใช่จิตวิญญาณของหมอน แต่เชื่อกันว่าเทพเจ้าที่ทุกคนนับถือ นั้นจะไปปรากฏกายขึ้นในความฝัน และสื่อให้เห็นถึงพระประสงค์ของเทพเจ้าที่แสดงถึงลางบอกเหตุได้

ในสมัยโบราณมีความเชื่อในเรื่องการทำนายความฝัน คือการฟังในสิ่งที่เทพเจ้าจะบอกกล่าวในความฝัน บรรพบุรุษให้ความเชื่อกันว่าการปรากฏกายของเทพเจ้านั้นมีความเกี่ยวข้องกับ โชคชะตาของครอบครัวและของแต่ละบุคคลหรือเป็นการแจ้งเหตุของความตาย ความฝันที่เกิดขึ้นนี้อาจเป็นลางบอกเหตุล่วงหน้าเช่น การบอกกล่าวในความฝัน การแจ้งเตือน หรือการทำนาย ล้วนแล้วแต่เทพเจ้าเป็นผู้ลิขิตให้

ในปัจจุบันมีความเชื่อว่าคนที่เสียชีวิตลงหมอนของผู้ตายจะหันไปทางทิศเหนือ สาเหตุเพราะว่าเวลาที่พระพุทธเจ้าทรงปรินิพพาน พระเศียรของท่านหันไปทางทิศเหนือ นี่คือเหตุผลที่ทำให้ทิศเหนือเป็นทิศที่ไม่เป็นที่นิยมของผู้คนทั่วไป นอกจากนี้ยังมีความเชื่อในเรื่องข้อห้ามต่างๆ

เกี่ยวกับหมอนเช่น การขวางหมอน การเหยียบหมอน การเตะหมอน เป็นต้น ที่กล่าวมาทั้งหมด เป็นที่มาของความเชื่อที่ว่า หมอนเป็นสิ่งที่ดีศีลสิทธิ์และมีวิญญาณสถิตย์อยู่

จากเนื้อหาในวรรณกรรมและข้อมูลที่มาของหมอนนี้ ผู้วิจัยอนุมานได้ว่าตัวบทต้นแบบ เรื่องนี้ให้ความสำคัญและยกย่องชนชั้นผู้ปกครอง กล่าวคือ จักรพรรดิผู้มีอำนาจปกครองประเทศ และได้รับการยกย่องให้เป็นผู้มีอภิสิทธิ์อยู่เหนือทุกสิ่งของประเทศ แสดงถึงบุญบารมีของพระองค์ แม้กระทั่งหมอนที่เป็นเครื่องนอนของจักรพรรดิ ข้าราชการบริพารก็ย่อมต้องให้ความเคารพ เมื่อเกิด เหตุการณ์ข้ามหมอนขึ้นถึงแม้ว่าจะกระทำไปอย่างไม่ตั้งใจก็ตาม จิโดต้องพบกับการถูกลงโทษประ กอบกับ ความเชื่อว่า หมอน เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นที่สถิตย์ของจิตวิญญาณของผู้เป็นเจ้าของใน ที่นี้ หมอน เป็นของจักรพรรดิจึงเท่ากับว่า ในตัวของหมอนย่อมมีจิตวิญญาณ ของจักรพรรดิ สถิตย์อยู่ด้วยยิ่งเป็นสิ่งที่มิบังควรที่จิโดจะเดินข้ามหมอน จิโดต้องให้การเคารพหมอนเสมือนพระ องค์ประทับอยู่เอง และจากบทความนี้ยังทำให้ทราบว่าหมอนเป็นที่สถิตย์ของเทพจึงมีข้อห้ามต่อ หมอนไว้ว่าไม่ควรกระทำสิ่งต่างๆที่ไม่เป็นการแสดงความเคารพกับหมอนด้วยเท้า เป็นต้น

4.1.2 เนื้อหาและแนวคิดในตัวบทต้นแบบที่มีความแตกต่างจากบทละครโน

บทบาทขุนนางในตำนานต้นฉบับที่ปรากฏในนิยายสงคราม *ทะอิเฮะอิกิ* นั้น เป็นตัวละครที่ไม่ได้ถูกกล่าวถึง และจิโดเป็นเพียงตัวละครประกอบที่ทำให้เกิดการดำเนินเรื่องเท่านั้น ในทางตรงกันข้ามผู้ประพันธ์ตัวบทต้นแบบเรื่อง *ทะอิเฮะอิกิ* ได้เสนอภาพลักษณะการยกย่อง จักรพรรดิและบทบาทของม้า ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1.2.A บทบาทของจักรพรรดิที่ปรากฏในเรื่อง *ทะอิเฮะอิกิ*

ตามประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นได้กล่าวไว้ในสมัยนัมโบะกุโจ เป็นช่วงเวลาที่มีการต่อสู้รบ แแย่งชิงอำนาจกันมากในหลายพื้นที่ และนิยายสงครามเรื่อง *ทะอิเฮะอิกิ* เป็นนิยายเรื่องหนึ่งที่ถูก ประพันธ์ขึ้นในยุคนี้ นิยายสงครามมีเนื้อหาเกี่ยวกับการสู้รบและการตายของเหล่าบรรดา นักรบผู้กล้าหาญ สำหรับนิยายเรื่องนี้ก็เช่นกันที่มีเนื้อเรื่องเป็นการยกย่องจักรพรรดิ ซึ่งผู้วิจัยได้ รวบรวมสรุปภาพลักษณ์ของจักรพรรดิในเรื่อง *ทะอิเฮะอิกิ* ดังนี้

1. บทบาทในฐานะผู้นำที่ดีมีความกล้าหาญ จักรพรรดิจินสมัยราชวงศ์โจวได้เดินทางไกลไปทางทิศตะวันตกของจีนจนไปพบกับศาสดาแห่งพุทธศาสนาที่ประเทศอินเดีย และได้ นำสัทธรรมปฎุทริกสูตร (法華經:Hokekyou) ที่ยังไม่มีผู้ใดเคยนำมาที่ประเทศจีน พระองค์นำ พระสูตรนี้มาเพื่อจะไว้เป็นหลักในการปกครองบ้านเมืองอย่างมีคุณธรรม ดังข้อความต่อไปนี้

八匹の天馬來たれり。穆王これに乗って、四荒。八極至らずといふ所無かりけり。ある時西天十万里の山川を一時に超えて、舍衛国に至りたまふ。時に釈尊、靈鷲山にして、法華を説きたまふ。 . . . 中略. . . その時、仏漢語を以って、四要品の中の八句のげを、穆王に授けたまふ。

จักรพรรดิใจมู่มุ่ประทับ ม้าเดินทางไปทางทิศตะวันตกข้ามภูเขาและแม่น้ำไปหลายแสนลี้ จนกระทั่งได้เดินทางมาถึงเมืองสวตตี⁴⁹ ตอนกลางของชมพูทวีปประเทศอินเดีย ในขณะที่นั้นพระพุทธเจ้าได้ประทับอยู่ที่เรียวกูเซ็น⁵⁰ ได้แสดงธรรมส์ธรรมปุณทริกสูตร..ย่อในเวลานั้นพระพุทธเจ้าได้ถวายพระสูตรสี่บทมีแปดคาถาแก่จักรพรรดิ

(ทะเลาะฮะอิเกอิ หน้า 257)

จากข้อความนี้ทำให้ทราบได้ว่าจักรพรรดิราชวงศ์โจวพระองค์นี้ทรงมีสายพระเนตรยาวไกลได้ออกไปโลกภายนอกจนถึงประเทศอินเดียเพื่อไปค้นหาสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองและประชาชน โดยนำพระสูตรของพุทธศาสนากลับมาเพื่อใช้เป็นหลักในการปกครองบ้านเมืองให้มีความเจริญและประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข

2. ความมีเมตตาของจักรพรรดิ เมื่อพระองค์ทรงทราบว่าจิโดได้กระทำผิดต้องโทษโดนเนรเทศให้ไปอยู่ที่ป่าลึก ด้วยเห็นว่าเป็นผู้ที่ถวายงานใกล้ชิดถึงแม้ว่าจะเป็ยเพียงมหาดเล็กรับใช้และทราบว่าจิโดกระทำไปเพราะขาดความระมัดระวังจึงได้พระราชทานบทสวดให้จิโดไปใช้ชีวิตในป่าดังข้อความดังนี้

⁴⁹ เมืองสวตตี (舍衛国 อ่านออกเสียงภาษาญี่ปุ่นว่า ฉะเอะอิโกะกุ) ในสมัยพุทธกาลเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าขายที่ใหญ่เหมือนกับเมืองราชคฤห์ และพาราณสี ตั้งอยู่ในรัฐอุตตรประเทศ อินเดีย นอกจากนี้เมืองสวตตีนับว่าเป็นเมืองสำคัญที่เป็นฐานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพราะเป็นเมืองที่พระพุทธเจ้าเสด็จประทับนานที่สุดถึง 25 พรรษาจึงทำให้เป็นที่เกิดพระสูตร มากมายซึ่งถือได้ว่าเป็นเมืองที่พระพุทธศาสนามั่นคงที่สุด

⁵⁰ เรียวกูเซ็น (靈鷲山) เป็นภูเขาที่อยู่ในแคว้นบีฮาททางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศอินเดีย ตรงบริเวณกลางเขาเป็นสถานที่พระพุทธเจ้าแสดงธรรมส์ธรรมปุณทริกสูตร

穆王なほ慈童を哀れみおぼしめしければ、
かの八句の偈の内を分かたれて、普門品
にあるの二句の偈を、ひそかに慈童に授
けさせたまひて、。

จักรพรรดิใจพริ้วรู้สึกลงสารจิตโด จึงได้พระราช
ทานบทสวดของพระสูตรจำนวนสองในแปด
คาถาให้แก่มหาดเล็กอย่างเป็นทางการลับ

(ทะอิเฮะอิกิ หน้า 258)

ข้อความดังกล่าวนี้มีคำว่า 哀れみおぼし แปลว่ารู้สึกสงสาร ทำให้อนุมานได้ว่า
จักรพรรดิทรงมีพระเมตตาให้ความสนพระทัยเอาใจใส่ต่อจิตโดโดยไม่เลือกชนชั้นถึงแม้ว่าจิตโดจะ
เป็นเพียงเด็กรับใช้ซึ่งได้กระทำผิดถูกพิจารณาให้เนรเทศไปอยู่ในป่าลึก แต่พระองค์ได้
พระราชทานบทสวดที่ไปแสวงหามาอย่างยากลำบากและ ต้องเดินทางไปในดินแดนที่ห่างไกลแก่
จิตโดอย่างลับๆ

3) ผู้มีบารมี และบุญญาธิการ

นอกจากนี้บทสวดในพระสูตรนี้ยังทำให้เกิดยาอายุวัฒนะ จิตโดกลายเป็นเทพผู้มีชีวิต
อมตะ และทำให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณแม่น้ำมีอายุยืนยาวด้วย จากข้อความดังนี้

これのみならず、この谷の流れの未を汲んで
飲みける民三百余家、皆病即消滅して、不老
不死の上寿を保てり。

ไม่เพียงเท่านั้น น้ำที่ไหลในลำธารนี้ทำให้ชาวบ้านประ
มาณสามร้อยหลังคาเรือนที่ได้ดื่มน้ำนี้ ปราศจากโรค
ภัยไข้เจ็บและยังอายุยืนยาวด้วย

(ทะอิเฮะอิกิ หน้า 259)

จากข้อความนี้อนุมานได้ว่า การที่ชาวบ้านใช้ชีวิตอยู่อย่างมีความสุขได้เป็นเพราะบุญ
บารมีของจักรพรรดิทำให้เกิดสิ่งเหนือธรรมชาติ น้ำในแม่น้ำกลายเป็นน้ำทิพย์ช่วยเป็นยารักษา
โรคและทำให้ชาวบ้านมีชีวิต อายุยืนยาว คำว่า 皆病即消滅 แปลว่าการขจัดโรคภัยของทุกคน
และคำว่า 不老不死 แปลว่า ไม่แก่ไม่ตาย เท่ากับว่าจักรพรรดิได้ดูแลประชาชนให้ได้ยูเย็นเป็น
สุขปราศจากโรคภัยไข้เจ็บจากการดื่มน้ำในลำธาร

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการที่จักรพรรดิมีภาพของการเป็นผู้นำที่กล้าหาญ มีความเมตตา และบุญญาบาบริทำให้ผู้วิชัยทราบได้ว่าเนื้อหาของเรื่อง **ทะอิเฮะอิกิ** ให้การยกย่องและสรรเสริญจักรพรรดิ

4.1.2.B บทบาทของม้าที่ปรากฏในเรื่อง **ทะอิเฮะอิกิ**

ตำนานต้นแบบที่ปรากฏในนิยายสงคราม **ทะอิเฮะอิกิ** นอกจากจะกล่าวยกย่องเรื่องของจักรพรรดิแล้ว ยังมีกรกล่าวถึงบทบาทของม้าในจินตนาการโดยจักรพรรดิใจมุมีม้าแปดตัวประดิษฐ์อาษาแห่งสวรรค์ เดินทางไปในสถานที่ที่ไม่เคยไป ข้ามแม่น้ำและภูเขาไปหลายพันลี้ จนกระทั่ง ได้พบกับองค์ศาสดาแห่งพุทธศาสนา ม้าจึงถือได้ว่าเป็นสัตว์ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับจักรพรรดิมาก ดังข้อความต่อไปนี้

その故は、昔周の穆王の時、絶地、翻羽、奔霄、越影、踰輝、超光、騰霧、挾翼 とて、八匹の天馬來たれり。穆王これに乗って、四荒、八極 至らずといふ所無かりけり。ある時西天十万里の山川を一時に超えて、舍衛国に至りたまふ。時に釈尊、靈鷲山にして、法華を説きたまふ。在สมัยจักรพรรดิใจมุมีม้าแปดตัวได้แก่ เส่ทซึ, โฮอุ, ฮอนโฌ, เอะทซุเอะอิ, ยูกิและไซโก, โทมุ, เคียวโยะกุ พระองค์ทรงม้าเหล่านี้เดินทางไปที่ทุกดินแดน จักรพรรดิใจมุมีม้าเดินทางไปที่ทิศตะวันตกข้ามภูเขาและแม่น้ำไปหลายแสนลี้ จนกระทั่ง ได้เดินทางมาถึงตอนกลางของชมพูทวีปในขณะ นั้นพระพุทธรเจ้าได้ประทับอยู่ที่เรียวจูเซ็นได้แสดงธรรมส์พุทธธรรมปุณทริกสูตร

(ทะอิเฮะอิกิ หน้า 257)

จากข้อความนี้ทำให้ทราบว่าจักรพรรดิทรงได้ครอบครองอาษาสวรรค์ทั้ง 8 ตัว ซึ่งแต่ละตัวมีร่างกายกำยำแข็งแรง มีความสามารถในการวิ่งที่เร็วประดิษฐ์อาษาแห่งสวรรค์ อีกทั้งยังสามารถพาพระองค์เดินทางฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ ในดินแดนที่มีแม่น้ำและขุนเขาที่มีระยะห่างจากเมืองจีนหลายแสนลี้ทั่วโลก จนกระทั่งได้เดินทางมาพบพระพุทธรเจ้าผู้ที่เป็นศาสดาของพุทธศาสนา อาษาสวรรค์ทั้ง 8 ตัวมีชื่อและลักษณะดังนี้

- 1) เล็ดทชิ (絶地 : Zecchi) ชื่อของม้ามีความหมายว่าการไม่แตะพื้น เป็นม้าที่วิ่งเร็วจนไม่เห็นเท้าสัมผัสพื้น และไม่เหลือร่องรอยเท้าบนพื้นด้วย น้อยคนนักที่จะมีโอกาสได้ขี่เจ้าม้าพยศตัวนี้
 - 2) โฮอุ (翻羽 : Hou-u) ชื่อของม้ามีความหมายว่า วิ่งได้สูงเหมือนการไต่ล่านก และไม่มีนกตัวใดบินเร็วเหมือนม้าตัวนี้ เวลาเกิดเหตุร้ายในที่ห่างไกลสามารถยังรู้เรื่องและแจ้งเตือนจักรพรรดิให้ทรงทราบได้อย่างรวดเร็ว
 - 3) ฮอนโฌ (奔霄 : Honshou) ชื่อของม้ามีความหมายว่า วิ่งเร็วเป็นพันลิ้นในหนึ่งคืน เป็นม้าที่เพิ่มพลังกำลังให้ผู้ขี่ ม้าตัวนี้มีร่างกายกำยำแข็งแรงเหมือนเหล็กและมีใจที่เปี่ยมด้วยคุณธรรม
 - 4) เอะทซุเอะอิ (越影 : Etsuei) ชื่อของม้ามีความหมายว่า วิ่งไต่ล่าเงาของตัวเอง ควบคุมเงาได้ตามใจปรารถนา เป็นโชคชะตาที่ต้องมารับใช้จักรพรรดิ
 - 5) ยูกิ (踰輝 : Yuki) ชื่อของม้ามีความหมายว่า วิ่งเร็วเหมือนสายฟ้าแลบ เห็นแต่รอยแสงที่ปลายหาง มีเรื่องเล่ากันว่าผู้ใดได้เห็นม้าตัวนี้จะพบแต่ความสุข
 - 6) โชโก (超光 : Choukou) ชื่อของม้ามีความหมายว่า วิ่งได้เร็วกว่าแสง ผู้คนส่วนใหญ่มักจะได้เห็นแค่แสงวิ่งผ่านไปเท่านั้นมีตำนานกล่าวกันว่าผู้ใดได้เห็นม้าตัวนี้จะพบแต่ความสุข เป็นม้าที่จักรพรรดิทรงโปรดปรานที่สุด,
 - 7) โทมุ (騰霧 : Toumu) ชื่อของม้ามีความหมายว่า สามารถวิ่งไปบนเมฆได้ เปลี่ยนควันให้ เป็นเมฆ ทำทางบนเมฆให้ไปสู่สวรรค์อย่างคล่องแคล่ว คนที่เป็นเจ้าของต้องเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์สุจริต ชอบความเป็นอิสระ
 - 8) เคียวโยะกุ (挟翼 : Kyouyoku) ชื่อของม้ามีความหมายว่า ม้ามีปีกวิ่งเร็วราวกับเหาะไปได้ ผู้คนนั่งบนหลังได้หลายคน วิ่งได้เร็วเหมือนลม เป็นม้าเชื่องเคยชินกับมนุษย์ แต่โชคไม่ค่อยดีนิสัยซุ่มซ่ามจากข้อมูลรายละเอียดของม้าทั้งแปดตัวนี้จะพบว่าม้าทุกตัวมีลักษณะเฉพาะที่มีความวิเศษสมเป็นสัตว์คู่บุญบารมี และ เป็นพาหนะคู่กายให้จักรพรรดิท่องเที่ยวในดินแดนทั่วโลก
- นอกจากนี้เสนาบดียังได้ยกเรื่องราวในอดีตของจักรพรรดิในสมัยโบราณมากว่าอ้างเพื่อเป็นการสนับสนุนและเพิ่มความน่าเชื่อถือเกี่ยวกับสัตว์มงคลคู่รัชกาลโดยกล่าวไว้ตามเนื้อหาต่อไปนี้

相国申されけるは、これ聖明の徳によらずんば、天あにこの嘉瑞を降し候はんや。虞舜

の代には鳳凰来たり、孔子の時は麒麟出づ
といへり。なかんづく天馬の聖代に来たる
事、第一の嘉祥なり。

ขอยกเรื่องทูลถวายความว่า เพราะความมีคุณ
ธรรมในการปกครองสวรรคตจึงส่งสิ่งที่เป็นมงคล
มาให้ เช่นในสมัยราชวงศ์ฉุนปรากฏหงส์⁵¹
สมัยขงเบ้งปรากฏตัวกิเลน⁵² ฉะนั้นในแผ่นดินนี้
การได้ครอบครองม้าแห่งสวรรคตถือได้ว่าเป็นสิ่ง
มงคล

(ทะอิเฮะอิกิ หน้า256)

ข้อความนี้เสนาบดีได้กราบทูลจักรพรรดิว่าในอดีตรัชกาลต่างๆมีสัตว์ที่เป็นมงคล
มากมายเช่นหงส์และตัวกิเลนซึ่งต่างก็เป็นสัตว์ที่เป็นสัญลักษณ์ของความมีคุณธรรมความดี
ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงแสดงว่าม้าเป็นสิ่งมงคลที่สวรรคตประทานมาให้ นอกจากนี้ในสมัยโบราณ
ของญี่ปุ่นมีความเชื่อเกี่ยวกับม้ายังนี้

1) ม้าใช้สำหรับการอธิษฐาน (祈願の馬)

ในสมัยโบราณกล่าวกันว่าม้าเป็นพาหนะของเทพเจ้า ในพิธีโบราณในการบรวงสรวงขอ
ฝนก็จะบูชาม้าต่อเทพเจ้า ม้าที่ใช้บูชาในสมัยก่อนจะใช้ม้าที่มีชีวิตจริง ต่อมาเปลี่ยนมาเป็นม้าที่ทำ
จากไม้ ดิน ป้ายม้า หินและ รูปปั้นทอสมฤทธิเป็นต้น

ม้าที่ใช้เป็นพาหนะของเทพเจ้าจะเรียกกันว่าฉินเมะ (神馬 : shinme) ถึงแม้ว่าจะ
เป็นม้าของเทพเจ้าแต่ไม่ได้ระบุว่าเป็นเทพเจ้าองค์ไหน ม้าถูกกล่าวขานนามว่าเป็นผู้รับใช้เทพเจ้า
รูปปั้นฉินเมะจะถูกวางเป็นคู่ที่บริเวณด้านหน้าหรือบริเวณเขตสถานที่บูชาในวัดและลำตัวจะ
ตกแต่งด้วยเครื่องทรงที่สดใส ส่วนใหญ่ม้าเหล่านี้จะถูกนำไปวางไว้ในคอกม้าเทพเจ้า(神馬舎)
นอกจากนี้รูปลักษณะของม้าเป็นสัตว์ที่แข็งแกร่ง ในการอธิษฐานจึงนิยมใช้ม้าเป็นสิ่งที่สักการะ
ต่อเทพเจ้า

⁵¹ หงส์เป็นสัตว์ในเทพนิยายที่มีคุณธรรม เป็นหนึ่งในสี่สัตว์ศักดิ์สิทธิ์ร่วมกับตัวคิริน เต่า และมังกร มีขนยาวเหมือนนก ใน
เวลาที่บ้านเมืองมีความสงบสุขร่มเย็น มักจะปรากฏภายในแผ่นดินของผู้ปกครองที่มีคุณธรรม โฮกุ (鳳) หมายถึงเพศ
ชาย โฮกุ (凰) หมายถึงเพศหญิง ในงานมงคลพิธีแต่งงานและงานราชพิธีของราชสำนักจึงนิยมประดับรูปหงส์โดยเชื่อว่
เป็นสัตว์มงคลนำมาซึ่งความสุข

⁵² คิรินหรือกิเลนเป็นสัตว์ในเทพนิยายเป็นสัญลักษณ์ของความมีคุณธรรมและอายุยืน มีรูปร่างเหมือนกวาง หางเหมือน
วัว หัวเป็นมังกร เท้ามีกีบเหมือนม้าเกิดจากธาตุทั้งห้าคือ ดิน น้ำ ไฟ ไม้ และโลหะผสมกัน

ภาพที่ 3 ม้าที่ใช้เป็นพาหนะของเทพเจ้าเรียกว่าฉินเมะ
ที่มา : <http://www9.plala.or.jp/sinsi/07sinsi/01sinsi.html#uma>

ความเชื่อในเรื่องศาสนาจะพบว่าพระโพธิสัตว์หัวม้า บะโตคันนงโบะชะทะซุ⁵³ (馬頭観音菩薩 : Batou kannon bosatsu) ปกติจะมีสามเศียรหกกร ส่วนบนสุดของเศียรทั้งสามจะเป็นหัวม้า ใบหน้าโกรธดุตัน มีสัญลักษณ์หัวม้ายอดที่แผงอกด้านหน้า อยู่ในปางทำนอง ในบางครั้งจะอยู่ในปางทำนองม้า พระโพธิสัตว์หัวม้าเป็นเทพเจ้าที่ช่วยคุ้มครองม้าให้พ้นทุกข์จากดิรัจฉานภูมิจึงสร้างขึ้นมาเพื่ออุทิศบุญกุศลให้ม้าที่ตายไปหรืออธิษฐานให้ผู้คนเดินทางปลอดภัย ซึ่งรูปปั้นของพระโพธิสัตว์หัวม้ามักจะถูกประดิษฐานที่ข้างทางเดิน ด้วยเหตุผลที่พระโพธิสัตว์หัวม้ามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับม้าอย่างลึกซึ้ง จึงใช้ม้าในการสักการะบูชา และเป็นพาหนะของเทพเจ้า

⁵³ บะโตคันนงโบะชะทะซุ (馬頭観音菩薩)เป็นปางหนึ่งของพระโพธิสัตว์ที่มีเศียรเป็นม้า นำมาแสดงความโกรธดุตัน เพราะมีความเชื่อว่าพระองค์ทรงมาช่วยปลดปล่อยสัตว์ร้ายที่เป็นกิเลสด้วยการกินให้หมดสิ้น เหมือนม้าที่ชอบกินหญ้า

ภาพที่ 4 พระโพธิสัตว์หัวม้า

ที่มา: <http://www.nara-jigenji.com/diary/1935>

ในการอธิษฐานขอพรจากม้า ในเทศกาลฮะทซุอุมะ⁵⁴ (初午 : hatsuuma) ที่ศาลเจ้าอินะกะ (稻荷神社 : Inakajinja) เป็นการขอพรให้ผลิตผลทางเกษตรอุดมสมบูรณ์และให้ม้าทำงานได้ด้วยความปลอดภัยและที่ศาลเจ้าฮะชิมัน (八幡神社 : hachiman jinja) มีการขอพรด้วยการสักการะม้าในเรื่องการทำศึกสงคราม, ความโชคดี, ธุรกิจเจริญรุ่งเรืองและการเลี้ยงดูแลม้า ผู้คนนิยมไปบูชาม้าที่ศาลเจ้าโคมะงะตะ⁵⁵ (駒形神社 : Komagata jinja) ที่ตั้งอยู่แถบบริเวณตะวันออกเฉียงเหนือของญี่ปุ่นเพราะเป็นแหล่งที่มีม้าดี

อะมะ (絵馬 : Ema) หรือป้ายม้าเทพสถิตย์เป็นสิ่งแทนความหมายที่เทพเจ้ายอมรับการสักการะม้าที่มีชีวิตที่ใช้เพื่อการขอพรและการขอบพระคุณเทพเจ้า ที่มาของป้ายม้าเทพสถิตย์เกิดขึ้นที่ศาลเจ้าคิบุเนะ (貴船神社) ในการขอฝนให้ตกหรือหยุด อดิตจักรพรรดิจะอธิษฐานขอพรโดยถวายม้าที่มีชีวิตขึ้นอยู่แล้วแต่สถานการณ์ในแต่ละครั้ง **โระอิจุฟูเซ็นโฌ** 『類聚符宣抄 : Roijufusensho』 เป็นหนังสือว่าด้วยพระราชบัญญัติการปกครองในสมัยเฮอันระบุว่าได้มีการเปลี่ยนวิธีการบูชาจากการที่ต้องใช้ม้าที่มีชีวิตจริงเป็น อิตะตะชิอุมะ (板立馬 : Itatachiuma) หมายถึงการวาดรูปม้าที่แผ่นป้ายแทน แผ่นป้ายม้าเทพสถิตย์นี้ต่อมาเรียกว่าอะมะซึ่งมีแหล่ง

⁵⁴ ฮะทซุอุมะ (初午) เป็นวันงานบรวงสรวงเทพเจ้าพืชพันธุ์ธัญญาหารจะจัดขึ้นในวันแรกของเดือนกุมภาพันธ์

⁵⁵ ศาลเจ้าโคมะงะตะ (駒形神社) เป็นศาลเจ้าตั้งอยู่ที่จังหวัดอิวะเตะ เป็นที่พำนักของเทพเจ้าชื่อโคมะงะตะคอยดูแลคุ้มครองม้า

ที่มาจากศาลเจ้าคิบูเนะ ปัจจุบันนี้แผ่นป้ายม้าเทพสถิตย์เป็นเพียงป้ายชื่อที่ใช้แทนการถวายม้าที่มีชีวิตจริงในอดีตเพื่อการสักการะเท่านั้น

ภาพที่ 5 แผ่นป้ายม้าเทพสถิตย์

ที่มา:http://nenga.templatebank.com/uma/illust_umaku-iku/

แผ่นป้ายม้าเทพสถิตย์ เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ตั้งแต่สมัยคัมภีร์ ในช่วงแรกจะใช้รูปวาดของม้า ต่อมาเปลี่ยน เป็นการใช้รูปวาดของสุนัขจิ้งจอก งู และเสือที่เป็นสัตว์รับใช้เทพเจ้า รูปพระพุทธรูป สัตว์ตามราศี นักรบ และเขียนรูปตามโอกาสเช่น ตาไม่ดีก็จะวาดภาพดวงตา การอธิษฐานไม่ให้เด็กร้องไห้ตอนกลางคืน จะวาดรูปไก่ ,อธิษฐานขอให้ร่ำรวยจะวาดภาพตัวตะขาบ, ขอให้โชคดีต้องวาดภาพกระต่าย เป็นต้น โดยส่วนใหญ่ลักษณะแผ่นป้ายม้าเทพสถิตย์ด้านบนจะโค้งเป็นรูปร่างภูเขา ที่แผ่นป้ายม้าเทพสถิตย์จะเขียนคำอธิษฐานหรือคำขอบคุณ และนำไปแขวนในที่แขวนแผ่นป้ายม้าเทพสถิตย์ตามศาลเจ้า

2) ม้าที่ใช้ในการบวงสรวงขอฝน (雨乞いの馬)

การบวงสรวงขอฝนจะมีเทพเจ้าดูแลแหล่งน้ำที่ฟ้านักอยู่ที่ ศาลเจ้าคิบูเนะ⁵⁶ (貴船

⁵⁶ ศาลเจ้าคิบูเนะ (貴船神社) เป็นศาลเจ้าของลัทธิชินโตตั้งอยู่ที่เขตซะเกียวจังหวัดเกียวโต เป็นที่ฟ้านักของเทพแห่งน้ำชื่อทะกะกะโอะกะมิ(高才カミ神) และศาลเจ้านิอุกะวะกะมิ (丹生川上神社) เป็นศาลเจ้า ของลัทธิชินโต ตั้งอยู่ที่เขตฮิงะมิโยะมิโนะจังหวัดนารา เป็นที่ฟ้านักของเทพสตรีแห่งน้ำชื่อ มิทซุสะโนะเมะ โนะคะมิ (罔象女神) มีความเชื่อว่า เทพเจ้าทั้งสองเป็นเทพที่ปกป้องรักษาพื้นดินให้อุดมสมบูรณ์ปราศจากภัยแล้งพืชพันธุ์ธัญญาหารเจริญงอกงามดี ชาวบ้านจึงนิยมอธิษฐานเรื่องเกี่ยวกับฝน

社 : Kibune) และศาลเจ้านิอุกะวะกะมิ (丹生川上神社 : Niukawakami) โดยมีความเชื่อว่าการที่จะอธิษฐานให้ท้องฟ้า ปลอดภัยหรือทำให้ฝนตกต่อเนื่องเป็นระยะเวลาสั้นๆ จักรพรรดิจะเป็นผู้รับสั่งให้ เหล่าขุนนางบรวงสรวง การขอฝนโดยการใช้น้ำสีดำ และการบรวงสรวงขอให้ฝนหยุดตกจะใช้น้ำสีขาว

มิยะนะกะ ทะกะกะมิ⁵⁷ (宮永孝 : Miyanaga Takashi) ได้กล่าวเรื่องเกี่ยวกับม้าไว้ดังนี้ ประเทศจีนเป็นแหล่งที่เกิดอารยธรรมที่เก่าแก่แห่งหนึ่งในโลก เริ่มต้นจากราชวงศ์ซาง(ถึงก่อนคริสต์กาลปี1027,บริเวณแถบแม่น้ำเหลืองตอนล่าง)ในปีก่อนคริสต์กาลปี221สมัยปฐมจักรพรรดิ (ก่อนคริสต์กาลปี247 ถึงปี210)ได้เริ่มต้นราชวงศ์ฉิน ต่อจากนั้นเข้าสู่ราชวงศ์ฮั่น,ซุย,ถัง,ซ่ง,หยวน,หมิง,ชิง ปัจจุบันเป็นสาธารณรัฐประชาชนจีนในช่วงก่อนคริสต์กาลปี5000- 3000 ที่ประเทศจีนเริ่มมีการเลี้ยงม้าเพื่อการเกษตรกรรม ในสมัยราชวงศ์ซางเริ่มมีการใช้รถม้าที่ลากด้วยม้า 2 ตัว ในสมัยเดียวกันได้ทราบจากโคโคะซุโมจิ (甲骨文字) ตัวอักษรโบราณที่เขียนบนกระดูกสัตว์หรือเต่าบ้านที่กว่าในสมัยนี้เริ่มมีการใช้ม้าลากรถ ในสมัยต้นราชวงศ์ฉินมีตุ๊กตาทหารม้า ได้มีการขุดพบรถที่ใช้ออกรบทำสงคราม ม้าที่ทำด้วยดิน พร้อมด้วยกองเหล่าทหารที่รูปร่างเท่ามนุษย์จริง ต่อมาจักรพรรดิหลิวปัง(ก่อนคริสต์กาลปี247 ถึงปี195 ปฐมจักรพรรดิราชวงศ์ฮั่น) เป็นสมัยต่อจากสมัยราชวงศ์ฉินที่ล่มสลาย เป็นจักรพรรดิราชวงศ์ฮั่น ในสมัยฮั่นนี้มียุคฮั่นเหวย,หกราชวงศ์,ฮั่นตะ วันตก และฮั่นตอนปลายและ14รัชกาล เป็นระยะเวลา210ปี ในสมัยฮั่นตอนต้นจักรพรรดิอู่ องค์ที่7เป็นสมัยที่มีกำลังทหารเข้มแข็งที่สุด ซึ่งมีกองทัพม้าประมาณแสนคน ในสมัยฮั่นตอนต้นและตอนปลายเริ่มมีการทำรูปปั้นม้าจากทองแดงและบรอนซ์ ในสมัยราชวงศ์ถัง (ปีคศ.618-907) เริ่มมีการเคลือบสีและนำไปเผา จึงได้พบฮะนิวะรูปม้า(ข้าวของเครื่องใช้ในหลุมฝังศพ)

ในเกาหลีได้รับวัฒนธรรมจากชนเผ่าที่เลี้ยงม้าในทุ่งเลี้ยงสัตว์ทางด้านเหนือของประเทศ หลังจากที่ย้ายแพ้ประเทศจีน ประเทศเกาหลีก็ได้รับวัฒนธรรมของจีนและพัฒนาต่อไป นอกจากนี้มีการขุดพบภาพพลธนูขี่ม้า และขบวนกองกำลังทหารม้าที่ในหลุมฝังศพและภาพตามฝาผนังในหลุมศพโบราณแล้ว ยังมีการขุดพบเกราะที่ทำด้วยเหล็ก(เกราะที่ใช้สำหรับสวมเป็นหน้ากากสำหรับกองทัพม้า,สมัยสามก๊ก [ศตวรรษที่5]) และเครื่องเคลือบดินเผาที่จำลองเป็นทหารม้า (สมัยสามก๊ก)

⁵⁷ 宮永孝 : 「美術史上に現れた馬」 『文学』第 15 卷、第 1 号 (東京 : 岩波書店、2014 年、P. 124 - 125)

ประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงยุคปัจจุบัน มีผลงานทางศิลปะและงานฝีมือจำนวนมากที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับม้า (วัตถุโบราณที่พบในหลุมฝังศพของสมัยโคะฟุน) ได้แก่ ม้าที่ทำจากดิน ดาบ โกลน (ห่วงที่ห้อยลงมาจากอานม้าทั้ง 2 ข้างสำหรับสอดเท้าขึ้นในเวลาขี่ม้า) อานม้า กล่องใส่ยา กระเป๋าสายของ ภาพพิมพ์ญี่ปุ่น ฉากกั้นห้อง ภาพม้วน ภาพวาด รูปปั้น เป็นต้น

สถานะรูปม้า (ยุคโคะฟุน ถึงศตวรรษที่ 6) จากจังหวัดอิบะระกิ รูปปั้นม้าที่ทำด้วยดิน (คาดการณืว่าทำขึ้นในสมัยนาระ ถึงสมัยเฮอัน,ศตวรรษที่ 8 ถึง12) จากจังหวัดกิฟุซึ่งแต่ละอย่างนี้ได้ขุดค้นพบจากดินขึ้นมา ในสมัยเอะโดะก็มีอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับม้าเช่น ดาบ โกลน อานม้า กล่องใส่ยาที่มีหัวแขวน ซึ่งกล่องนี้

ภาพที่ 6 สถานะรูปม้า

ที่มา: <http://pingmag.jp/jp/2013/09/11/haniwa>

ทำเป็นรูปม้า หรือที่หัวแขวนกล่องยานี้ ในบางครั้งแกะสลักเป็นรูปม้าทำจากงาช้าง ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำขึ้นในสมัยเอะโดะ ม้าที่อยู่ในท่อนั่ง, ท่ายืน, ตกกลางจากม้า, ท่าคนกำลังทำความสะอาดม้า คนกำลังให้อาหารม้า นอกจากรูปปั้นแล้ว ยังมีภาพวาดและภาพม้วนตั้งแต่สมัยโมะโมะยะมะถึงสมัยเอะโดะมีการวาดภาพที่เกี่ยวข้องกับม้าในหลายอริยบทเช่น ม้าที่อยู่ในคอกม้า, ม้าออกศึก สงคราม, ม้าแข่ง, ม้าวิ่งไล่สุนัข, ขี่ม้ายิงธนู, ม้าที่พุ่งเลี้ยงสัตว์, ม้าล่าสัตว์, ม้าที่กำลังถูกฝึกสอน, การขี่ม้า นอกจากนี้ยังมีภาพพิมพ์ที่วาดเกี่ยวกับม้ามากมาย พอถึงสมัยตอนปลายของบักกุฟุถึงสมัยต้นเมจิ มีภาพพิมพ์สีเกี่ยวกับคนต่างชาติขี่ม้าท่องเที่ยวและรถม้าบนรางรถไฟ

วังฉวน (王透文 : Wang Shuwen) กล่าวถึงความสัมพันธ์ของม้ากับเจ้าชายไวในงานวิจัยดังนี้ 富士山は昔から霊山とされ、聖徳太子が二十五歳の時、黒い馬に乗って空を飛び、富士山に降り立ったという伝説もあり。มีตำนานเล่าว่า ในอดีตกาลภูเขาฟูจิเป็น

สถานที่ลี้ลับ เจ้าชายโฌโตะกุ (聖徳太子 : Shoutoku taishi) พระชนม์ 25 พรรษา ได้ประทับม้าสีดำเหินไปบนฟ้าไปลงที่ภูเขาฟูจิได้ จากข้อมูลนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาประวัติของเจ้าชายพบว่าพระองค์โปรดปรานม้าสีดำตัวหนึ่ง และยังพบเรื่อง ของพระองค์ในภาพวาดหลายภาพที่เกี่ยวกับตำนานภูเขาฟูจิอยู่ที่ ศาลเจ้า 富士御室浅間神社 เป็นภาพที่อยู่ในชุดของ 聖徳太子像 หนึ่งในภาพเหล่านั้นเป็นภาพของเจ้าชายโฌโตะกุด้วยฉลองพระองค์อย่างเป็นทางการในท่าทรงประทับม้า จากตำนานเรื่อง 黒駒太子伝説 ได้กล่าวว่า สมัยเฮอัน เมื่อเจ้าชายโฌโตะกุมีพระชนม์ 25 พรรษา มีความต้องการม้าที่มีลักษณะดีจึงแจ้งเรื่องออกไปทั่วแผ่นดิน ในบรรดาม้าที่รวบรวมมาได้ 100 กว่าตัว พระองค์ทรงโปรดม้าเทพตัวหนึ่ง ที่ถูกถวายเป็นของขวัญมาจากคะอิโนะกุนิ (甲斐の国 : Kai no Kuni) (ปัจจุบันคือ จังหวัดยะมะนะะเอมิ) ม้าตัวนี้มีลักษณะพิเศษคือ ลำตัวสีดำสองเป็นประกายขณะที่บริเวณส่วนขาเป็นสีขาว

ภาพที่ 7 เจ้าชายโฌโตะกุประทับม้าสีดำไปที่ภูเขาฟูจิ

ที่มา: <http://p.twipple.jp/bzZ0F>

ด้วยม้านี้มาจากจังหวัดคะอิโนะกุนิ เป็นแหล่งที่ขึ้นชื่อว่ามีม้าลักษณะดี จึงทำให้ได้ชื่อว่าคะอิโนะคุโระกุนะ (甲斐の黒駒 : Kai no Kurokuma) ในเดือนเก้า พระองค์ได้ฝึกจับบังเหียนม้าประทับม้าลอยขึ้นไปบนท้องฟ้าเดินทางท่องเที่ยวไปบนยอดภูเขาฟูจิจนมาถึงฉินนะโนะกุนิ (信濃国 : Shina no kuni) ใช้เวลาสามวันจึงเดินทางกลับเมืองหลวง ปกติ

ชาวบ้านทั่วไปไม่สามารถปีนขึ้นไปบนภูเขาไฟฟูจิได้ แต่พระองค์เป็นผู้ที่มีบุญบารมีสามารถขึ้นไปบนภูเขาได้ตามใจปรารถนา เมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์ม้าตัวนี้ก็มาอยู่เคียงข้าง เวลาม้าตัวนี้ตายลง ได้ฝังศพม้านี้ไว้ในบริเวณใกล้กับหลุมพระศพของเจ้าชายด้วย จากตำนานเรื่องนี้จะเห็นถึงความสัมพันธ์ของม้ากับเจ้าชายว่าพระองค์โปรดปรานม้ามาก ม้าได้พาพระองค์ไปทั่วดินแดนที่คนธรรมดาไปไม่ได้โดยเฉพาะภูเขาฟูจิ ม้าตัวนี้มีความจงรักภักดีกับพระองค์จนวันตาย จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ที่จงรักภักดีนี้มีลักษณะใกล้เคียงกับม้าที่ปรากฏในตัวบทต้นแบบจากเรื่องทะอิเฮะอิกิที่จักรพรรดิโจวมุไซใช้เป็นพาหนะประทับไปท่องดินแดนของชมพูทวีป

การครอบครองม้าที่มีลักษณะพิเศษมีส่วนช่วยให้จักรพรรดิสามารถเดินทางไปทั่วทุกดินแดนนำความรู้นี้ใหม่มาปกครองบ้านเมือง ม้าเป็นสัตว์มงคลที่สวรรค์ส่งมาให้เพื่อเป็นพาหนะสำหรับจักรพรรดิที่ปกครองแผ่นดินโดยธรรม ประกอบกับความเชื่อที่ว่าม้าเป็นพาหนะของเทพเจ้า การบรวงสรวงม้าจะทำให้เดินทางด้วยความปลอดภัยอีกทั้งยังทำให้มีฝนตกลงมาให้พอเพียงต่อการดำรงชีวิต และตามข้อมูลบันทึกโบราณ ม้ามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับมนุษย์ตั้งแต่สมัยโบราณในหลายด้านคือ การเกษตร ทำศึกสงคราม เดินทาง บรรทุกสินค้า และการกีฬา ม้าจึงเป็นสัตว์มงคลคู่แผ่นดินและเสริมบุญบารมีองค์จักรพรรดิ

4.1.2.C ฉากสุดท้ายของเรื่องทะอิเฮะอิกิ

ทะอิเฮะอิกิ ในตอนท้ายเรื่องได้กล่าวไว้ว่าจิตได้กลายเป็นเซียน นอกจากนี้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณลำธารนี้ได้ดื่มน้ำบริเวณนี้เช่นกันทำให้ร่างกายไม่เจ็บไม่ป่วย มีอายุยืนเป็นร้อยปีดังเนื้อความต่อไปนี้

このみならず、この谷の流れの末を汲んで
飲みける民三百余家、皆病即消滅して、不老不死の上寿を保てり。

ไม่เพียงเท่านั้น ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณลำธาร
ในหุบเขานี้ ได้ดื่มน้ำในลำธารนี้ทำให้ร่างกายไม่เจ็บ
ป่วยมีอายุยืนยาว

(ทะอิเฮะอิกิ หน้า 259)

จะเห็นได้ว่าในเรื่อง **ทะอิเฮะอิกิ** ชาวบ้านบริเวณนี้ได้อนิสงส์ในการดื่มน้ำในลำธารจึงทำให้อายุยืนยาว และไม่เจ็บป่วยปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ คำว่าโจจุ (上寿 : Jouju) หมายถึงการมีอายุยืนยาวที่สุดของมนุษย์เรา ช่วงเวลาอายุยืนยาวมี 3 ระดับกล่าวคือ ระดับสูงเรียกภาษาญี่ปุ่น

ว่า โจจู (上寿 : Jouju) จะมีช่วงอายุยืนยาวระหว่าง 100-120ปี, ระดับกลางเรียกภาษาญี่ปุ่นว่า โชจู (中寿 : Chouju) จะมีช่วงอายุยืนยาวระหว่าง 80-100 ปี และระดับต่ำเรียกภาษาญี่ปุ่นว่า คะจู (下寿 : Kaju) จะมีอายุยืนยาวระหว่าง 60-80 ปี สำหรับคำว่าโจจูที่ปรากฏในเรื่องนี้เป็นช่วงอายุยืนยาวที่สุด จึงเป็นการแสดงถึงความสงบร่มเย็นของการปกครองบ้านเมืองของจักรพรรดิในเวลานั้นด้วย ที่ผู้คนใช้ชีวิตยืนยาวอย่างสงบอยู่ท่ามกลางป่าเขา ก็เท่ากับเป็นการยกย่องถึงองค์จักรพรรดิด้วย

นอกจากนี้ใน*ทะอิเฮะอิ*ก็ยังระบุอีกว่า การที่มหาดเล็กได้ถวายน้ำทิพย์นี้แก่จักรพรรดิทำให้เกิดเป็นที่มาของเทศกาลชมดอกเบญจมาศในเวลาต่อมา ดังข้อความต่อไปนี้

この術を文帝に授けたてまつる。文帝これを受けて、菊花の盃を伝へて、万年の寿を成さる。

ได้ถวายน้ำทิพย์แก่จักรพรรดิ พร้อมถวายพระพรให้พระองค์อายุยืนหมื่นปี จึงเป็นที่มาของการดื่มเหล้าดอกเบญจมาศ

(*ทะอิเฮะอิ* หน้า 259)

การที่จักรพรรดิรับน้ำทิพย์ดอกเบญจมาศ โดยมีความเชื่อว่าดอกเบญจมาศเป็นดอกไม้มงคลและ 菊花の盃 หมายถึงการดื่มเหล้าดอกเบญจมาศด้วยถ้วยเหล้าเป็นการอวยพรให้อายุยืนยาว จึงเป็นที่มาของเทศกาลโชโย โนะ เอ็น คือเทศกาลชมดอกเบญจมาศและเป็นที่แพร่หลายในเวลาต่อมา

4.2 บทละครในเรื่อง *คิกุจิโด*

4.2.1 เนื้อหาและแนวคิดในบทละครโนที่มีความคล้ายคลึงกับตัวบทต้นแบบ

4.2.1.A บทบาทจิโดในบทละครโนเรื่อง *คิกุจิโด*

4.2.1.B บทสวดที่ปรากฏในบทละครโนเรื่อง *คิกุจิโด*

4.2.1.C บทบาทของหมอนในบทละครโนเรื่อง *คิกุจิโด*

4.2.2 เนื้อหาและแนวคิดในบทละครโนที่มีเนื้อหาแตกต่างกับตัวบทต้นแบบ

4.2.2.A บทบาทซุนนางที่ปรากฏในบทละครโนเรื่อง *คิกุจิโด*

4.2.2.B ฉากสุดท้ายของเรื่อง *คิกุจิโด*

4.2.1 เนื้อหาและแนวคิดในบทละครโนที่มีความคล้ายคลึงกับตัวบทต้นแบบ

4.2.1.A บทบาทจิตในบทละครในเรื่อง คิกุจิโด

-จิตเป็นตัวละครเอกเรื่อง **คิกุจิโด** ที่เป็นผู้ถวายนานดูผลงานทั่วไปให้จักรพรรดิแต่แสดงความรู้สึกทุกข้อใจที่ถูกลงโทษและเฝ้าคิดถึงเรื่องราวในอดีตดังบทขับร้องต่อไปนี้

地 『夢もなし。いつ楽しみを松が根の。夢もなし。いつ楽しみを松が根の。嵐の床にかり寝して。枕の夢は夜もすがた身を知るは乾されず。頼めにし。かひこそなけれひとり寝の枕詞ぞ、恨みなる枕詞ぞ根みなる。

นักร้องประสานเสียง: เวลานอนไม่เคยฝันเห็นสิ่งที่น่ารื่นรมย์ทั้งๆที่เฝ้ารอความฝันแบบนั้นอยู่เสมอ ในหุบเขามีสัตว์ลมพายุที่พัดผ่านมาปะทะที่นอนยิ่งทำให้จิตเฝ้าคิดถึงแต่เรื่องการถูกลงโทษจนทำให้ร้องให้น้ำตาเประอะเปื้อนแขนเสื้อตลอดทั้งคืน และยังรู้สึกแค้นเคืองใจที่ต้องเสียเวลามาเฝ้าคิดถึงคำพูดของจักรพรรดิที่จะเอ็นดูตลอดไป แต่กลับถูกปล่อยให้อยู่ในป่าเขาแต่เพียงผู้เดียว

(คิกุจิโด 808 หน้า)

ในฉากในป่าที่สภาพเต็มไปด้วยความหนาวเย็นมีลมพายุพัดเอาความเย็นมาปะทะกับจิตที่อยู่ในอารมณ์ที่แค้นเคืองด้วย ได้ขับร้องรำพันถึงการตัดพ้อต่อว่าเกี่ยวกับสัญญาที่จักรพรรดิเคยให้ไว้ว่าจะเอ็นดูจิตตลอดไป และยังคร่ำครวญถึงการถูกปล่อยให้อยู่คนเดียวในหุบเขาแสดงถึงความสัมพันธ์ใกล้ชิดเกินเด็กรับใช้ปกติ ซึ่งทำให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างจักรพรรดิและจิตว่าเป็นความสัมพันธ์ยากกับบ่าวที่แฝงไปด้วยความรักเหมือนคู่ชายหญิง ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้จากข้อมูลที่ค้นคว้ามาพบว่า ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ผู้ชายเป็นผู้ที่กำหนดบทบาทสำคัญต่างๆในสังคม ซึ่งจะเห็นได้ว่าในสถาบันการเมืองผู้นำของประเทศคือจักรพรรดิเป็นผู้ปกครองประเทศและสถาบันครอบครัวมีผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว ส่วนผู้หญิงจะถูกกำหนดบทบาทให้ทำหน้าที่เฉพาะในบ้านเป็นผู้ตามหรือรับคำสั่ง ประกอบกับลักษณะทางกายภาพของผู้หญิงมีความอ่อนแอกว่าผู้ชาย จึงไม่เหมาะที่จะไปรับใช้งานในสังคมผู้ชายที่เป็นนักรบต้องออกทำศึกสงครามและสังคมของนักบวชในพุทธศาสนาที่ไม่อนุญาตให้ผู้หญิงเข้าร่วมกิจที่เป็นของศาสนา

มาริสซา พงษ์ธนยนต์กิจ ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้หญิงญี่ปุ่นในสมัยโบราณไว้ว่า สตรีจะถูกจำกัดให้มีชีวิตอยู่แต่ในครัวเรือน ไม่ได้ออกไปพบเห็นหรือยุ่งเกี่ยวกับโลกภายนอก ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทางการ เมืองหรือกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวกับกิจการงานของชาย สังคมไม่ได้คาดหวังให้ผู้หญิงแสดงบทบาทมากมายในสังคม โดยให้ปฏิบัติตามแบบแผนที่สังคมวางกรอบไว้ นอกจากนี้ความคิดของลัทธิขงจื้อที่ว่าผู้หญิงจะต้องอยู่ในโอวาทของชายสามคนในชีวิตของเธอ คือ บิดาสามี และบุตรชาย ซึ่งทำให้ผู้หญิงถูกจัดให้อยู่ในสถานะที่ด้อยกว่าผู้ชายในทุกทาง ตลอดจนคำสอนของพุทธศาสนาที่มองผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอเสมือนสัตว์ผู้ต้องบาป และมีแนวโน้มที่จะทำบาปมาตั้งแต่เกิด

ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้ผู้หญิงมีข้อจำกัดไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคมของผู้ชายดังกล่าวได้ จึงจำเป็นต้องใช้เด็กหนุ่มเข้าไปเป็นผู้รับใช้แทน ผู้วิจัยพบว่า การรับใช้ของเด็กหนุ่มมีปรากฏในสังคมของนักรบและนักบวชจึงขอกล่าวในรายละเอียดดังนี้

-สังคมของนักบวช

ในสมัยนาราและเฮอัน เป็นยุคที่ศาสนาพุทธมีความเจริญและเป็นที่ยอมรับในหมู่ชนชั้นสูงจะนิยมส่งเด็กชายที่มีอายุประมาณ 12-14 ปีเข้าไปเป็นเด็กรับใช้และบวชเรียนคำสอนทางพุทธศาสนา ในศาสนาพุทธนิกายเท็นดะอิ (天台宗 : Tendai-shuu) และฉินงน (真言宗 : Shingon-shuu) ในสมัยเฮอัน มีคำสอนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางกายกับเด็กชายที่เรียกว่าชิโงะ⁵⁸ (稚児 : Chigo) ถือว่าเป็นการดับทุกข์ โดยพระจะนำชิโงะผ่านพิธีชิโงะคันโจ⁵⁹ (稚児灌頂 : Chigokanjou) ของนิกายก่อนมีความสัมพันธ์ ชิโงะจะกลายเป็นร่างปางหนึ่งของพระโพธิสัตว์โคยะมะมะ ซะโตะโกะ⁶⁰ (小山聡子 : Koyama Satoko) กล่าวถึงเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างพระและเด็กชายในสังคมของศาสนาไว้ว่า ในสมัยเฮอันช่วงตอนกลางมีหนังสือเรื่องเล่าและหนังสือรวมบทกลอนบันทึกเรื่องราวที่เกี่ยวกับความรักของพระกับชิโงะไว้

⁵⁸ ชิโงะ (稚児) ในสมัยเฮอัน ผู้คนจะนิยมส่งบุตรหลานที่เป็นเด็กชายอายุประมาณ 12-18 ปีไม่โกนศีรษะเข้ามาที่วัดของนิกายเท็นดะอิเพื่อศึกษานำเพ็ญธรรม

⁵⁹ ชิโงะคันโจ (稚児灌頂) เป็นพิธีกรรมทางศาสนาพุทธนิกายเท็นดะอิ (天台宗) และนิกายฉินงน (真言宗) โดยมีความเชื่อว่าเด็กชายอายุประมาณ 12-18 ปีที่ผ่านพิธีกรรมนี้แล้วจะกลายเป็นพระโพธิสัตว์ที่มาช่วยชาวบ้านให้พ้นทุกข์ภัย และเป็นการปลดเปลื้องความปรารถนาทางเพศของพระกับเด็กชาย รายละเอียดพิธีกรรมคือพระสมณะสูงจะนำน้ำมารินที่ศีรษะของเด็กชายเหมือนพิธีการขึ้นครองราชย์ของกษัตริย์อินเดียที่ต้องใช้น้ำศักดิ์สิทธิ์จากทะเลที่ทวีปมารินศรีษะการกระทำเช่นนี้ถือว่าได้ชำระจิตใจให้บริสุทธิ์

⁶⁰ 小山聡子、(寺院社会における僧侶と稚児—『往生要集』理解を中心として—) bulletin of Nisho gakusha University 50,25-44,2007

มากมาย ชิโงะที่อาศัยอยู่ที่วัดจะแต่งหน้าเหมือนผู้หญิง เป็นสิ่งที่ทำให้เข้าใจได้ว่าเป็นความรักที่ พระแสวงหา พระจะไม่ยอมให้ชิโงะห่างกาย ไม่ว่าจะเป็กลางวันหรือกลางคืนโดยจะให้อยู่ใกล้ ตัวเสมอ ในสังคมของศาสนาสิ่งนี้ทำให้พระปลดเปลื้องจากความต้องการทางเพศ หรืออาจกล่าว ได้ว่าเป็นการทดแทนหน้าที่ของผู้หญิง

ในสมัยมุโระมะชิ นิกายเท็นดะอิ มีการจัดพิธีชิโงะคันโซ เป็นพิธีที่ทำให้เด็กชายกลายเป็นชิ โงะ โดยมีความเชื่อว่าชิโงะคือผู้บริสุทธิ์เป็นร่างปางหนึ่งของ พระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ พระองค์ ทรงเปี่ยมไปด้วยความเมตตาที่มอบให้ผู้คน และพระก็เป็นหนึ่งในหมู่ชนนี้ ด้วยความเชื่อนี้นิกาย เท็นดะอิจึงเกิดคำสอนที่ว่าชิโงะเป็นผู้ที่มาช่วยพระให้พ้นทุกข์จากแรงปรารถนาทางเพศ อาจ กล่าวได้ว่าการที่มีความสัมพันธ์ทางกายกับพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ในร่างของชิโงะตามความ เชื่อของศาสนาเป็นหนทางนำไปสู่การดับทุกข์ นอกจากนี้ตามบันทึก『稚児灌頂私記:Chigo kanjou shiki』ได้กล่าวถึงความเชื่อนี้ไว้ว่าการที่มีความสัมพันธ์กับเด็กที่ยังไม่ได้ผ่านพิธีชิโงะคันโซ ถือได้ว่าเป็นการกระทำที่ชั่วร้ายและผู้นั้นจะถูกนำตัวไปสู่ ชันอะกุโด (三悪道:San akudou) หมายถึงดินแดนหลังความตาย 3 ดินแดนคือ นรกภูมิ เดรัจฉานภูมิและเปรตภูมิ

นอกจากนี้ยังมีบทความเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในลักษณะนี้⁶¹อีกว่า ในสมัยคะมะงุระถึง สมัยมุโระมะชิ มีนิยายที่เขียนเกี่ยวกับความรักซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างพระกับเด็กชาย,ขุน นางกับเด็กชาย นิยายนั้นมีชื่อว่า **ชิโงะโมะโนะงะตะริ** 『稚児物語 : Chigo momogatari』 โดยปกติในทางศาสนาความรักเป็นเรื่องต้องห้าม สำหรับนิยายเรื่องนี้เกิดขึ้นในสมัยยุคกลางก็ เช่นกัน เป็นเนื้อเรื่องเกี่ยวกับความรักที่เกิดขึ้นระหว่างความสัมพันธ์ของพระและเด็กชายซึ่งเป็น สิ่งที่สังคมไม่ยอมรับ

ด้วยชิโงะเป็นปางหนึ่งของพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์จึงมีข้อห้ามทางศาสนาระบุไว้ว่า ห้ามพระมีความสัมพันธ์ทางกายกับเด็กชายที่ยังไม่ได้ผ่านพิธีชิโงะคันโซ และชิโงะที่ผ่านพิธีกรรม นี้ได้ชื่อใหม่โดยจะใส่คำว่ามารุ (丸 : Maru) ที่หลังชื่อของ ชิโงะ และใช้ชีวิตอยู่ที่วัดจนถึงอายุ ประมาณ 17-19 ปีรวมระยะเวลาที่เป็นชิโงะก็ประมาณ 4-5 ปี การใช้ชีวิตของชิโงะในวัดมี ข้อกำหนดมากมายหลายเรื่องที่ต้องถูกฝึกฝนและเรียนรู้ ชิโงะถือได้ว่าเป็นผู้ทำหน้าที่แบบผู้หญิง ที่ใช้ชีวิตอยู่ในวัด รายละเอียดของข้อปฏิบัติมีดังนี้

- พอตื่นเช้าขึ้นมาต้องแปรงฟัน ล้างหน้า ใช้หวีแปรงผม
- หลังจากนั้นทำผมให้เรียบร้อยพร้อมแต่งหน้า
- ฝึกทบทวนคำสอนที่ได้เรียนรู้ไปเมื่อวันวาน

61 <http://inuiyouko.web.fc2.com/folklore/j-maturi18.html> (สืบค้นวันที่ 23 ตุลาคม 2558)

- ไม่ดื่มที่จะฝึกฝนการเขียนหนังสือด้วยพู่กัน
- ต้องมีกระจกและไม้จิ้มฟันไว้ติดตัวเสมอไม่ห่างกาย
- ห้ามไว้เล็บมือยาว การยื่นหรือการร่ายรำต้องสง่างาม
- การปิดประตูทางเข้าออกหรือประตูบานเลื่อนต้องสุภาพ

สังคมของนักรบ

ปลายสมัยเฮอันเป็นยุคที่โชกุนมีกำลังทหารและอำนาจมากที่สุด ซึ่งในยุคนี้มีความเชื่อว่าคุณภาพสัมพันธแบบนายบ่าวในการทำศึกสงครามของนักรบไม่เหมาะที่จะให้ผู้หญิงออกติดตามรับใช้ในสนามรบจึงใช้เด็กชายรับใช้งานส่วนตัวแทน จึงทำให้เกิดความใกล้ชิดกันจนกลายเป็นความสัมพันธ์ทางกายกับเด็กชายที่เป็นผู้รับใช้และดูแลร่างกายเรียกว่าโคะโฌ (小姓 : Kosho) มีหน้าที่ดูแลงานทั่วไป เป็นเลขา คนเดินสาร ผู้คุ้มกัน และโคะโฌที่เป็นเด็กชายที่รูปร่างงามจะเป็นที่รักของเหล่านักรบ จะได้เข้าไปนอนเฝ้าร่วมห้องนอนด้วย เด็กชายเหล่านี้อาจมีชื่อเรียกว่า ชิโงะโคะโฌ (稚児小姓 : Chigokosho) สำหรับความสัมพันธ์ในลักษณะนี้จะเห็นได้ในสังคมของชนชั้นผู้ปกครองด้วย กล่าวคือโชกุนโยะชิมิทซุเป็นผู้อุปถัมภ์ละครโน รักใคร่เอ็นดูเสะอะมิ ตั้งแต่สมัยที่ยังเป็นเด็ก โดยที่ไม่ได้นิยมชมชอบเพียงความสามารถในการแสดงละครเท่านั้น แต่มีความหลงใหลในรูปร่างหน้าตาของเสะอะมิอีกด้วย

ทซุชิยะ เคะอิชิโร⁶² (土屋 恵一郎 : Tsuchiya Keiichirou) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของ โชกุนอะมิกะซะ โยะชิมิทซุที่มีต่อเสะอะมิเกี่ยวกับความรักใคร่จนทำให้เป็นที่ครหาในหมู่ชนชั้นสูงตามประวัติของเสะอะมิไว้ดังนี้

世阿弥 (1363-1443) は、室町初期に活躍した能役者であり、生涯でわかっているだけでも 50 作以上の作品を書いた能作者です。大和猿楽の一流である結崎座 (観世座) の棟梁、観阿弥の長男として 生まれました。人気役者であった父や関係もあった貴族たちから、和歌、連歌、蹴鞠、などの教育を受けられ、役者として父とともに舞台に立ち増した。12 歳の時、京都の今熊台神社で行われた猿楽興行二父とともに出演し、臨席詞でいた時の将軍、足利義満の寵愛を受けるようになります。少年時代の世阿弥は、大変な美少年だったと言われています。13 歳の時、関白二条良基から「藤若」という幼名を与えられ、その時良基は「良くぞこんな美童が輩出したものだ」と、東大寺尊勝院の僧に宛てた手紙に書いて絶賛しました。その後も世阿弥は、た

⁶² 土屋 恵一郎 จาก <http://textview.jp/post/culture/11834> (สืบค้นวันที่ 20 กรกฎาคม 2015)

びたび義満と同席して盃を賜るなど、恵まれた事代を過ぎました。祇園祭の棧敷に義満は世阿弥（藤若）の同席を許していますが、内大臣にもなった貴族の三条公忠はその日記の中で、大樹(義満)は世阿弥という「児童」を寵愛しているが、この者は「散楽者」であり「乞食の所行」する者であると評して、義満の世阿弥への扱いを非難しています。この日記を見ると、世阿弥は今日考えられる芸術家というイメージではなく、「乞食」として差別されていた事がわかります

เสอะอะมิมีชีวิตในช่วงปีคศ.1363-1443 เป็นนักแสดงละครโนในยุคมุโรมะชิที่มีบทประพันธ์ผลงานบทละครโนมากกว่า 50เรื่อง เสอะอะมิ เป็นบุตรชายคนโตของคันทะอะมิที่เกิดในแวดวงการแสดงละคร ได้รับการฝึกฝนอบรมการแสดงในเรื่องกลอนวะกะ, เร็นงะ, เคะมะริ จากพ่อที่มีความสามารถในการแสดงละครและผู้มีความรู้ มีโอกาสได้ร่วมการแสดงในฐานะนักแสดงกับผู้เป็นบิดา เมื่ออายุได้ 12 ปีได้ร่วมการแสดงกับบิดาที่ศาลเจ้าอิเมะคุมะโนะที่เมืองเกียวโต ในการแสดงครั้งนี้ทำให้โชกุนอะชิกะงะ โยชิมิทซุเกิดมีใจเอ็นดูและโปรดปรานเสอะอะมิขึ้น

เสอะอะมิในสมัยวัยเด็กกล่าวกันว่าเป็นเด็กที่มีรูปร่างหน้าตาดีมาก เมื่ออายุได้ 13ปีคัมปาคุ นิโจโยชิโมะโตะ (関白二条吉本 : Kanpaku Nijou Yoshi moto) ได้ตั้ง ชื่อในวัยเด็กให้เสอะอะมิว่า ฟุจิวะกะ (藤若 : Fujiwaka) ในเวลานั้นโยชิโมะโตะได้เขียนจดหมายถึงพระมิโคโตะแห่งวัดโทไดจิ ชื่นชมเสอะอะมิว่าเป็นเด็กที่มีรูปลักษณ์ ที่งดงามมาก ต่อจากนั้นเป็นยุครุ่งเรืองของเสอะอะมิที่ได้มีโอกาสร่วมโต๊ะ นั่งชมงานที่เฉลียง ในงานเทศกาลก๊อง กับโชกุนโยะชิมิทซุผู้ซึ่งได้ให้ เหล้าและร่วมดื่มกับเสอะอะมิด้วย แต่ซันโจ กินตะตะ (三条公忠 : Sunjou kintada) ได้เขียนใน บันทึกประจำวันว่า โชกุนโยะชิมิทซุโปรดปรานเด็กผู้นี้ แต่เด็กผู้นี้เป็นพวกนักแสดงซังงะกุ (散楽 : Sangaku) ซึ่งถือได้ว่าเป็นพวกชนชั้นขอลาน ซึ่งความโปรดปราน เช่นนี้ของโชกุนโยะชิมิทซุเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม จากบันทึกประจำวันฉบับนี้ทำให้ทราบว่าเสอะอะมิไม่ได้รับการยอมรับในฐานะที่เป็นศิลปินเหมือนในปัจจุบันนี้แต่ถูกดูหมิ่นว่าเป็นพวกขอลาน

โอะโมะเตะ อะกิระ⁶³ (表章 : Omote Akira) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ใกล้ชิด
ของโชกุนอะชิกะงะ โยะมิมิทซุที่มีต่อเสะอะมิไว้ดังนี้

足利義満の世阿弥龍愛を示す史料として署名な『後愚味記』永和4年
(1378)6月7日の記事(自分が飲んだのと同じ杯を児童に渡して酒を飲
ませたこと)

ตามข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในสมุดบันทึกโบราณโอะงุมะอิกิ ในวันที่ 7
มิถุนายน ค.ศ.1378 ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ใกล้ชิดของโชกุน อะชิกะงะ โยะมิมิทซุที่มี
ต่อเสะอะมิว่า โชกุนใช้ถ้วยที่ตนดื่มเหล้าแล้วส่งให้เสะอะมิดื่ม(ใช้ถ้วยใบเดียวกัน)

จากข้อความข้างต้นดังกล่าวทำให้ทราบว่าโชกุนโยะมิมิทซุ มีความหลงใหลในรูปลักษณ์
ของเสะอะมิเมื่อได้ชมการแสดงและให้การสนับสนุนการแสดงบทละครโนในเวลาต่อมา
นอกจากนี้การให้เสะอะมิซึ่งในสังคมขณะนั้นไม่ยกย่องนับถือผู้เป็นนักแสดงละคร แต่ได้มีโอกาส
ร่วมนั่งและดื่มในสถานที่นั่งของเหล่าชนชั้นสูง โดยที่โชกุนโยะมิมิทซุไม่สนใจในข้อครหาของ
บุคคลรอบข้าง แสดงถึงความรู้สึกพอใจของโชกุนโยะมิมิทซุที่มีต่อเสะอะมิอย่างเด่นชัด และการ
ได้ดื่มร่วมถ้วยเหล้าเดียวกันของเสะอะมิกับโชกุนโยะมิมิทซุ เป็นการแสดงถึงการสร้าง
ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอย่างมาก จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับถ้วยเหล้า⁶⁴ ผู้วิจัยพบว่าความเชื่อ
ของถ้วยเหล้าตามความเชื่อโบราณของชาวญี่ปุ่นมีความเชื่อดังต่อไปนี้

- 1) ภาชนะพิเศษที่ใช้ในงานฉลองเพื่อดื่มอวยชัยเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับ
เทพเจ้า [神と人を結ぶ酒宴の呪具]

ถ้วยเหล้าเป็นภาชนะที่ไว้สำหรับดื่มเหล้าหรือเครื่องดื่มในงานบวงสรวงเลี้ยงฉลอง
เทพเจ้า เหล้านี้จะถูกทำขึ้นในงานฉลองเทพเจ้าเป็นเครื่องดื่มศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ดื่มร่วมกันโดยจะถูก
นำมาวางไว้หน้าเทพเจ้า ที่มาของพิธีการดื่มฉลองคือการดื่มเหล้าร่วมกันต่อหน้าเทพเจ้า ถ้วย
เหล้าและเหล้าถือได้ว่ามีหน้าที่สำคัญ มีคำว่า 酒盛のモル ซึ่งมีความหมายว่าการดื่มกินร่วมกัน
กับเทพเจ้าเป็นการยืนยันการสร้างความสัมพันธ์ที่ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า

การบวงสรวงเหล้าต่อเทพเจ้าเป็นพิธีที่เคร่งครัด โดยจะรินเหล้าใส่ถ้วยเหล้าส่งให้ผู้ที่มี
ตำแหน่งสูงกว่าและส่งต่อให้ผู้ที่มีตำแหน่งน้อยกว่าตามลำดับ การวนรอบหนึ่งรอบแรกมีชื่อ

⁶³ 表章 「「世阿弥の貴人尊重説の振幅と背景」 「問答条々」 第1条第二節後年僧補説」
『能と狂言7』(2009年4月)p. 40

⁶⁴ 西野神社(杯) จาก <http://nishiojinja.or.jp/nishino/enmusubi.html> (สืบค้นวันที่ 20 สิงหาคม 2558)

เรียกว่าโคมก และจะวนต่อไปจนครบ 5 รอบ การดื่มร่วมด้วยเหล้าเดียวกันในลักษณะนี้เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเทพและมนุษย์ให้ดียิ่งขึ้น จึงถือได้ว่าด้วยเหล้าเป็นภาชนะที่ศักดิ์สิทธิ์มาก

2) ด้วยเหล้าเป็นสิ่งสร้างความผูกพันระหว่างมนุษย์ [人と人を結ぶ盃事] ด้วยเหล้า นอกจากมีพลังวิเศษที่เป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ของเทพและมนุษย์แล้ว อาจกล่าวได้ว่าพลังวิเศษของด้วยเหล้ายังทำให้เกิดความผูกพันทางจิตวิญญาณของมนุษย์ ในทางตรงกันข้ามก็สามารถเป็นการตัดสายสัมพันธ์ได้เช่นกัน มีการกล่าวกันว่าด้วยเหล้ามีพลังที่ทำให้เข้าถึงเทพซึ่งเป็นโลกแห่งความลึกลับ จากอดีตที่ผ่านมาญี่ปุ่นมีประเพณีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้ราบรื่นนั้นจะใช้ด้วยเหล้าใบเดียวกันดื่มร่วมกัน โดยเชื่อว่าจะทำให้เกิดความผูกพันที่ดีต่อกันมากขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของการใช้ด้วยเหล้าทำพิธีสาบานเชื่อมความสัมพันธ์ของจิตวิญญาณและสัญญาทางใจ

พิธีการดื่มร่วมด้วยเหล้าที่สำคัญอีกพิธีหนึ่งคือการดื่มในงานพิธีแต่งงาน โดยให้เจ้าบ่าวและเจ้าสาวร่วมดื่มด้วยเหล้าเดียวกันในพิธีให้คำมั่นสัญญา ในอดีตถือว่าการกระทำดังกล่าวเป็นพิธีที่สำคัญมาก โดยจะจัดขึ้นเพื่อเป็นการแนะนำตัวต่อหน้าแขกทั้งในพิธีหมั้นและพิธีแต่งงาน นอกจากนี้การดื่มเหล้าร่วมด้วยเดียวกัน ยังใช้เป็นการสร้างความสัมพันธ์ของหมู่คณะในครอบครัวและสังคมแต่ละท้องถิ่น บางครั้งเป็นการกระทำเพื่อสร้างความสัมพันธ์แสดงความเป็นพี่น้องร่วมสาบานกัน ยึดถือตามข้อปฏิบัติร่วมกันของหมู่คณะในองค์กรเดียวกัน เช่น การนับถือเป็นพ่อลูก, พี่น้องร่วมสาบานของกลุ่มยาภูเขา เป็นต้น

การร่วมดื่มด้วยเหล้าด้วยกันยังมีความหมายในทางตรงกันข้ามคือการตัดความสัมพันธ์ ในพิธีศพจะมีการดื่มเหล้าเพื่อเป็นการแสดงถึงการลาจากกันชั่วคราวซึ่งเรียกว่าวะกะระนะมิกิ (別れのお神酒 : Waka re no Miki) การทำด้วยดื่มเหล้าแต่ก็มีความหมายถึงการแยกจากกันของจิตวิญญาณ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการตัดสายสัมพันธ์ที่ไม่สามารถมองเห็น จากข้อมูลเรื่องด้วยเหล้านี้ทำให้อนุมานว่าการที่ไซกุนโยะฉิมิทซุได้ร่วมดื่มเหล้าด้วยเดียวกับเสอะมินั้นแสดงถึงความมีจิตใจที่ต้องการสร้างความสัมพันธ์ทางใจกับเสอะมิด้วย

ด้วยข้อมูลต่างๆที่ได้รวบรวมมา ผู้วิจัยพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างชายกับชายมีปรากฏในสังคมของนักรบและนักบวชโบราณของญี่ปุ่น ซึ่งอนุมานได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างจักรพรรดิและมหาดเล็กเป็นความผูกพันแบบรักชายรักชายที่ใกล้เคียงกับสังคมนักรบมากกว่าสังคมนักบวช ที่ต้องใช้เด็กรับใช้ชายเป็นเหมือนต้นห้องหรือซิโงะโคะโธ มีหน้าที่ถวายงานใกล้ชิด

จักรพรรดิ ทำให้มีโอกาสดเกิดความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับจักรพรรดิ การที่จิโดรำพันความทุกข์ใจเป็น เพราะยังเฝ้าคิดคำนึงถึงความหลังในอดีตที่คาดหวังว่าเคยเป็นที่รักของจักรพรรดิ การคิดเช่นนี้ เป็นความคิดเพียงข้างเดียวของจิโดซึ่งในความเป็นจริงแล้วเรื่องนี้ไม่สามารถเป็นความจริงได้ เพราะพระองค์อยู่ในสถานะที่สูงกว่า มีคนรับใช้ถวายงานมากมาย พอถึงระยะเวลาที่ต้องเปลี่ยน หน้าทีหรือเหตุอื่น จิโดก็ต้องจากไปตามหน้าที่ ฉะนั้นบทบาทของจิโดในบทละครเรื่องนี้จึงเป็นเด็ก รับใช้ที่ เป็นผู้ถูกกำหนดชะตาชีวิตโดยผู้ที่มีอำนาจในสังคม

4.2.1.B บทสวดที่ปรากฏในบทละครในเรื่องคิกุจิโด

ในบทขับร้องไม่ได้กล่าวถึงที่มาของบทสวดแต่ระบุว่าจักรพรรดิได้ พระราชทานหมอนพร้อมมีบทสวดจารึกอยู่ซึ่งมีรายละเอียดตามบทขับร้องต่อไปนี้

シテ： 枕の要文疑ひなく
 シテ、ワキ： 具一切功德 慈眼視衆生 福聚海無量
 是故応頂礼
 ฉิเตะ อย่างไม่ต้องสงสัยนี้เป็นบทสวดที่จารึกอยู่ที่หมอน
 ฉิเตะ, วะกิ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรเป็นผู้ที่มีคุณธรรม
 ปกป้องดูแลพวกเราด้วยความเมตตากรุณา
 ซึ่งความเมตตาของท่านนั้นยิ่งใหญ่ราวกับมหา
 สมุทระ ฉะนั้นจงศรัทธาในพระองค์ผู้ประเสริฐ
 (คิกุจิโด หน้า 810)

พระสูตรบทนี้เป็นการแสดงถึงความเมตตากรุณาของพระโพธิสัตว์ ซึ่งมนุษย์เพียร พยายามที่จะพัฒนาให้เจริญขึ้นในตัวของเราเอง พระนิมิเร็นดะอิโฌนินได้ กล่าวว่าพระ โพธิสัตว์ไม่ได้เป็นผู้ช่วยชีวิตที่อยู่เหนือโลก แต่เป็นตัวแทนสังฆธรรมที่มีประจำอยู่ในชีวิตพวก เราทุกคน เนื้อหาของบทสวดนี้สอนไว้ว่าเมื่อเวลาพวกเรามีความทุกข์ พระโพธิสัตว์ท่านเป็น ผู้มีความเมตตา เพียงแต่เรียกชื่อท่าน ท่านจะมาช่วยพวกเราให้พ้นทุกข์ อาจกล่าวได้ว่าท่าน เป็นผู้มีจิตใจเมตตาและทรงความมีคุณธรรม ความเมตตาของท่านนั้นยิ่งใหญ่ไพศาลหาที่ เปรียบไม่ได้ เพราะฉะนั้นพวกเราจงมาให้ความเคารพพระโพธิสัตว์ พิธีสักการะบูชาคือการ ก้มศีรษะให้ไปแตะที่เท้า การกระทำเช่นนี้ประเทศอินเดียถือได้ว่าเป็นพิธีสักการะบูชาที่ สำคัญที่สุดของอินเดีย

ในฉากที่ขุนนาง รู้สึกแปลกใจเกี่ยวกับความมีอายุยืนของจิโด เพื่อคลายความสงสัย ข้อนี้อิโด จึงนำหมอนที่จารึกบทสวดมาให้ขุนนางดู ทำให้ขุนนางเข้าใจว่าเรื่องที่อิโดบอกเล่า เป็นเรื่องจริง จากการศึกษบทละครในเรื่อง **คิกุจิโด** พบว่าการที่ตัวละครไม่สามารถแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการถูกระงับจากบุคคลต่างๆรอบข้าง ผู้แต่งบทละครโนจะมีการหา ทางออกหรือวิธีปลอบประโลมจิตใจโดยให้ตัวละครสวดมนต์ด้วยตัวเองหรือให้พระมาสวดให้ ตัวละครพันทูกซ์ บทสวดที่ปรากฏอยู่ในบทละครเรื่องนี้เป็นการสะท้อนถึงความเชื่อทาง ศาสนาในสมัยนั้น เมื่อมีความทุกข์เกิดขึ้น สิ่งที่ใช้เป็นการปลอบประโลมจิตใจคือคำสอนทาง ศาสนา ซึ่งในบทละครโนก็เช่นกันใช้บทสวดทางศาสนาทำให้จิโดมีสติที่จะใช้ชีวิตอยู่ในป่า ต่อไป ซึ่งจิโดก็เข้าใจดีที่ไม่มีทางที่จะขัดพระบัญชาและกฎที่เคร่งครัดในราชสำนักได้

4.2.1.C บทบาทของหมอนในบทละครในเรื่อง คิกุจิโด

หลังจากที่จิโดได้กระทำผิดด้วยการข้ามหมอนของจักรพรรดิ จึงถูกลงโทษให้มาอยู่ในป่าลึก ตลอดเวลาที่อยู่ที่นี้ จิโดไม่มีความสุขเฝ้าครุ่นคิดถึงเรื่องราวในอดีต บทบาทของหมอนนี้ไม่ใช่ เฉพาะแค่เป็นสาเหตุของการถูกลงโทษเท่านั้น แต่เป็นของต่างหน้าคือคะตะมิ (形見 : Katami) ที่ทำให้จิโดรู้สึกเป็นทุกข์ใจสะเทือนอารมณ์ ดังบทขับร้องต่อไปนี้

シテ : 「それ邯鄲の枕の夢。楽しむこと百年。慈童が
枕は古び。思ひ寝なれば眼も合はず。」地
「夢もなし。いつ楽しみを松が根の。いつ楽しみ
を松が根の。嵐の床に仮寝して。枕の夢は夜も
すがら身を知る袖は乾されず。

ฉนิเตะ การนอนหมอนแห่งเมืองคันทัน ทำให้ฝันถึงความสุข เป็นระยะเวลาเป็นร้อยปีแต่ทุกครั้งที่มีหาคเด็กเห็นหมอน ของตัวเองทำให้หวนคิดถึงความผิดในอดีตทำให้ไม่อาจ ช่มสายตาให้หลับได้ และไม่เคยได้ฝันเห็นอะไรที่เป็น ความสุขเลย ไม่ว่าจะเวลาจะผ่านไปเท่าไร ก็รู้สึกว่ามีแต่ ความหนาวเย็นของลมพายุที่พัดผ่านมากกระทบพื้นที่ นอน ทำให้คิดถึงความผิดจนต้องนอนร้องไห้ทำให้ชาย เสื้อเปียกชุ่มไปด้วยน้ำตาอยู่ตลอดเวลา

(คิกุจิโด หน้า 808)

จากบทขบรื่องนี้ทำให้ทราบว่ตลอดเวลาที่ถูกเนรเทศมาในป่าลึกจิโดมีแต่ความทุกข์ระทมขมขื่นใจ มีอาจสลดภาพและความรู้สึกนึกคิดในอดีตได้ เห็นหมอนที่เป็นเสมือนของต่างหน้าทีเห็นทุกครั้งไปทำให้เก็บเอาไปคิดเปรียบเทียบกับหมอนแห่งเมืองคันทันทีใครได้นำไปนอนจะพบแต่ความสุขความเจริญรุ่งเรือง ในทางตรงกันข้ามหมอนทีได้รับพระราชทานจากจักรพรรดิทำให้เกิดความเศร้าใจมีผลทำให้รื่องให้จนแขนเสื้อเปียกชุ่มด้วยน้ำตา

หมอนแห่งเมืองคันทันทีปรากฏในบทละครในเรื่อง **คิกุจิโด**มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับชายหนุ่มชื่อโรเซะอิรู้สึกเบื่อหน่ายต่อชีวิตจึงเดินทางเพื่อหวังจะได้บรรลุซึ่งสัจธรรม ในระหว่างทางได้หยุดพักค้างแรมทีพักในหมู่บ้านชื่อคันทัน ณ.ทีนี้หญิงเจ้าของทีพักได้ไปจัดเตรียมหาอาหารให้ชายหนุ่ม ในระหว่างทีชายหนุ่มรออาหารอยู่นั้น ชายหนุ่มเผลอนอนหลับไปบนหมอนของหญิงเจ้าของทีพัก หลังจากนั้นชายหนุ่มฝันไปว่ามีขุนนางจากในวังมาเชิญให้ไปเป็นจักรพรรดิ ในฝันนั้นชายหนุ่มได้ใช้ชีวิตเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุข มีพระราชวังทีใหญ่โต สุขสำราญกับการมีทรัพย์สินสมบัติแกว่นเงินทอง พร้อมด้วยข้าราชการบริวาร ชายหนุ่มเสวยราชสมบัติอยู่ท่ามกลางความสุขและความเจริญมั่งคั่งอยู่เป็นเวลานาน 50 ปี แต่ชายหนุ่มต้องตื่นจากความฝันเพราะได้ยินเสียงปลุกจากหญิงเจ้าของทีพักว่ สำรับอาหารเสร็จแล้ว ชายหนุ่มตกใจตื่นพร้อมกับความสุขในความฝันได้หายไปจนหมดสิ้น สิ่งนี้ทำให้ชายหนุ่มตระหนักได้ว่าความสุขนั้นเป็นเพียงภาพลวงตาชีวิตมนุษย์ก็เปรียบเหมือนความฝันเพียงชั่วขณะ ไม่มีความเที่ยงแท้และยั่งยืน เวลาแห่งความสุขในความฝันเท่ากับเวลาทีหญิงเจ้าของทีพักจัดเตรียมหาอาหารให้เท่านั้น เมื่อชายหนุ่มคิดได้เช่นนี้จึงตัดสินใจเดินทางกลับไปบ้านของตนเองและใช้ชีวิตอยู่กับการนั่งสมาธิ

เพราะว่หมอนแห่งเมืองคันทันเป็นที่รู้จักในด้านดีจึงทำให้ผู้ประพันธ์เรื่อง **คิกุจิโด**ใช้หมอนแห่งเมืองคันทันนำมาเปรียบเทียบกับหมอนของจักรพรรดิทีให้ความหมายทีแตกต่างกันเป็นการเตือนความรู้สึกทุกขทีใจทีเห็นและเป็นสิ่งของต่างหน้าทีทำให้มหาดเล็กรู้สึกถึงการเป็นผู้ถูกระทำได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

สิ่งของเตือนใจหรือของต่างหน้าทีปรากฏในบทละครโน โดยส่วนมากจะเป็นสิ่งทีแสดงถึงความรู้สึกในด้านทุกขทีใจประกอบกับเนื้อหาของบทละครโนส่วนใหญ่เป็นละครประเภทโศกนาฏกรรม สิ่งของต่างหน้าทีปรากฏในบทละครโนมีหลายอย่างเช่น พัด เสื้อผ้า ปอຍผม กระฉาก เป็นต้น จากข้อมูลนี้ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างของบทละครโนสองเรื่องทีกล่าวถึงของต่างหน้าทีทำให้เกิดความทุกขทีใจดังนี้

เรื่องแรกคือเรื่อง**คิโยะทซุเนะ** 『清経 : Kiyotsune』 เป็นละครโนประเภททีสองทีตัวละครเอกเป็นนัก รบชื่อคิโยะทซุเนะแห่งตระกูลทะอิระ ทีสิ้นหวังกับการทำศึกทียะนะงิงะอุระ (柳ヶ

浦 : Yanagi ga Ura) จึงกระโดดน้ำตาย โดยก่อนตายได้ฝากปอยผมของตนให้ทหารคนสนิทนำไปให้ภรรยาของตนในเมืองหลวง แต่เมื่อภรรยาเห็นปอยผมของสามีที่เป็นของต่างหน้าทำให้ภรรยาปฏิเสธที่จะรับไว้ ตรงกันข้ามกลับเศร้าใจและรำพันว่าสามีไม่รักษาสัญญาที่จะอยู่ร่วมกันไปจนตายแต่ได้ด่วนจากโลกนี้ไปก่อน ในคืนนั้นภรรยาฝันเห็นวิญญาณของสามีปรากฏกายขึ้นพร้อมอธิบายสาเหตุที่เกิดขึ้น ส่วนเรื่องที่สองคือเรื่อง **อิสุทซุ** 『井筒 : Izutsu』 เป็นละครโนประเภทที่สาม ตัวละครเอกเป็นหญิงสาว ได้กล่าวถึงพระที่ได้เดินทางมาถึงวัดอะริวะระ (在原寺 : Ariwara tera) ที่นี้ได้พบกับหญิงสาวคนหนึ่งนั่งอยู่ใกล้หลุมฝังศพ และหญิงสาวได้บอกกับพระว่าเป็นหลุมฝังศพของอะริวะระ โนะนะริฮิระ (在原業平 : Ariwara no Narihira) และตนเป็นลูกสาวของคิโนะอะริทซุเนะ (紀有常の娘 : Ki no Aritsune no musume) ซึ่งรักชายคนที่อยู่ในหลุมฝังศพนี้ และหญิงสาวก็หายตัวไป ในคืนนั้นพระได้ฝันเห็นหญิงสาวที่แต่งกายด้วยอาการของผู้ชายที่เป็นคนรักของเธอ พร้อมกับได้มองลงไปทีบ่อน้ำคิดอาลัยถึงชายคนรักที่ตนเฝ้ารอคอยการกลับมาแต่ต้องพบกับความผิดหวังพอรุ่งเช้าพระตื่นขึ้นหญิงสาวก็หายไป

จะเห็นได้ว่าบทละครทั้งสองเรื่องนี้มีจุดร่วมกันคือของต่างหน้าที่เป็นของชายคนรักโดยเรื่องแรกเป็นปอยผม เรื่องที่สองเป็นอาการของผู้ชายคนรัก ซึ่งเมื่อฝ่ายหญิงได้สัมผัสหรือพบเห็นทำให้เกิดความเศร้าใจ สำหรับเรื่องปอยผมในเรื่องแรกสื่อให้เห็นถึงความรู้สึกเศร้าใจเมื่อได้เห็นของต่างหน้าจากบทขับร้องในบทละครในเรื่อง **คิโยะทซุเนะ** ดังนี้

ツレ 『。。。略。。。見るたびに、心づくし
の髪なれば、憂さにぞ返す、元の社に』
ภรรยาของคิโยะทซุเนะย่อ.....กล่าวว่าทุก
ครั้งที่เห็นผมนี้ทำให้อาลัยขอให้คืนความเศร้าใจ
นี้แก่ผู้ที่เป็นเจ้าของ

(คิโยะทซุเนะ หน้า 194)

บทขับร้องนี้แสดงถึงความรู้สึกเศร้าใจของภรรยาคิโยะทซุเนะโดยเป็นฉากที่ทหารคนสนิทนำปอยผมที่เป็นเสมือนของต่างหน้าของสามีมาให้ภรรยาของนายตามคำสั่ง แต่ภรรยาปฏิเสธไม่ยอมรับเพราะของต่างหน้าสามีคือปอยผมนั้นแสดงว่าสามีได้ตายจากโลกนี้ไปแล้วซึ่งเป็นการผิดคำมั่นสัญญาที่สามีเคยให้ไว้กับนาง จึงทำให้เกิดความรู้สึกที่อาลัยและเศร้าใจคิดถึงสามี

ส่วนบทละครในเรื่องที่สองคือ **อิสฺท์ซุ** หญิงสาวได้ใส่อารมณ์ของชายคนรักที่เป็นของต่างหน้าทำให้เกิดความทรงจำที่ไม่ดี ซึ่งวินัย จามรสุริยา⁶⁵ กล่าวถึงเรื่องของต่างหน้าในงานวิจัยเรื่องหญิงร้างรักในบทละครของเสะอะมิว่า “การสวมอารมณ์เป็นของต่างหน้าจากนะริฮิระแล้วร้ายรำ การสวมอารมณ์ของชายคนรักตามความเชื่อโบราณอารมณ์เป็นของต่างหน้าจะมีวิญญาณของผู้เป็นเจ้าของสถิตย์อยู่ เมื่อสวมอารมณ์นั้นแล้ว วิญญาณจะเข้าสิงและจะแสดงอาการวิกลจริตการแสดงเช่นนี้เป็นการแสดงอารมณ์อันอ้างว้างนาง ยังยึดติดเรื่องในอดีตที่ที่ตระหนักดีว่าเรื่องนั้นไม่ได้เป็นความทรงจำที่ดี”

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ผู้วิจัยจึงสันนิษฐานว่าการประพันธ์ของบทละครที่นำเอาของต่างหน้าไม่ว่าจะเป็นหมอนในเรื่อง **คิกุจิโด**, ปอยผมในเรื่อง **คิโยะทซุเนะ** หรืออารมณ์จากเรื่อง **อิสฺท์ซุ** มาไว้ในบทละครในล้วนแต่เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงภาพของความทุกข์ของตัวละครและเป็นการเน้นภาพของผู้ที่ถูกกระทำให้เด่นชัดขึ้น

ในประเด็นที่ผู้ประพันธ์บทละครในเรื่องนี้นำบทบาทของหมอนในบทละครมาเปรียบเทียบกับหมอนแห่งเมืองคันตัน ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการเปรียบเทียบนี้ยังไม่ไ้แก่นแท้ของหมอนแห่งเมืองคันตัน อาจกล่าวได้ว่าหมอนแห่งเมืองคันตันนั้น ผู้ใดได้ใช้นอนจะได้สัมผัสกับความสุข แต่เป็นความสุขที่ไม่ยั่งยืน เพราะพอตื่นขึ้นมาความสุคนั้นก็หายไป แก่นแท้ของบทบาทหมอนแห่งเมืองคันตันต้องการสื่อให้ทราบถึงความไม่เที่ยงแท้ของชีวิตมากกว่าเป็นแค่หมอนที่ทำให้เป็นสุขเพียงอย่างเดียว

4.2.2 เนื้อหาและแนวคิดในบทละครที่มีความแตกต่างจากตัวบทต้นแบบ

4.2.2.A – บทบาทขุนนางที่ปรากฏในบทละครในเรื่อง **คิกุจิโด**

บทละครเรื่องนี้เพิ่มบทบาทของขุนนางเข้าไป ผู้วิจัยมีความเห็นว่าใน **ทะเลฮะเอกิ** เป็นการเล่าเรื่องที่เน้นความสำคัญเกี่ยวกับจักรพรรดิเท่านั้น ส่วนในบทละครนี้ได้เพิ่มบทบาทของขุนนางเพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดของผู้แต่งดังนี้

การแสดงละครประกอบไปด้วยตัวละครเอกที่มีการขับร้องและร้ายรำ ส่วนตัวละครรองเป็นคู่สนทนาเพื่อช่วยให้เรื่องดำเนินต่อเนื่องไปและนำไปสู่เรื่องราว ตัวละครขุนนางในเรื่อง **คิกุจิโด** เป็นตัวละครที่ไม่ปรากฏในตัวบทต้นแบบจากเรื่อง **ทะเลฮะเอกิ** บทขุนนางในบทละครในเรื่อง **คิกุจิโด** เป็นจินตนาการของผู้แต่งบทละครนี้ที่ต้อง การเปิดพื้นที่ให้ชนชั้นที่

⁶⁵ วินัย จามรสุริยา. หญิงร้างรักในบทละครของเสะอะมิ .วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต.สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554 (หน้า 81)

มีอยู่ในระดับล่างของสังคม มีโอกาสแสดงความรู้สึกผ่านบทละครโนโดย ใช้ตัวละครขุนนาง เป็นตัวละครรองที่เปิดประเด็นเรื่องให้จิโดได้แสดงความรู้สึกรำพันความขมขื่นใจ ที่เป็นทุกข์ ทรมานที่ได้รับโทษจากจักรพรรดิ ดังบทขับร้องต่อไปนี้

地：-前略- 「頼めにし。かひこそなけれ独り寝の枕
詞ぞ、恨みなる枕詞ぞ恨みなる。」

ワキ：「不思議やなこの山中は。虎狼野干の栖なるに。
これなる庵の内よりも。現れ出づる姿を見れ
は。その様化したる人間なり。如何なる者ぞ
名を名乗れ

นักร้องประสานเสียง -ยอ- จักรพรรดิสัญญาจะให้ความเมตตาแก่ข้า
ตลอดไป แต่ข้ากลับถูกปล่อยให้อยู่ในป่าคนเดียว
แบบ นี้ทำให้ข้ารู้สึกขมขื่นใจในคำสัญญาของจักร
พรรดิ

วะกิ ช่างน่าแปลกประหลาดใจ ท่ามกลางป่าเขาที่เต็มไปด้วย
ด้วยที่อาศัยของเสือ หมาป่า แต่กลับมีสิ่งประหลาด
เหมือนคน ปรากฏกายขึ้นในกระท่อมกลางป่าเช่นนี้
เจ้าเป็นตัวละครไร ช่วยแจ้งนามของเจ้าด้วย

(คิกุจิโด หน้า 808-809)

ในบทขับร้องดังกล่าว นักร้องประสานเสียง เป็นผู้ขับร้องแทนตัวละครเอก โดยรำพันถึง ความทุกข์ใจในการใช้ชีวิตในป่าอย่างโดดเดี่ยว ในขณะที่ขุนนางได้เปิดประเด็นปัญหาของ การสนทนาของทั้งขุนนางและจิโด โดยแสดงความแปลกประหลาดใจว่ามนุษย์จะอยู่ท่ามกลาง ป่าเขาที่เต็มไปด้วยสัตว์ป่าดุร้ายเช่นนี้ได้อย่างไร ในละครโนแสดงให้เห็นถึงการตอบโต้กลับจาก อิทธิพลของบุคคลที่มีสถานะทางสังคมที่เหนือกว่า ด้วยการเปิดเผยความรู้สึกที่แท้จริงทั้งที่รู้ว่าใน สภาพความเป็นจริงของสังคมที่ผู้มีอำนาจสูงสุดมักจะเป็นฝ่ายที่ตั้งกฎเกณฑ์มากำหนดเพื่อเอื้อ ประโยชน์แก่ตนเองมากกว่า ในทางวรรณคดีก็เช่นกันที่ผลงานวรรณกรรมต่างๆมักจะแสดงถึง เรื่องราวการสรรเสริญคุณงามความดีของบุคคลชนชั้นสูง ในขณะที่คนชั้นล่างจะเป็นผู้ถูกกระทำ หรือเป็นผู้รับฟังคำสั่งซึ่งไม่อาจขัดขืนได้ ประเด็นสำคัญนี้คือการที่บทละครโนให้ความสำคัญกับ ชนชั้นล่างเช่นจิโดที่มีสภาพทางสังคมที่ต่ำกว่าจักรพรรดินั้นได้แสดงความรู้สึกทุกข์ใจ ซึ่งแสดง

ถึงความกล้าหาญของผู้แต่งบทละครโนที่ให้โอกาสตัวละครดังกล่าวใช้พื้นที่นี้เป็นสื่อแสดงความรู้สึกของบุคคลที่มีสถานะทางสังคมที่ต่ำกว่า

ในประเด็นเรื่องจักรพรรดินั้นนอกจากจะไม่มีบทบาทในบทละครเรื่องนี้แล้ว ยังมีการกล่าวถึงภาพเชิงลบของจักรพรรดิ โดยในฉากที่อยู่ในป่านี้มีมหาดเล็กได้รำพันถึงจักรพรรดิว่าไม่รักษาสัญญา จากวลีที่ว่า 頼めにし แปลว่า การขอรับรองหรือไหว้วาน ในที่นี้หมายถึงการที่จักรพรรดิเคยให้คำมั่นกับจิโดว่าจะรักใคร่เอ็นดู แต่เมื่อมหาดเล็กถูกเนรเทศมาก็ไม่เคยได้รับการติดต่อจากราชสำนักอีกเลย

4.2.2.B ฉากสุดท้ายของเรื่อง คิกุจิโด

มหาดเล็กเข้าใจว่ารัชกาลได้เปลี่ยนไปและเพิ่งรู้ว่าจักรพรรดิใจมุกก็ได้สิ้นพระชนม์ไปนานแล้วจากการที่ได้สนทนากับขุนนาง จึงเปลี่ยนท่าที่ดังบทขับร้องต่อไปนี้

地。 。 前略。 。 わが身も飲むなり飲むなりや。
 月は宵の間その身も酔ひに。引かれ
 てよろよろよろよろと。ただよひ寄り
 て。枕を取り上げ戴き奉り。げにもあ
 りがたき君の成徳と岩根の菊を。手折
 り伏せ手折り伏せ。敷妙の袖枕。花を
 筵に伏したりけり

นักร้องประสานเสียง ..ย่อ..ข้าก็ดื่มน้ำนี้ นี่เป็นช่วงเวลาที่เราเพิ่งเห็น
 พระจันทร์เรามาพร้อมดื่มกันเถอะ มหาดเล็กเริ่ม
 อាកารเมาขณะที่เดินโซซัดโซเซได้ยกหมอนขึ้น
 บูชา พร้อมกล่าวสรรเสริญคุณธรรมจักรพรรดิ
 หักต้นเบญจมาศมาปูเป็นเสื่อลุ่มตัวลงนอน
 โดยใช้แขนเสื้อเป็นหมอนหนุนและหลับไป

(คิกุจิโด หน้า811)

จากบทขับร้องนี้ทำให้ทราบว่าจิโดได้เลิกยึดติดกับอดีตที่เคยทุกข์ทรมานใจด้วยการดื่มน้ำทิพย์นี้จนเมา ซึ่งทราบได้จาก คำว่า よろよろ เป็นการเดินที่ไม่มั่นคง พร้อมได้ลุ่มตัวลงนอนหลับไปบนพุ่มดอกเบญจมาศ คำว่า 花を筵に伏したりけり หมายถึงการลุ่มตัวลงนอนไปบนดอกไม้เหมือนเสื่อที่ปูอยู่ข้างล่างเป็นอีกการกระทำที่แสดงให้ทราบว่าที่ผ่านมา จิโดไม่เคยหลับอย่างเป็นสุข ต่อจากนี้ไปการได้หลับในครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่ได้นอนหลับอย่างสนิทใจ นอกจากนี้เหตุผลที่ทำให้ทราบว่าจิโดเลิกยึดติดกับความทุกข์อีกประการหนึ่งคือ การกล่าวเทิดทูนจักรพรรดิถึงความมีคุณธรรมเมื่อทราบความจริงที่เกิดขึ้นทั้งหมดจากขุนนาง คำว่า 君の成徳

หมายถึงคุณธรรมของจักรพรรดิ จักรพรรดิในที่นี้หมายถึงจักรพรรดิโจวมู จิโดเปลี่ยนความรู้สึกที่เคยแค้นเคืองเป็นการยกย่องสรรเสริญแทนเพราะหมอนพระราชทานของพระองค์ทำให้เกิดเป็นยาอายุวัฒนะ

4.3 บทละครในเรื่องมะกุระจิโด

4.3.1 เนื้อหาและแนวคิดในบทละครในที่มีความคล้ายคลึงกับตัวบทต้นแบบ

4.3.1..A บทบาทจิโดในบทละครในเรื่องมะกุระจิโด

4.3.1.B บทสวดที่ปรากฏในเรื่องมะกุระจิโด

4.3.1.C บทบาทของหมอนในบทละครในเรื่องมะกุระจิโด

4.3.2 เนื้อหาและแนวคิดในบทละครในที่แตกต่างกันกับตัวบทต้นแบบ

4.3.2..A บทบาทขุนนางในบทละครในเรื่องมะกุระจิโด

4.3.2.B ฉากสุดท้ายของเรื่องมะกุระจิโด

4.3.1.A บทบาทจิโดในบทละครในเรื่องมะกุระจิโด

จิโดเป็นเด็กรับใช้จักรพรรดิที่พบกับชะตากรรมที่ต้องมามีชีวิตในป่า แต่ตามเนื้อเรื่องไม่มีบทขับร้องที่แสดงความรู้สึกทุกซีกใจ ตรงกันข้ามกลับมีชีวิตที่มีความสุข เมื่อได้มาพบกับขุนนางได้ให้การต้อนรับดังบทขับร้องดังนี้

ワキ 『不思議やなこれなる庵の内を見れば。美し
き童子あり。「そも御身は如何なる人ぞ
シテ われは周の代に慈童といつし者なり。さて
又御身は何のため。この深山には分け入り
給ふぞ
วะกิ ช่างน่าแปลกที่พบเด็กชายรูปร่างงามในกระท่อม
แห่งนี้ เจ้าเป็นใครกันนะ
ฉิเตะ ข้าเป็นเด็กรับใช้ของจักรพรรดิสมัยราชวงศ์โจว แล้ว
เหตุใดท่านละทำไมจึงเข้ามาถึงในป่าลึกเช่นนี้ได้

(มะกุระจิโด หน้า 2817-2818)

ในฉากนี้เป็นตอนที่ขุนนางได้มาพบกับมหาดเล็ก และมีการแนะนำตัวให้ขุนนางทราบบ้างทำให้รู้ว่าจิโดเป็นเด็กรับใช้จักรพรรดิในสมัยราชวงศ์โจว คำว่า 慈童 หมายถึงเด็กรับใช้ถวายเป็นงานใกล้ชิดและเป็นผู้ที่ได้รับความเอ็นดูจากจักรพรรดิ เป็นเด็กชายรูปร่างงามจากคำว่า 美しき童子 นอกจากนี้ยังมีภาพของความจงรักภักดีของมหาดเล็กจากบทขับร้องดังนี้

シテ 。。前略。。菊の葉にかの妙文をうつし。
『流れに浮かむればすなわち葉の水となって。
寿命を延ぶるのみならず。神通を得て楽しみ
のみに暮らせるなり。「まづまづこれなる御
枕。拜み給へや人人よ

ฉนิเตะ ..ย่อ...เขียนบทสวดที่ใบดอกเบญจมาศ นำใบไม้ไป
ลอยแม่น้ำ น้ำกลายเป็นน้ำทิพย์ ดื่มแล้วไม่เพียง
แต่อายุยืนยังมีพลังวิเศษเหมือนเซียน ใช้ชีวิตอย่าง
มีความสุข ฉะนั้นจงมาเคารพหมอนกัน

(มะกุระจิโด หน้า 2818)

ตามบทขับร้องนี้ จิโดได้กล่าวกับขุนนางว่าตนเองใช้ชีวิตอย่างมีความสุขได้นั้น
เพราะหมอนพระราชทาน เพราะหมอนทำให้เกิดน้ำทิพย์เป็นยาอายุวัฒนะ การเคารพและ
เทิดทูนหมอนมีคุณค่า การกล่าวเช่นนี้เป็นการแสดงถึงความจงรักภักดีด้วยการยกย่องจักร
พรรดิเพราะ หมอนนี้เป็นหมอนพระราชทานจากจักรพรรดิ ด้วยข้อมูลต่างๆนี้ จึงทราบว่
มหาดเล็กในบทละครในเรื่องนี้เป็นเด็กชายรับใช้จักรพรรดิที่รูปร่างงามและมีความจงรักภักดี

4.3.1.B บทสวดที่ปรากฏในเรื่องมะกุระจิโด

ไม่ปรากฏเนื้อหาของบทสวดแต่ได้กล่าวถึงบทสวดว่าจักรพรรดิได้พระราชทานมา
เพราะความสงสารจิโดที่ถูกลงโทษให้เนรเทศ ดังบทขับร้องต่อไปนี้

シテ : 「われ古あやまつて。御枕を越えしにより
ここに移さる。然れどもわが君猶浅からぬ
御恵み御枕に妙文を記給いしまして賜は
りぬ。。。中略。。。」

ฉนิเตะ ในอดีตข้าได้เดินข้ามหมอนต้องโทษเนรเทศมา
อยู่ในป่า แต่ด้วยความสงสารขององค์จักรพรรดิ
ได้พระราชทานหมอนที่จารึกบทสวดให้ข้ามา

(มะกุระจิโด หน้า 2818)

ในบทขบรื่องนี้มีคำว่า 妙文 หมายถึง สัทธรรมปุณฑริกสูตร เป็นพระสูตรที่จักรพรรดิได้นำมาจากชมพูทวีป ทำให้เข้าใจว่าบทสวดช่วยให้จิโดมีชีวิตรูปาได้และทำให้เกิดยาอายุวัฒนะ บทบาทของบทสวดนี้ก็เหมือนกับบทบาทที่ปรากฏในเรื่อง **คิกุจิโด** ที่บทสวดเป็นเครื่องปลอบประโลมจิตใจเพราะจิโดในบทละครในเรื่อง **มะกุระจิโด** ที่ไม่สามารถต่อรองพระราชอำนาจของจักรพรรดิเช่นเดียวกัน

4.3.1.C บทบาทหมอนในละครในเรื่องมะกุระจิโด

ผู้ประพันธ์ใช้หมอนเป็นสิ่งที่ทำให้จิโดได้ใช้ชีวิตอย่างมีความสุข กล่าวคือจิโดไม่มีความรู้สึกที่เป็นทุกข์ใจจากการที่ข้ามหมอนถึงแม้ว่าจะเป็นการกระทำที่ทำให้ต้องพบกับการถูกเนรเทศก็ตามดังบทขบรื่องต่อไปนี้

シテ : 。 。 中略。 。 神通を得て楽しみの中に暮らせるなり。
「まづまづこれなる御枕拜み給へや人人よ。

ฉิเตะ การมีพลังกำลังเหมือนเซียนทำให้ข้าใช้ชีวิตอย่างมีความสุข
สุขในปานี้ได้จึงให้ความเคารพหมอนนี้

(มะกุระจิโด หน้า 2818)

บทบาทของหมอนในเรื่อง **มะกุระจิโด** นี้ให้ความรู้สึกที่เป็นตัวช่วยที่ดีสำหรับจิโดในการใช้ชีวิตในป่าซึ่งแตกต่างจากบทบาทหมอนในเรื่อง **คิกุจิโด** ที่มีแต่ความเศร้าทุกข์ใจ คำว่า 神通を得て楽しみの中に暮らせるなり หมายความว่า การได้รับพลังกำลังพิเศษเหมือนเซียนสาเหตุเพราะจิโดนำบทสวดที่จารึกที่หมอนไปเขียนที่ใบดอกเบญจมาศ เกิดเป็นน้ำทิพย์ หลังจากที่มีหาดเล็กตีม่านน้ำทิพย์แล้วทำให้มีพลังพิเศษคล้ายเซียน สิ่งเหล่านี้ทำให้จิโดรู้สึกสำนึกในบุญคุณของหมอนที่ได้รับพระราชทานจากจักรพรรดิมาก

4.3.2. เนื้อหาและแนวคิดในบทละครที่มีความแตกต่างจากตัวบทต้นแบบ

4.3.2.A บทบาทขุนนางในบทละครในเรื่องมะกุระจิโด

บทบาทขุนนางของบทละครเรื่องนี้มาช่วยพัฒนาปมให้จิโดมีโอกาสได้แสดงความรู้สึกให้ทราบถึง สภาพการยอมรับในชะตากรรมถึงชีวิตหลังการรับโทษ และเป็นผู้ให้ข้อมูลต่างๆ ที่ขุนนางอยากรู้ได้แก่เรื่องรัชกาล หมอน บทสวด ยาอายุวัฒนะ ความเป็นเซียน เป็นต้น

4.3.2.B ฉากสุดท้ายของเรื่องมะกุระจิโด

ตอนสุดท้ายตัวเอกมีการรำรำซึ่งเป็นการคลายประเด็นให้ทราบว่า ตัวละครเอกยอมรับ ชะตากรรมที่เกิดขึ้น ตลอดจนจิโดรู้สึกยินดีที่ได้พบขุนนางจึงรำรำเพื่อเป็นการต้อนรับ สร้างบรรยากาศความสนุกสนานดังบทขับร้องต่อไปนี้

地 『。前略。王母にがしづく仙
女の数々楽器を手ん手に携へて。雲に
乗じて忽ち来り。聞きも馴れざる仙樂
を奏せば。慈童は立ち出でて。舞をかな
づる姿も。たをやかに面白や

นักร้องประสานเสียง ...ย่อ... เหล่าเทพสตรีได้มาถึงพร้อมนำเครื่อง
ดนตรีแต่ละชิ้นนั่งบนเมฆมา ได้บรรเลงเพลงอัน
ไพเราะที่ไม่เคยได้ยินที่ไหนมาก่อน ในขณะเดียว
กันจิโดได้ยืนขึ้น พร้อมรำรำอย่างงดงาม

(มะกุระจิโด หน้า 2819)

ตามบทขับร้องดังกล่าวจิโดกล่าวเชิญชวนเหล่าเทพสตรีที่เป็นข้ารับใช้ของพระนางเซะอิโอบะผู้เป็นเจ้าของเทียนสตรีเป็นเจ้าของสวนลูกท้ออมตะที่ออกผล 3,000 ปีต่อครั้ง มาร่วมให้การต้อนรับขุนนางด้วยการบรรเลงเพลงอันไพเราะ

หลังจากที่จิโดและเหล่าเทพสตรีได้ให้การต้อนรับขุนนางแล้ว จิโดได้มอบยาอายุวัฒนะนี้แก่ขุนนางเพื่อนำไปถวายจักรพรรดิปัจจุบัน ดังบทขับร้องนี้

地 。。 前略。玉の甕を取り出でて、薬の水
を。みづから汲み入れ、勅使にこれを
奉げつつ。

นักร้องประสานเสียง ...ย่อ... จิโดหยิบขวดประดับด้วยอัญมณี
ขึ้นมารินน้ำทิพย์และมอบให้ขุนนางไป

(มะกุระจิโด หน้า 2820)

4.4 บทสรุป

จากการเปรียบเทียบเนื้อหาในบทละครโนกับตัวบทต้นแบบผู้วิจัยพบว่าผู้ประพันธ์ตัวบทต้นแบบจากเรื่อง **ทะอิเฮะอิกิ** ให้ความสำคัญกับการยกย่องสรรเสริญจักรพรรดิมากกว่า บทบาทจิโดที่เป็นมหาดเล็ก โดยจะกล่าวถึงจักรพรรดิในความเป็นผู้นำที่ดีไปแสวงหาพระสูตรที่มีคุณธรรมมาปกครองประเทศและใช้เป็นหลักธรรมมาภิบาลบริหารแผ่นดินอย่างมีคุณธรรม มีบริวารที่จงรักภักดีเช่นจิโดและมีม้าประดุจอาสาสมัครเป็นสัตว์คู่บุญบารมีแสดงถึงความร่วมมือ

ของบ้านเมือง การถวายสุราเบญจมาศให้จักรพรรดิจึงเป็นที่มาของเทศกาลชมดอกเบญจมาศถือ
ว่าเป็นพิธีมงคลต่อรัชกาลและในเรื่อง **มะกุระจิโด** มีการกล่าวถึงความรู้สึกของผู้ถูกกระทำใน
ลักษณะที่ยอมรับในชะตากรรมการลงโทษ แต่ใช้ความเป็นอมตะทำให้มองเห็นสิ่งบรรยากาศ
รอบตัวสวยงาม ไม่มีความรู้สึกทุกขใจเท่ากับเรื่อง **คิกุจิโด** ที่ยังยึดติดกับความทุกขใจถึงเรื่องใน
อดีตและหมอนที่เป็นของต่างหน้ายังทำให้รู้สึกทุกขใจทุกครั้งที่ได้เห็นและบทสวดที่เอาไว้เพื่อ
ปลดปล่อยโลมจิตใจ

บทที่ 5

บทสรุป

จากการศึกษาตัวละครเอกของบทละครทั้งสองเรื่องเปรียบเทียบกับตัวบทต้นแบบพบประเด็นศึกษาว่าตัวละครมหาดเล็กชื่อจิโดในตัวบทต้นแบบเรื่อง **ทะอิเฮะอิกิ** มีบทบาทเป็นเพียงตัวละครรอง ไม่ได้เป็นตัวละครหลักแต่เป็นตัวละครที่ดำเนินเรื่องเพื่อช่วยเสริมภาพลักษณ์ของจักรพรรดิที่เป็นผู้นำประเทศให้ดูเป็นบุคคลที่นายก่องสรรเสริญในความเป็นผู้มีพระปรีชาสามารถปกครองบ้านเมืองให้มีความสงบร่มเย็น

โดยตัวบทต้นแบบนี้มีเนื้อเรื่องคล้ายคลึงกับเทศกาลงหยางของประเทศจีนที่มีมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันตกเป็นประเพณีเฉลิมฉลองฤดูเก็บเกี่ยวเพื่อขอบคุณเทพเจ้า โดยมีความเชื่อว่าการที่พื้นดินอุดมไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหารมีสาเหตุจากเทพเจ้าดลบันดาลให้ความช่วยเหลือหม่อมหลวงมนุษย์ ในเดือน 9 เป็นเดือนที่มีการเก็บเกี่ยวผลผลิตเรียบร้อยแล้ว และเพื่อการเตรียมตัวต่อสู้กับความหนาวเย็นของฤดูหนาวที่กำลังมาเยือน หนึ่งในพิธีที่จัดขึ้นนั้นคือการดื่มเหล้าดอกเบญจมาศในวันที่ 9 เดือน 9 เชื่อว่าจะทำให้อายุยืนยาว ดอกเบญจมาศถือว่าเป็นดอกไม้ศักดิ์สิทธิ์มีพลังวิเศษลึกลับ อิทธิพลความเชื่อนี้ได้แพร่กระจายมาถึงประเทศญี่ปุ่นในสมัยเฮอัน พอมาถึงสมัยนัมโบะกุโซมีบทประพันธ์เรื่อง **ทะอิเฮะอิกิ** มีการกล่าวถึงตำนานดอกเบญจมาศ แต่เป็นการยกตำนานนี้มาเพื่อเป็นการสนับสนุนการครอบครองม้าดีประดุจอาซาแห่งสวรรค์ถือว่าเป็นสิ่งมงคลคู่รัชกาล โดยเพิ่มเรื่องราวตัวละครจิโดที่เดิมเคยเป็นมหาดเล็กต่อมาได้กลายเป็นเทพที่มีอายุยืนยาวเพราะอาซาสวรรค์ของจักรพรรดิ นำเรื่องราวต่างๆจนทำให้เกิดสิ่งที่เป็นอิทธิพลชาติคือความเป็นเซียนและยาอายุวัฒนะ

ในขณะที่พอมาดัดแปลงเป็นละครโนแล้วผู้ประพันธ์บทละครโนให้ความสำคัญกับความรู้สึกของชนชั้นล่างเช่นเด็กกำพร้าหรือมหาดเล็ก จึงเป็นประเด็นศึกษาการวิจัยกล่าวคือเรื่อง **คิกุจิโด** ให้มหาดเล็กชื่อจิโดเป็นตัวละครเอกที่แสดงความรู้สึกทุกขใจหรือทัศนคติที่เป็นลบต่อชะตากรรมที่ถูกเนรเทศให้มาอยู่ในป่า และบทละครโนเรื่อง **มะกุระจิโด** ให้จิโดเป็นตัวละครเอกแสดงความรู้สึกสุขใจหรือทัศนคติที่เป็นบวกต่อชะตากรรม นอกจากนี้ยังได้นำตัวละครชื่อจิโดของตำนานที่ปรากฏในเรื่อง **ทะอิเฮะอิกิ** และบทละครโนทั้งสองนำมาเปรียบเทียบโดยใช้ความคล้ายคลึงและแตกต่างของเนื้อหามาวิเคราะห์ทำให้เข้าใจแนวคิดและความเชื่อของผู้คนในสมัยยุคมุโระมะชิว่าตำนานในตัวบทต้นแบบให้ความสำคัญกับการยก่องสรรเสริญจักรพรรดิ ในขณะที่บทละครโนมุ่งประเด็นตัวละครเอกเป็นผู้ถูกกระทำ ซึ่งขอสรุปเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

5.1 บทสรุปการเปรียบเทียบบทละครในทั้งสองเรื่อง

ตารางที่ 2 แสดงปัจจัยที่มีผลต่อชะตากรรมของตัวละครเอกในบทละครในเรื่อง **คิคุจิโด** และ **มะกุระจิโด**

เรื่อง คิคุจิโด	เรื่อง มะกุระจิโด
1) ความรู้สึกของจิโดต่อจักรพรรดิ	1) ความรู้สึกของจิโดต่อจักรพรรดิ
2) ฉากและสถานที่	2) ฉากและสถานที่
3) กาลเวลา	3) กาลเวลา
4) วรรณกรรมที่ปรากฏ	4) วรรณกรรมที่ปรากฏ
5) ความไม่เที่ยงแท้ของดอกเบญจมาศ	5) พระนางเซะอิโอบะ
6) การมีชีวิตที่เป็นอมตะ	6) บุปผาอายุวัฒนะ

จากตารางข้างต้นนี้เมื่อศึกษาตามวัตถุประสงค์ในข้อ 1 แล้วพบว่า การศึกษาค้นคว้านี้ตรงกับสมมุติฐานที่ระบุไว้ว่า บทละครในเรื่อง **คิคุจิโด** ตัวละครเอกแสดงทัศนคติเชิงลบต่อชะตากรรม ส่วนเรื่อง **มะกุระจิโด** แสดงทัศนคติในเชิงบวกสามารถสรุปทัศนคติของตัวละครเอกต่อชะตากรรมดังข้อสรุปต่อไปนี้

- บทละครในเรื่อง **คิคุจิโด** ตัวบทละครสื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของจักรพรรดิและจิโดที่เป็นขำรับใช้ที่แสดงอารมณ์หลากหลายในเรื่อง ความรัก โลก โกรธ หลง ไม่ยอมรับชะตากรรมที่ถูกลงโทษโดยกล่าวถึงความจงรักภักดีที่เคยถวายงานรับใช้จักรพรรดิ ใฝ่รอเวลาการอภัยโทษจากราชสำนัก แสดงความรู้สึกยึดติดเรื่องในอดีตซึ่งตัวละครเอกใช้หมอนแห่งเมืองคันตันผู้ทีนอนหลับบนหมอนนี้จะฝันแต่สิ่งทีสุขใจนำมาเปรียบเทียบกับหมอนที่ได้รับพระราชทานทำให้ทุกขใจทุกครั้งทีเห็น และยกบทกวีในวรรณกรรมเรื่องเล่าชื่อเรื่อง **อิเซะโมะโนะงะตะริ** มาสื่อความรู้สึกทีเป็นทุกข์ของจิโดให้เห็นภาพของการรอคอยให้เด่นชัดขึ้น ว่าไม่มีวันเป็นจริงเหมือนความรักของหญิงชายในวรรณกรรมดังกล่าว นอกจากนี้ได้เพิ่มบทบาทของขุนนางให้เข้ามาคล้ายปมเรื่องกาลเวลาของรัชกาล ยิ่งทำให้จิโดรู้สึกตกใจที ผู้คนรอบข้างได้เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะจักรพรรดิ ใจมุ่มบุคคลผู้เป็นที่เคารพรักได้สิ้นพระชนม์ไป ในขณะที่จิโดยังมีชีวิตอยู่เพื่อการรอคอยการอภัยโทษ สิ่งนี้กลับสื่อให้รู้ถึงสภาพความโดดเดี่ยวมากยิ่งขึ้น ท้ายที่สุดได้มีการใช้หลักศาศนาเข้ามาคล้ายปมในเรื่องอนิจจังว่า จิโดไม่ควรยึดติดภาพในอดีตทีเคยเป็นที่รักของจักรพรรดิเพราะสรรพสิ่งในโลกนี้ล้วนไม่เที่ยงแท้เหมือนน้ำค้างทีดอกเบญจมาศเมื่อต้องแสงแดดก็เหือดแห้งไปไม่คงทนและในฉากสุดท้าย จิโดยอมให้อภัยจักรพรรดิ และได้กลับไปอย่างสุขใจ สิ่งนี้ทำให้ทราบว่จิโด

ยอมรับชะตากรรมที่เกิดขึ้น มีการร่ำรำส่งวิญญาณจักรพรรดิไปสู่ดินแดนสงบสุขและจิโดอาศัยอยู่คนเดียวในป่าต่อไป

- บทละครในเรื่อง **มะกุระจิโด** ตัวละครเอกของเรื่องมองชีวิตอย่างเข้าใจมีการยอมรับความผิดที่ตัวเองกระทำโดยไม่มีความรู้สึกทุกข์ใจหรือน้อยใจในชะตากรรม ในทางตรงกันข้ามจิตโดกลับชื่นชมธรรมชาติของฤดูใบไม้ร่วงที่มีสีสันแดงสดใสไปทั่วป่า การเพิ่มบทบาทขุนนางทำให้เข้าใจการดำเนินเรื่องได้ดียิ่งขึ้นกล่าวคือ จิโดมีโอกาสได้เฝ้าถึงการใช้ชีวิตที่เป็นอมตะอย่างเป็นสุขจากบทสวดที่จารึกในหมอนพระราชทานจากจักรพรรดิและเรื่องราวที่เกี่ยวกับพลังวิเศษของดอกเบญจมาศ นอกจากนี้ได้อ้างอิงบทกวีสรรเสริญจักรพรรดิจากหนังสือประชุมกวีนิพนธ์ **ฉิงโคะกิงวะกะมู** ที่แสดงถึงความเป็นผู้นำของจักรพรรดิที่ปกครองบ้านเมืองอย่างมีคุณธรรมในฉากปิดท้ายเรื่องจิโดได้ร่ำรำพร้อมเชลยชนเหล่าเทพสตรีที่เป็นข้ารับใช้ของพระนางเซอิโอบะมาให้การต้อนรับขุนนาง พระนางเซอิโอบะเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นอมตะเพราะเป็นเจ้าของสวนลูกท้อวิเศษที่ผู้ใดได้กินจะมีชีวิตที่เป็นอมตะ จะเห็นได้ว่าสิ่งต่างๆที่ปรากฏในบทขับร้องนี้ล้วนเป็นสิ่งมงคลและมีภาพการยกย่องเทิดทูนบารมีของจักรพรรดิทั้งสิ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการช่วยสนับสนุนความรู้สึกที่สุขใจหรือทัศนคติเชิงบวกของตัวละครเอกจากบทละครในเรื่องนี้ให้แตกต่างจากความรู้สึกของตัวละครเอกในบทละครในเรื่อง **คิกุจิโด** ที่มีแต่ความเศร้าและทุกข์ใจหรือทัศนคติในเชิงลบ

5.2 บทสรุปเนื้อหาและแนวคิดในละครทั้งสองเรื่อง กับ ตัวบทต้นแบบ

ตารางที่ 3 การนำเสนอแนวคิดและแก่นเรื่องบทละครทั้งสองเรื่องกับ ตัวบทต้นแบบเรื่อง **ทะอิเฮะอิกิ**

ความคล้ายคลึง	ทะอิเฮะอิกิ	คิกุจิโด	มะกุระจิโด
1. ภาพลักษณ์จิโด	เป็นเด็กรับใช้ชายที่ซื่อสัตย์จงรักภักดี	รับใช้งานใกล้ชิดแบบที่เรียกว่าชิโงะโคะโฌ	เด็กรับใช้ชายที่ซื่อสัตย์จงรักภักดี
2. บทสวด	คูนุญบารมีของจักรพรรดิใช้ในการปกครองประเทศ.	เป็นสิ่งปลอบประโลมจิตใจ	เป็นสิ่งปลอบประโลมจิตใจ

3. หมอน	แสดงถึงพระราชอำนาจมีเทพสถิตยเป็นของที่ไครพ	สิ่งของต่างหน้าทำให้ทุกซี้ใจ	เกิดทุนในบุญบารมีเกิดความเป็นอมตะ
ความแตกต่าง	ทะอิเฮะอิกิ	คิกุจิโด	มะกุระจิโด
1. ตัวละคร	ภาพลักษณ์จักรพรรดิที่ยิ่งใหญ่ และบทบาทม้าที่เป็นพาหนะของเทพเจ้า	บทบาทขุนนางช่วยเปิดพื้นที่ให้จิโดได้มีโอกาสแสดงความทุกซี้ในใจ	บทบาทขุนนางช่วยเปิดพื้นที่ให้จิโดมีโอกาสแสดงความสุขใจ
2. ฉากจบของเรื่อง	ชาวบ้านได้อานิสงค์อายุยืนยาวและเป็นที่มาของพิธีโซโยโนะเซกกุ	การให้อภัยจักรพรรดิถวายยาอายุวัฒนะให้จักรพรรดิ	ต้อนรับขุนนางด้วยการรำรำถวายยาอายุวัฒนะให้จักรพรรดิ

จากตารางข้างต้นนี้เมื่อศึกษาค้นคว้าตามวัตถุประสงค์ในข้อ 2 แล้วพบว่า การวิจัยของวิทยานิพนธ์นี้ตรงกับสมมุติฐานที่ระบุว่า เนื้อหาและแนวคิดของตัวบทต้นแบบเรื่อง **ทะอิเฮะอิกิ** แสดงถึงการยกย่องจักรพรรดิ แต่บทละครทั้งสองเรื่องแสดงถึงตัวละครเอที่เป็นผู้ถูกกระทำ ดังข้อสรุปต่อไปนี้

- ผู้ประพันธ์ของนิยายสงคราม **ทะอิเฮะอิกิ** ไม่ได้ให้ความสำคัญกับตัวละครขนาดเล็กแต่ให้การยกย่องบทบาทของจักรพรรดิมากกว่า กล่าวคือพระองค์เป็นผู้ที่มีความเมตตาต่อชนชั้นล่างด้วยการพระราชทานบทสวดแก่จิโด ให้ไปใช้ชีวิตในป่าอย่างปลอดภัย จนกระทั่งได้ค้นพบยาอายุวัฒนะจากดอกเบญจมาศและทำให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้ลำธารในป่านั้นได้อานิสงค์มีอายุยืนยาว นอกจากนี้พระองค์ยังมีภาพการเป็นผู้นำที่กล้าหาญ มีม้าประดุกอาชาสวรรค์ที่เป็นพาหนะคู่กายของจักรพรรดิ นำพาพระองค์เดินทางไปดินแดนไกลไปนำพระสูตรที่เป็นหลักธรรมคำสอนอันประเสริฐจากพระพุทธศาสดาที่อินเดียกลับมาใช้ในการปกครองประเทศสร้างความ เป็นอยู่ที่ดีให้แก่ประชาชน และด้วยเป็นพระสูตรอันประเสริฐยังถูกนำไปใช้ในพิธีราชาภิเษกการเสด็จขึ้นครองราชย์ของจักรพรรดิ การถวายสุราเบญจมาศให้แก่จักรพรรดิเป็นที่มาของเทศกาลชมดอกเบญจมาศซึ่งเป็นพิธีมงคลที่อวยพรให้จักรพรรดิมีอายุยืนยาว ตัวละครจิโดเป็นตัวละครรองที่มาช่วยสร้างภาพให้จักรพรรดิเป็นผู้มีบารมี ด้วยการเป็นเข้ารับใช้ที่ซื่อสัตย์จงรักภักดีทำให้

เกิดน้ำทิพย์จากบทธวด สิ่งเหล่านี้เป็นการช่วยเสริมบารมีและสร้างภาพลักษณ์ของบทธพจักรพรรดิให้มีความยิ่งใหญ่

- บทละครเรื่อง **คิวจิโด** ไม่ให้ความสำคัญกับบทธพของจักรพรรดิ แต่ผู้ประพันธ์บทละครในเรื่อง **คิวจิโด** เพิ่มบทขุนนางเปิดโอกาสให้ตัวละครเอกที่เป็นจิโดใช้บทละครสื่อความรู้สึกที่ทุกข์ทรมานและโดดเดี่ยวด้วยการใช้หมอนที่จักรพรรดิพระราชทานมาเปรียบเทียบกับเรื่องเล่าของจีนในเรื่อง **คันตัน** ที่หมอนในเรื่องเล่านี้ ผู้ใดได้ใช้นอนจะฝันเห็นความสุขไม่เหมือนหมอนของจิโดที่ได้รับพระราชทานจากจักรพรรดินั้น ไม่เคยได้ฝันเห็นความสุขใดๆเลย นอกจากนี้หมอนยังเป็นสิ่งของต่างหน้าที่ทำให้เกิดความรู้สึกต่อก้าวถึงความทุกข์ใจในอดีตและทำให้ไม่อาจลปไปจากความทรงจำ ในขณะที่เดียวกันมหาดเล็กต้องใช้บทธวดมาเพื่อบรรเทาจิตใจให้มีสติในการใช้ชีวิตในป่าตามลำพังและ จิโดไม่อยู่ในสถานะที่จะขัดขืนอำนาจของจักรพรรดิได้ นอกจากนี้ความสัมพันธ์แบบนายบ่าวที่เป็นเด็กรับใช้แบบซิโอะโคะโธโม ทำให้จิโดเกิดความรู้สึกทุกข์ใจที่ไม่สามารถพบกับความจริงใจ จึงทำให้ภาพรวมของจิโดที่อยู่ในสถานะชนชั้นล่างนี้เป็นเหมือนผู้ถูกกระจากชนชั้นสูง

- ผู้ประพันธ์บทละครในเรื่อง **มะกุระจิโด** ใช้ขุนนางเป็นตัวละครเปิดโอกาสให้จิโดสื่อความรู้สึกของตนเองที่เป็นผู้ถูกกระทำเช่นกันการถูกกระทำในที่นี้หมายถึงสถานภาพของจิโดซึ่งตกเป็นผูถูกลงโทษจากราชสำนักแต่ตัวจิโดในเรื่องนี้ไม่ได้มีความรู้สึกขมขื่นใจและได้ใช้ชีวิตอย่างยอมรับชะตากรรมด้วยการใช้ บทธวด ยาอายุวัฒนะ หมอนเป็นสิ่งที่ช่วยบรรเทาจิตใจและทำให้สามารถใช้ชีวิตในป่าได้อย่างมีสติ

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

ชัญญพร ปริญาวุฒิชัย. การศึกษาเปรียบเทียบสำนวนตัวเลขในภาษาจีนและไทย.

วิทยานิพนธ์ปริญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก สาขาวิชา
ภาษาจีน, 2543

ถาวร ลิกขโกศล. เทศกาลจีนและการเซ่นไหว้. กรุงเทพฯ : มติชน , 2557

พิพาดา ยังเจริญ. ประวัติอารยธรรมญี่ปุ่น. กรุงเทพมหานคร, โครงการตำราคณะอักษร
ศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

มาริส่า พงษ์ธนยนต์กิจ. สายใยแห่งวัฒนธรรมญี่ปุ่นจากวรรณคดีคลาสสิกเฮอันสู่โลก
สมัยใหม่. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536

วินัย จามรสूरिया. หญิงร้างรักในบทละครของเสะอะมิ. วิทยานิพนธ์ปริญาโทมหาบัณฑิต,
สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2554.

เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล. ตำราภาษาญี่ปุ่นในวรรณคดีคลาสสิก. ฉบับปรับปรุงพ.ศ. 2554
สุรพล เพชรสร. สาระสำคัญแห่งสี่ทอรรณปุณทริกสูตร. กรุงเทพมหานคร : กลุ่มศึกษาสี่ทอรรณ
ปุณทริกสูตร, 2543

อรรธยา สุวรรณระดา. ประวัติวรรณคดีญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2554

อีโรตะ ชิเอะโกะ. สิ่งมงคลญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ภาษาและวัฒนธรรม สมาคมส่งเสริม
เทคโนโลยี(ไทย-ญี่ปุ่น), 2553

ฮารุฮิโตะ ทสึชิยะ. สี่องวีถีญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ภาษาและวัฒนธรรม สมาคมส่งเสริม
เทคโนโลยี(ไทย-ญี่ปุ่น), 2557

ภาษาญี่ปุ่น

大岡信、『四季の歌恋の歌』（東京：筑摩書房 1979年）

王秀文『桃をめぐる蓬來山．崑崙山．桃源郷の比較民俗学研究』日本研究 第22集
(2000年10月31日).

表章「「世阿弥の貴人尊重説の振幅と背景」「問答条々」第1条第二節後年僧補説」
『能と狂言7』(2009年4月)

後藤丹治と釜田喜三郎 『太平記 二』日本古典文学大系35：東京：岩波書店、
1961年

小山聡子、(寺院社会における僧侶と稚児—『往生要集』理解を中心として—
bulletin of Nisho gakusha University 50,25-44,2007

佐藤りょう 『太平記 二』新潮日本古典集成：東京：新潮社、1980年

佐成謙太郎。「謡曲大観第四奥附」東京：明治書院、1982年

新潮日本古典集成(第三八回)『太平記』、東京：新潮社、昭和55年。

重信あゆみ『正史における西王母と女媧 -女神たちの盛衰-』人間社会学研究集録
1(2005)。「東京、検書店2007-07」

鈴木宏子、『古今集』恋歌の配列と表現—『古今集』恋歌基本動詞一覧表—、

僧田正造 『能と近代文学』東京：平凡社、1993年

林望、「『菊慈童』と罪」.観世74(7) . 東京、検書店2007-07.

藤城継夫、「今日のお能〈枕慈童〉」.『歌壇』. 東京：本阿弥書店1998年

松岡心平 「銘水「レツ県山」の秘密」『能—中世からの響き』(東京：角川書店、1998
年)

宮永孝：「美術史上に現れた馬」『文学』第15巻、第1号(東京：岩波書店、2014年)

www.hakusho-kai.net>ようこそ能の世界へ：演目のご紹介

www.tessen.org/dictionary/explain/kikujidou

www.k2.dion.ne.jp/~t7d7/kikuzidouarasuzi.htm

Japanese.hix05.com/Noh/4/yokyoku405.kikujidou.html

homepage2.nifty.com/kyushukai/kaisetsu/makurajidou.html

awaya-noh.com/トップ>演能レポート

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายสุริยา ตันติวงษ์ เกิดวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2503 ที่จังหวัดราชบุรี สำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาจิตวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีพ.ศ.2525 หลังจากนั้นปีพ.ศ.2527ได้เดินทางไปศึกษาภาษาญี่ปุ่นและเรียนโรงเรียนวิชาชีพหลักสูตรบริหารธุรกิจที่ Tsuda school of Business ที่โตเกียว ประเทศญี่ปุ่น เป็นเวลา 3 ปี กลับประเทศไทยเข้าทำงานที่บริษัทอิเซตัน (ประเทศไทย) จำกัดตำแหน่งผู้จัดการฝ่ายบุคคลและธุรการเป็นเวลา 22 ปี ในปี 2555 เข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาและวรรณคดีญี่ปุ่น สายวรรณคดี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย